

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE POSTFEMİNİZM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMANI

PROF.DR. MAHMUT ATAY

HAZIRLAYAN

HÜSNA CİHAN TOPTANCI

ELAZIG 2008

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

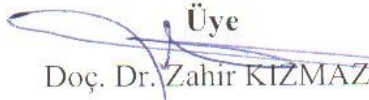
KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE POSTFEMİNİZM

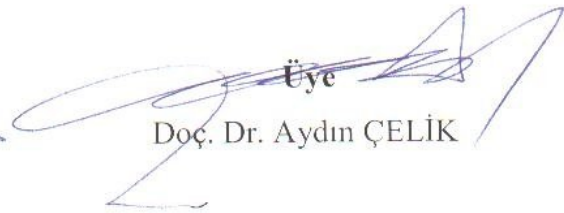
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez ~~18/07/2008~~ tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Prof.Dr. Mahmut ATAY

Üye
Doç. Dr. Zahir KIZMAZ

Üye
Doç. Dr. Aydın ÇELİK

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

ÖZET

Feminizm ve postmodernizm son on yılın en önemli iki siyasal-kültürel akımı olarak ortaya çıktı. Başlangıçta birbirinden uzak duran bu akımların daha sonra sorunlara odaklanma ve çözüm önerileri getirme bağlamında ortak paydada birleştikleri görülmüştür. Feminizm, sosyoloji, politik akım ve etik alanlarından oluşur, temeli ya da temel endişesi daha çok kadın özgürlüğüne dayanmaktadır. Bazı versiyonları geçmiş ve şimdiki toplumsal ilişkilere karşı eleştireldir.

Feministler genelde toplumsal cinsiyet ve cinselliğe ilişkin toplumsal inşa olduğuna inandıkları unsurları analiz etmeye odaklanmıştır. Yine çoğu feminist cinsiyet eşitsizliği ve kadın hakları, ilgileri ve kadın sorunlarını araştırmaya odaklanmıştır. Feminist teori toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin doğasını anlamayı amaçlar ve toplumsal cinsiyet politikaları, iktidar ilişkileri ve cinsellik üzerine odaklaşır.

Günümüz feminist anlayışı siyasal pratiği evrensel olarak paylaşılan çıkar ya da kimlik etrafında bir birlik sağlamaktan ziyade, giderek bir ittifaklar sorunu olmaya başlamıştır. Bu siyasal pratik kadınların ihtiyaçlarının ve tecrübelerinin çeşitliliğinin çocuk bakımı, toplumsal güvence, konut edinme gibi konulardaki tek bir çözümün tüm öbür konular için yeterli olmayacağı anlamına geldiğini kabul etmektedir. Nitekim bu pratiğin temel öncülü, kadınların bazı ortak çıkarları paylaşmalarına ve ortak düşmanlarla yüzyüze gelmelerine rağmen, bu ortaklıkların hiçbir şekilde evrensel olmadığı tersine, farklılıklarla, hatta çatışmalarla iç içe geçtiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Postfeminizm, Postmodernizm, Küreselleşme

ABSTRACT

Feminism and post feminism are appearing two important political and cultural movements at last ten years. Although this two movements are stay away from each other at the beginning, than they seen that associate with each other at focusing the problems and suggesting solution contexts. Feminism consists of the sociology, political movements and ethic fields, and it is origin based on female freedom. Some versions of feminism are critical to post and today society relationship.

Feminists are focused to analyze sex and sexuality which they believe components of social construction. Most feminists are focused on sex inequality, female rights, female interests and female problems. The aim of the feminist theory is find out the nature of sexual inequality and focalize social sexuality politics and politic power relations with sexuality.

Recently feminists opinion are rather than provide agreement between identity or benefits which are universally shared political practice, it is problem of agreements gradually. This political practice accept that a single solution on topic of female necessity and variety of their experience like child care, social guaranty and get house not come to mean adequacy on the other topics. Just as basic premise of this practice, although female share same common benefits and meet their common enemy face to face, this partnership by no means what so ever universal, and on the contrary it shows that mixing with differences and conflicts.

Key words: Feminism, post-feminism, post-modernisim, globalisasyon

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ.....	1
II. BİRİNCİ BÖLÜM 6	
1. Küreselleşmenin Tanımı ve Küreselleşme Konusundaki	
Yaklaşımlar	
1.1. Küreselleşmeye Kavramsal Bakış	6
1.2. Küreselleşme İle İlgili Yaklaşımlar	11
III. İKİNCİ BÖLÜM	16
2. Feminizme Kavramsal Bakış	16
2.1. Feminizmin Tanımı	16
2.2. Modern Anlamda Batı’da Ortaya Çıkması	19
2.3. 3 Dalga İle Feminizm Tarihi	27
2.3.1. 1. Dalga: Medeni Kanun Talepleri ve Siyasal Haklar	28
2.3.2. 2. Dalga: Cinsellik ve Doğurganlığın Birbirinden Ayrıştırılma	
Mücadelesi	31
2.3.3. 3. Dalga: Kadın Kimliği ve Diğerleri	34
IV. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	36
3. Feminist Akımlar	36
3.1. Liberal Feminizm.....	36
3.2. Marksist Feminizm	37
3.3. Feminizm ve Varoluşçuluk.....	39

3.4. Radikal Feminizm	40
3.5. Kültürel Feminizm	41
3.6. Psikanalist Feminizm	42
3.7. İslami Feminizm	43
3.8. Postmodern Feminizm	44
V. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	45
4. Küreselleşme ve Feminizm İlişkisi	45
VI. BEŞİNCİ BÖLÜM	53
5. Küreselleşme ve postfeminizm	53
5.1. Postmodernist Feminist Teori	53
5.2. . Postmodern Feminizm: Üç Bakış Açısı	56
5.2.1. Hélène Cixous: Yazının Özgürleştirici Potansiyeli	56
5.2.2. Luce Irigaray: Erkek Tarihin Bilinçdışı	58
5.2.3. Julia Kristeva: Cinsel Farklılıklardan Farklı Cinselliklere	61
5.3. Jacques Lacan	63
VII. ALTINCI BÖLÜM	68
6. Küreselleşme ve Türkiye’de Feminizm Hareketleri	68
VIII. SONUÇ	73
IX. KAYNAKÇA	76

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyet farklılıklarına atfedilen toplumsal anlamlar olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu anlamlar günlük yaşamda karşılaşılan normlara, değerlere, yapılara, kurumlara ve kimliklere dikkat çekmektedir. Bu yönüyle toplumsal cinsiyet, toplum ve topluluklardaki cinsiyete dayalı temel iş bölümü ile üretim kaynaklarına ve fırsatlara farklı erişimi sağlayan dayanak niteliğindedir. Toplumsal cinsiyete dayalı roller ve sorumlulukların yapısı kadınları olumsuz yönde etkileyip dezavantajlı konuma getirmektedir. Nitekim hane ve topluluk düzeyinde karar verme süreçlerine katılım; istihdam göstergeleri ile ekonomik kaynaklara ve eğitim, sağlık, adalet hizmetlerine erişim gibi farklı sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergeleri, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı kanıtlar niteliktedir. Bu bağlamda ortaya çıkan kadın hareketleri 1960'tan sonra gündeme gelmeye başlamış ve feminizm akımını doğurmuştur.

Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkeğin toplum içindeki yerine gönderme yaparak konum ve rolleri belirler. Kadın ve erkeğin toplumsal rolleri yine toplumun belirlediği kurallar çerçevesinde oluşur. Bu tanımlamalardan yola çıkarak toplumsal cinsiyete bakış açısının kadının toplumdaki yerini, belirlediğini söyleyebilmek mümkündür. Kadın ve erkek arasında kadın aleyhine bir eşitsizliğin var olduğu kolaylıkla anlaşılmaktadır. Bu eşitsizlikten dolayı kadınlar kendi hak ve özgürlüklerini kazanmak için birlikte hareket etmişler ve hareketlerinin adını feminizm koymuşlardır. Feminizmi, kadın erkek ayrımcılığına karşı çıkarak, cinsler arasında siyasal, ekonomik ve toplumsal eşitliği savunan görüş olarak tanımlamak mümkündür. Bell Hooks'un tanımıyla feminizm, 'cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürü ve baskıyı sona erdirmeyi amaçlayan bir hareket'tir (Hooks,2002:20). Kadınlar ayrıcalık değil kendi hak ve özgürlükleri istemektedir. Kadınların istekleri yaşadıkları topluma ve koşullara göre değişkenlik göstermekte, bu ise farklı feminist hareketlerin oluşmasına neden olmuştur. Tarihsel gelişim ve yaşanan olaylar feminist hareketin boyutu ve şekli üzerinde etkili olmuştur. Bugün dünya küreselleşme sürecini yaşıyor. Bu süreç hem maddi hem manevi alanda tezahür etmektedir. Bu durum çok net bir şekilde görülmektedir.

Başlangıçta ekonomik bir olgu olarak karşımıza çıkan küreselleşmenin siyasal, sosyal ve kültürel boyutları da mevcut bulunmaktadır. Küreselleşme sürecinde devletlerin, sorumluluk alanı içinde yer alan birçok yetki uluslararası kuruluşların müdahalelerine ve yönlendirmelerine açık bırakılmıştır. Bir taraftan küreselleşme ile tüm ülkelerde demokrasinin gelişmesi amaçlanırken, diğer taraftan da gücün uluslararası kuruluşlara devredilmesiyle de ülkeler kendi gelecekleriyle ilgili temel kararları almaktan yoksun bırakılmışlardır (Bauman,1999:29). Küreselleşme sürecinde ortaya çıkan olumsuzluklar küreselleşme karşı hareketlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Küreselleşme karşıtı hareketin en önemli özelliği ise birçok farklı hareketi içinde barındırmasıdır. Feminizm de bu hareketlerden biridir. Feminizm kadını ön plana çıkaran bir dünya görüşü olarak, küreselleşmeyle birlikte kadın kimliğinin zarar gördüğünü savunmaktadır. Kadın sorunu, içinde birçok ögeyi barındıran ekonomik, politik, psikolojik, sosyolojik yönleriyle karmaşık bir olgudur. Feminizmi genel olarak, kadın- erkek ayrımcılığına her anlamda net olarak karşı çıkan, cinsler arasında siyasal, ekonomik ve toplumsal eşitliği savunan özgürlükçü bir görüş olarak tanımlamak mümkündür. Feminizm, cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürü ve baskıyı sona erdirmeye çalışan bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Sorun erkek düşmanlığı değil, tamamen cinsiyetçiliktir. Feminist politika, hayatın hemen her alanında erkek egemen ilişkilerin açığa çıkarılması ve bu düzlemde, bunların ortadan kaldırılması üzerine kurulmuştur. Kapitalist sistemin gelişimi ve işleyişi ve bu anlamda sömürü düzeninin yerleşimi; patriarkal ilişkileri ve cinsler arasındaki eşitsizlikleri ya olduğu gibi korumuş ya da toplumsal yaşamın başka boyutlarına, yaşam alanlarına taşıyarak güçlendirmiştir. Bu eşitsizliklerin katlanarak devam etmesi ve yayılması feminist hareketi belli alanlarda, sınıf temelli hareketten ayırmıştır (Demir,2006:10).

Günümüz feminist hareketinin en önemli müdahalelerinden biri, kadın bedeni üzerindeki cinsiyetçi düşünceye karşı çıkmak olmuştur. Feminist hareketten önce, genci ya da yaşlısı tüm kadınlar, cinsiyetçi düşünceyi içselleştirerek toplumsallaşmıştır. Kadınlar değer görüp görmemelerinin sadece dış görünüşlerine, özellikle de erkeklere güzel görünüp görünmemelerine bağlı olduğunu düşünmektedir. Bağımsız evrensel öznenin, erkek egemen söylemin bir devamı niteliğinde olduğu, Aydınlanma Düşüncesi ve düşünürleri ile ortaya çıkmıştır. Feministler bu düşünce tarzını eleştirmiştir.

Batı H manizması ‘ tekini’, yani kad n  bast rm   ve hatta onu a ağılayarak yapılanm  tır. Feminist g r        , Aydınlanmacı Kültür’de değer görenin sadece erkek, bağımsız erkek olduğuna dikkat çekmişlerdir. Aslında bu yolla, modernitenin sözde getirdiği evrensel kavramları elettiremektedirler. Modernitenin, insanı evrensel ve eşitlikçi kavramlarla tanımlamasını sorgulayarak, dikkatleri öteki olmanın, yani kadın olmanın farklılığına çekmişlerdir. ‘ zel olan politiktir’ sloganı kendini tanıma, kendini kadın olarak algılama sürecinin sonucunda ortaya çıkmıştır (Michell,1998:36). Kadınlar, ilk olarak erkekler karşısında kendilerinin, toplumda bastırılan ve ezilen bir topluluk olduklarının farkına varm  , daha sonra, kişiyi bastıran ve a ağılayan şeyin, yani cinsel kimliklerinin kamusal  ştırılması gerektiğini savunmuşlardır. Kendilerini farklı ve ayrı bir grup olarak tanıdıktan sonra, toplumun diğer kesimlerinden de kendilerini tanımlarını talep etmiş, karşı kamusal topluluk olarak bu düzlemde kamusal alanı d n    rmeye  alı m  lardır.

Genel anlamda feminizm denince, kadınların da erkeklerle eşit siyasal, ekonomik ve toplumsal haklara sahip olması gerektiğini savunan bir akım anlaşılır. Feministler, kadınların evde ve toplumda kendilerine yüklenen görevleri, her zaman en güzel şekilde yaptıklarına inanmaktadır. Feministlere göre, kadınların olmadığı yerlerde eşitsizlik kaçınılmazdır. Kadın; içinde yaşadığı toplumu yaşatmak, daha ya anılır kılmak için gerekli rolleri   stlenmi tir. Ama bütün bu tecrübelerden elde edilen bilgiler tek boyutlu bilgilerdir. Çağdaş Feminist g r    r    kadın taraftarlığı bakış açısıyla, insan tecrübelerine yeni bir anlam vermeye çalışmaktadır. Feminizm’e göre bu kadın taraftarlığı, elde edilen deneyimler ve kar ıla tırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Deneyimler göstermektedir ki; kadınlar her zaman ezilen taraf olmuş ve boyunduruk altında yaşamak zorunda bırakılmıştır. İnsan haklarına ilişkin egemen tanımlar, ilk olarak erkekler tarafından ortaya atılm   ve dile getirilmiştir. Kadınların deneyimleri, bu tanımlamalardan d  lanm  tır. Fakat insan hakları kavramı, demokraside olduğu gibi, ne tek bir grubun tekelindedir, ne de durağandır. Daha fazla insanın bu haklara sahip çıkması ve zamanla bunların anlamını, kendi ihtiyaç ve beklentilerini de içine alacak biçimde genişlemekte olmaları, insan hakları kavramının ve teorisinin dinamik niteliğine işaret etmektedir. Bu anlamda kadınlar da, insan hakları kavramını, kadınların insanlık onurunu zedeleyen ve insanın yasama, özgürlük ve güvenlik haklarını tehdit eden temel ihlalleri ve a ağılamaları kapsayacak şekilde d n    rmektedir. Haklar

söyleminin kadınlar açısından güçlendirici yönü, özellikle uluslar arası alanda belirgindir; çünkü uluslararası hukukta cinsiyet temelli ayrımcılık yasaklanmıştır ve uluslararası hukuk, kadın haklarının insan hakları olduğunu açıkça kabul etmiştir (Ramazanoğlu,1998:20).

Uluslararası hukukun, kadınlar açısından yeniden yorumlanması, kadınlara aile içinde ya da topluluk içinde, barış ya da savaş zamanında yöneltilen şiddetin, kadınların fiziksel ve ahlaki bütünlüğüne ve insanlık onuruna saldırı olduğunun kabul edilmesini içermektedir. Bu açıdan, ‘kamusal’ ile ‘özel’ alanlar arasında yapay olarak çizilmiş sınırların ortadan kaldırılması ve kültürel, dinsel ya da geleneksel önyargıların asılması gerekmektedir. Böylece, kadına yönelik aile içinde ve dışındaki dayatma, tecavüzün, kadın sünneti gibi cinsel amaçlı sakatlamaların vb. açıkça insan hakları ihlalleri olarak tanımlanması ve cezalandırılması yönünde atılan adımlar, büyük bir önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletler’ in 1979’ da, ‘Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi- CEDAW’ ile ‘kadınların insan Hakları’nın özgürlüğünü tanımış olması, bu önemli adımlardan biri olarak sayılabilir.

Kadınlara karşı ayrımcılığı yasaklayan bu sözleşme, esas olarak ‘ayrımcılık yapmama’ ilkesini benimsemekte ve bu hukuksal normu kadınlar açısından geliştirmektedir. Berktaş’a göre sözleşme; kadına ve erkeğe eşit muameleyi içeren ve genellikle erkeğe yapılan muameleyi ölçüt olarak alan cinsiyet açısından tarafsız bir yaklaşımın ötesine geçerek, kadınlara yönelik ayrımcılığın özgül niteliğine yanıt veren bir hukuksal yaklaşıma sahiptir (Berktaş,2003:25). Ayrıca sözleşme, kadınlara yönelik ayrımcılığın kapsamlı ve sistemli niteliğini ortaya koyması ve ayrımcılığın her türlü biçiminden söz ederek, kadın-erkek eşitsizliğinin toplumsal nedenlerinin de dikkate alınması gerektiğini içermesi bakımından, önceki insan hakları sözleşmelerinden daha ileri bir tutum almakta ve böylece kadınların karşılaştıkları ayrımcılığın özel niteliğine ve farklılığına yanıt verebilmektedir.

Araştırmamızın konusu olan ‘Küreselleşme Süreci ve Post feminizm’de 60’lar da başlayan ve 90’ların başına kadar devam eden klasik feminizm hareketlerinin, postmodernizm akımıyla yeniden şekillenerek postfeminizme nasıl geçtiği, küreselleşmenin bu geçiş üzerinde ki etkileri bu geçiş aşamasında hangi akımlardan etkilendiği ve yeni oluşan bu sistemin siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel yansımaları üzerinde durulmaktadır.

Araştırma teorik olup, birinci bölümünde küreselleşmenin kavramsal çerçevesi belirlenmiş tanım ve tarihsel gelişimine yer verilmiştir. İkinci bölümde feminizmin tanımlaması yapılarak kavramsal çerçevesi oluşturuluş olup tarihsel gelişimi incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise belli başlı feminist akımlara yer verilmiştir. Dördüncü bölümde küreselleşme feminizm arasındaki ilişki incelenmiş olup küreselleşmenin evrensel gelişimi ve dönüşümü ile küreselleşmenin etkisi ile değişim gösteren feminizm konusu incelenmiştir. Beşinci bölümde küreselleşme ve postfeminizm arasındaki ilişki incelendi bu gelişme ve değişim sürecinde neler yaşandığı ve toplumsal değişim ve dönüşümler göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca post modern feminizmin önemli savunucularından olan belirli isimlere yer verilerek bu alanda yapmış oldukları çalışmaları incelenmiştir. Altıncı bölümde kadınlarda dünya bilincinin oluşması, kamusal alanda kadın ve kadının sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yapılanmalar içindeki rolleri incelenerek Türkiye'deki feminist hareketlere de yer verilmiştir. Araştırmanın sonuç kısmında ise elde edilen bilgiler değerlendirilip yeni yargılara ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.Küreselleşmenin Tanımı ve Küreselleşme Konusundaki Yaklaşımlar

1.1 Küreselleşmeye Kavramsal Bakış

Küreselleşmenin tanımı konusunda tam bir fikir birliği sağlanmış değildir, birçok tanım ve kavram karşımıza çıkmaktadır. Bazı yazarlar küreselleşmenin ekonomik boyutu üzerinde dururken bazıları ise küreselleşmenin ekonomik boyutunun yanı sıra siyasi ve kültürel boyutlarını da ele almaktadır. Başlangıçta ekonomik bir olgu olarak karşımıza çıkan küreselleşmenin siyasal, sosyal ve kültürel boyutları da mevcuttur. Küreselleşmeyi, uluslararası ticaretin yaygınlaşması, emek ve sermaye hareketinin artması, ülkeler arasındaki ideolojik kutuplaşmaların sona ermesi, teknolojiye hızlı değişim sonucunda ülkelerin gerek ekonomik, gerekse siyasal ve sosyo-kültürel açıdan birbirlerine yaklaşması olarak tanımlayabiliriz. Bu yaklaşma ile birlikte teknolojik gelişmeler ve bunların ortaya koyduğu iletişim ve bilgi alanındaki ilerlemeler dünyayı ‘küresel bir köy’e dönüştürmüştür. Bu yaklaşmayı sağlayan küreselleşme süreci aynı zamanda ulusları birbirlerine bağımlı hale getirmiştir (Başkaya,2003:83-84). Küreselleşme, devlet merkezli kurumların ve devlet merkezliğine yapılan atıfların, salt uluslararası değil tamamıyla küresel bağlamda faal olan, farklı faktörler arasındaki ilişkilerin yapısı içinde eridiği süreçtir’. Burada küreselleşme, yerel denetimden küresel denetime geçişle gelen değişim şeklinde tanımlanmıştır (Fox,2002:35).

Giddens, küreselleşmenin tek bir süreçten ibaret olmadığını, karmaşık süreçlerin bir araya geldiği hatta birbirine zıt etkenlerin devreye girdiği bir çok kavramın gelişiminden oluşan bir süreç olduğunu söyler. Ona göre; küreselleşme ile birlikte hayatımızın tüm çerçevesini değiştiren bir değişim söz konusudur ve sırf bu yüzden sahip olduğumuz kurumları yeniden düzenlemek ya da yenilemek durumundayız (Giddens,2000:135). Topuz ise küreselleşmeyi bütün ülkelerin bir tek ekonomi ve finans sistemine entegre olmaları (katılmaları) ve devletin ekonomik ve parasal yetkilerinin çoğunun çok uluslu ortakların eline geçmesi olarak tanımlamaktadır. Diğer bir değişle küreselleşme çok uluslu ortakların uluslararası düzene egemen olmaları demektir (Topuz,2000:9). Topuz küreselleşmenin diğer özellikleri olarak şunları saymaktadır:

- Devletin yatırım, sağlık, eğitim, kültür ve çevre koruması gibi alanlardaki yetkilerinin özel sektöre geçmesi.
- Ulusal pazarların yerini uluslararası pazarların alması.

- Dünyaya artık ulus-devlet değil, ekonomik işletmelerin ve finans kurumlarının, çok uluslu bankaların yöne vermesi.
- Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi. Böyle olunca da kentlerdeki yoksul insanlar kamu hizmetlerinden yararlanamıyorlar. Koruyucu devlet anlayışı yok oluyor.
- Devletler artık pazara karşı gelemiyorlar.
- Egemen güçler zayıflıyor ve uluslararası finans örgütleri ülkelere egemen oluyorlar.
- Merkez Bankalarının rezervleri özel sektörün yanında çok güçsüz kalıyor
- Devletler kapitallerin karşısında yetkilerini yitiriyorlar, piyasa kurallarına karşı gelemiyorlar. Baş rolleri uluslararası finans grupları oynuyor.
- Kapital ve mal dolaşımında devletin düzenleyici rolü kalmıyor.
- Devletlere Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (OECD), Dünya Ticaret Örgütü (OMC), Sekiz Büyükler (G8) gibi kurumlar yön veriyor.
- Gümrük tarifelerinin değiştirilmesi ve pazarların yabancı sermayeye açılması dış ticarete kolaylıklar sağlıyor.
- Kapitalere ve mallara sınır tanımadan dolaşım hakkı tanınıyor.
- Çok gelişmiş ülkelerle gelişme yolundaki ülkeler arasındaki uçurumlar derinleşiyor.
- Global Pazaryeri Demokrasisi demokrasinin yerine geçiyor.
- Ulusal rekabetin yerini uluslararası rekabet, yani çok uluslu ortaklıkların rekabeti alıyor.
- Kentlerle kırsal kesimler arasındaki dengesizlikler ve eşitsizlikler artıyor.
- Devletler artık büyük devletlerden değil, uluslararası kapitalerden, finans gruplarından borç alıyorlar. Alınan kredilerin nerede, nasıl kullanılacağına onlar karar veriyor.
- Çok uluslu ortaklıklar ve tekelleşmeler yoğunlaşıyor.
- Bütün ülkelerde liberalizm denen tek bir ideolojinin, tek bir düşüncenin egemen olması amaçlanıyor.
- Kentleşmeler yoğunlaşıyor. İş merkezi durumunda olan ve megapol, megacity ya da major-world city denen 10 milyonluk kentler oluşuyor. Bunlar küreselleşme sürecinde baş rolü oynuyorlar.
- Teknolojinin bir erdem olduğu savunuluyor.
- Bugün dünya nüfusu yaklaşık 6 buçuk milyar. Bunun dörtte biri yoksulluk sınırının altında yaşıyor.

- Devletlerin yapmak istediği işleri sivil toplum örgütleri üstleniyor.
- İşsiz sayısı karanlık bir tablo sergiliyor.
- Küçük işyerleri büyük ortaklıkların rekabetine dayanamayarak kapanıyorlar, oralarda çalışanlar da işsiz ordularına katılıyorlar. Küreselleşmenin siyasi düzeyde öne çıkardığı sistem katılımcı ve çoğulcu demokrasi, iktisadi düzeyde ise, rekabet ve serbest mücadeleye dayalı piyasa ekonomisidir (Acar,2003:75).

David Held ise küreselleşmeye getirdiği tanımda dünya çapında bağların altını çizer. “Kıtalar ve bölgelerarası akışlar ve etkinlik ağları yaratarak toplumsal ilişkiler ile işlemlerin mekânsal örgütlenmesinde, genişlik, yoğunluk, hız ve etki bakımından bir dönüşümü sağlayan bir süreç ya da süreçler dizisi (Fox,2002:30-31). David Held, küreselleşme tartışmasında ileri sürülen bakış açılarını üç ana gruba ayırır:

1. Aşırı küreselleşmeciler: Bu görüşü savunanlar küreselleşmenin giderek hızlanıp bizi daha fazla etkisi altına aldığını, bu yüzden hepimizin hayatlarının küresel piyasaların ilkelerine tabi olduğunu öne sürerler. Radikaller diye de adlandırılan aşırı küreselleşmeciler, homojen bir yapıya sahip değillerdir.

2. Kuşkucular: Küreselleşmeye her konuda kuşkuyla yaklaşılması gerektiğini savunurlar. Onlara göre dünya, küresel bir uygarlık yerine yeni anlayışlar çerçevesinde bölünmeye doğru gitmektedir. Küreselleşme bir bütünleşmeyi değil, farklı kültürler arasında yeni çatışmaları beraberinde getirecektir. Ayrıca aşırı kuşkucular, küreselleşme sürecinin ekonomik ya da teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan bir olgu olmaktan ziyade, bir ideolojik tutum olduğunu iddia ediyorlar.

3. Dönüşümcüler: Küreselleşmeyi şöyle tanımlarlar; “küreselleşme, modern toplumları ve dünya düzenini yeniden biçimlendiren hızlı toplumsal, siyasal ve ekonomik değişimlerin gerisindeki temel itici güçtür” küreselleşmeyi salt küresel ekonomi değil, daha geniş kapsamlı terimler açısından değerlendirirler(Fox,2002:32).

Acar, biri nicel diğeri nitel olmak üzere küreselleşmenin iki yönü olduğuna dikkat çeker. Nicel yönden küreselleşme, ekonomik boyutları vurgu yaparken nitel yönden ise siyasal, iktisadi ve sosyal süreçlere vurgu yapar. Acar, siyasi boyutu, bir devleti temsil eden siyasi otoritenin belirli coğrafi sınırlar içerisinde mutlak egemenliğini yitirmesi, ulus devletin önemini kaybetmesi ve uluslararası üst kuruluşların öne çıkması olarak değerlendirir (Acar,2003:75).

Samir Amin, yeni bir küresel siyasal sistemin kurulması gerekliliğini vurgular ve yeni bir küresel siyasal sistem için aşağıda belirttiği dört alanın her birinin yerine getirilmesi gerektiğini söyler :

1. Küresel silahsızlanma ilkesinin yaygınlaştırılması ve en uygun şekilde örgütlenmesi
2. Kaynak kullanımında eşitliğin en aza indirilmesi. Daha adaletli bir yarar ve gelir dağılımı sağlanmasında yeni bir küresel karar verme sisteminin oluşturulması gerekir.
3. Esnek ve açık ekonomik ilişkiler kurmak
4. İletişim, politika, kültür ve siyasal alanlarda küresel diyalektiğin doğru yönetilmesi için siyasi kurumların oluşturulması (Amin,1999:18-19).

Batının ekonomik sisteminin temelini teşkil eden kapitalizm, küreselleşmenin gerçekleşmesinde önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik küreselleşmenin temel amacı, dünya ekonomisini tamamen küreselleştirmektir. Küreselleşme sürecinin ortaya çıkmasında çok sayıda faktörün etkisi olmuştur. Bu faktörleri üç ana gruba ayırmak mümkündür:

- 1. Teknolojik gelişmeler:** 1980'li yıllardan itibaren enformasyon teknolojilerinin yaygınlık kazanması, dünyada mesafe kavramının ortadan kalkmasına neden olmuştur. Teknoloji, küreselleşme sürecinde uluslararasındaki etkileşim sürecini hızlandırmıştır.
- 2. İdeolojik faktörler:** Neo-liberal ideolojinin yaygınlaşması Dünya Bankası, IMF gibi uluslararası kuruluşların küreselleştirme sürecini desteklemeleri. Tabi ki bu kuruluşların öncülüğünde artan küreselleşme hareketine karşı akımlar, hareketlerde ortaya çıkmaya başladı.
- 3. Ekonomik faktörler:** Gelişmiş ülkelerde iç piyasaların doyması ve dış piyasalara açılma anlayışı ile iktisadi faaliyetlerin hacimlerin artmış olması küreselleşme sürecini ortaya çıkaran ekonomik faktörleri oluşturur.

Ekonomik küreselleşme, kendisini üretim ve finansal faaliyetlerin küreselleşmesi olmak üzere iki farklı alanda kendini göstermektedir. Üretimin küreselleşmesi, ülke bazında faaliyet gösteren firmaların üretim faaliyetlerini diğer ülkelere ve kıtalara yaymalarını ifade eder. Bu firmalar genellikle iş gücü maliyetinin düşük olduğu, üretim faaliyetlerinde maliyet avantajının yüksek olduğu, dışsal maliyetler açısından uygun ve çevre koruma maliyetlerinin ucuz olduğu ülkelere yönelmektedirler. Firmalar, bu nedenlerden dolayı az gelişmiş ülkeleri daha fazla tercih etmektedirler. Aguste, küreselleşmenin eski anlayışlardan farklı olduğunu ve birçok yeni bakış oluşturduğunu

savunuyor. Tüm bu yeni olan özellikleri dört ana başlık etrafında topluyor (Robertson,1999:97-98).

1. Yeni Piyasalar: Küreselleşme ile birlikte finanssal piyasalarda birbirine bağlanmış ve her an işlem yapabilmektedirler. Ayrıca birçok alanda yeni piyasaların oluşturulmasına da altyapı sağlamıştır.

2. Yeni Aletler: Teknolojik açıdan mobil telefonlar, İnternet bağlantıları ve medya Networksleri ortaya çıkmıştır. Gelişen tüm bu teknolojik aletler küreselleşmenin teknolojik alt yapısını oluşturmaktadır.

3. Yeni Aktörler: Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ/ WTO), Küresel Gönüllü Kuruluşlar (STÖ/NGO), çok uluslu şirketler ve birçok ulusal sınırları aşan gruplar ortaya çıkmıştır.

4. Yeni Kurallar: Ulusal politikaların alanı daralarak, ulusal hükümetleri daha çok bağlayan ve güçlü yaptırım mekanizmalarıyla desteklenmiş, ticaret, hizmetler ve fikri haklar üzerinde çok taraflı anlaşmalar yapılmıştır. Demokrasi, insan hakları konusunda da yeni hassasiyetler ortaya çıkarmıştır. Bilgi toplumuna dönüşen küresel dünya, yeni bir kamu yönetim anlayışını da beraberinde getirmektedir.

Fuat Keyman, küreselleşmeyi şöyle tanımlıyor: ‘Yaşadığımız dünyada ve Türkiye’de ekonomik, siyasal ve kültürel yaşam alanlarında değişim ve dönüşüm gösteren toplumsal ilişkiler, toplumsal aktörler ve toplumsal talepler ulusal boyutun gerisinde bir alanda siyaseti düşünmemizi gerekli kılmaktadır ve bu gereksinim tarihsel bağlamını ortaya çıkaran süreçlere anlam veren söylemsel kurguya globalleşme diyebiliriz’(Keyman,2004:37). Keyman, küreselleşme sürecinde yaşanan krizi ‘devletin değil, ulus devlet içinde ayrıcalıklı normatif bir konuma yerleştirilmiş devlet egemenliği söyleminin meşruluk krizini, ekonomik alanın değil, ulus pazarı ve devlet endeksli ulusal burjuvaziyi öncül kılan ulusal kalkınma söyleminin krizini ve kimlik taleplerini değil, hayali bir topluluk kurgusu üzerinde hareket eden ve farklılıkları ayırıştırma görevi gören ulusal kimlik söyleminin temsiliyet krizi’ olarak nitелеmektedir (Keyman,2004:37).

Giddens’in tanımıyla küreselleşmeyi kısaca özetlersek, ‘uzak yerleri birbirlerine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaştırılması’ olarak tanımlanabiliriz (Giddens,2000:137).

Küreselleşme, her alanda mesafenin daha az önemli hale gelerek siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda dünyanın daha çok bütünleşmesidir. Tek yanlı bir süreç

değildir, küreselleşme. Daha çok diyalektik bir süreçte, zıt eğilimleri de ortaya çıkararak gelişen bir süreçtir.

1.2 Küreselleşme İle İlgili Yaklaşımlar

1980 sonrası birçok konunun ve tartışmanın merkezine kurulan, bugün de içinde yaşadığımız dünyayı anlatmak açısından sıklıkla kullandığımız küreselleşme, aslında kendi içinde çok tartışmalı bir kavram. Küreselleşmenin tanımı, boyutları ve sonuçları konusunda nereden baktığınıza göre değişen birçok yorum ortaya çıkmaktadır. Örneğin küreselleşmeyi bugüne özgü bir gelişme olarak yorumlayanlar olduğu gibi küreselleşmeyi en az 500 yıldan beri süregelen bir gelişmenin yeni bir evresi olarak tanımlayanlar da var; küreselleşmeyi insanların ve toplumların birbirine yakınlaşması olarak yorumlayanlar olduğu gibi iki kutuplu dünya gerçeğinin daha da belirginleştiğini vurgulayanlar da bulunmakta. Ayrıca bu genel yorumların arkasında yaşadığımız küreselleşme süreci açısından çok farklı motiflerin öne çıkarıldığı da bir gerçek (Friedman,2000:19).

Küreselleşmeyi yeni bir olgu olarak tanımlayanlar arasında kimileri bu olguyu daha çok teknolojik gelişmelere bağlamakta (teknolojik-gerçekçiler), kimileri soğuk savaş sonrası Doğu Blok'unun yıkılması ve serbest piyasa modelinin üstünlüğünün ortaya çıkmasını neden olarak göstermektedir. Böylece piyasa ekonomisinin bir dünya sistemi haline gelmesinin kaçınılmazlığı üzerinde durmakta, kimileri de küreselleşmeyi modernite kriziyle ilişkilendirmektedir. Bugünkü küreselleşmeyi kapitalizmin yeni bir evresi olarak yorumlayan ve geçmişle bağlayanlara göre de (neo-marksist yaklaşım), yaşadığımız süreç kapitalizmin ve serbest piyasanın yayılması ve derinleşmesi anlamından başka bir anlam taşımamaktadır (Giddens,1998:31-32). En az 500 yıldan buyana dünya kapitalist bir sermaye birikim süreci yaşamaktadır, bugün yalnızca kapitalizmin coğrafik alanını genişletme ve derinleşme sürecinin yeni bir evresi söz konusudur. Her ne kadar yeni bir olgu olarak sunulsa da, bu küreselleşme evresinde de sermayenin belirleyici gücü, tekelci yapının genişleme ihtiyacı açısından geçmişe göre bir fark yoktur. Hatta şimdi piyasa yalnız ekonomiyi değil tüm sosyal yaşamı eline geçirmekte, 'sömürgeleştirmektedir'.

Küreselleşmeyi yeni bir olgu olarak gören ve bunu hem modern dünyanın yetersizlikleri hem de artan farklılık ve duyarlılıklar ile açıklayan birçok yazar kültürel değişimi öne çıkarmaktadır. Örneğin Robertson, küreselleşmeyi kapitalizmin veya piyasanın bir evresi olarak açıklayan yorumları kültürü, kültürel farklılıkları gözardı ettikleri için eleştirmekte ve bugünkü küreselleşme sürecinin kültürel bir dönüşümle açıklanabileceğini ileri sürmektedir (Robertson,1999:29). Robertson, küreselleşmeyi tarihsel bir süreç olarak ele almakla birlikte en başta kültürel öğeler olmak üzere bugünkü sürecin ayırt edici özellikleri üzerinde durmaktadır. Örneğin yalnız teknolojik alandaki hızlı gelişmeler değil fakat insan haklarının küresel bir nitelik alması, etnik, dinsel ve cinsel farklılıkların öne çıkması, uluslararası kuruluşların önem kazanması ve yeryüzüne, insanlığa ait bir duyarlılığın gelişmesi gibi birçok öğenin 20. yüzyılın sonlarında başlayan dönemi farklılaştırdığını belirtmektedir. Gerçekten bugün etkileşimin yoğun olduğu bu dünyada ilişkiler çok yönlü, çok düzeyli ve çok karmaşık. Bugün yalnız devletler değil, birçok ülkede çeşitli gruplar, sendika, sivil toplum örgütü gibi çeşitli örgütlenmeler dünyadaki benzerleriyle doğrudan ilişki ve etkileşim içindedir ve uluslararası ilişkilerin giderek karmaşık bir nitelik aldığı kuşku götürmez. Bu nedenle küreselleşme süreci içinde olumlu ve olumsuz yönleriyle kültürel yakınlaşmanın etkisini dikkate almamak mümkün değil.

Özetle, içinde yaşadığımız küreselleşmenin, birbirinden farklı düzeylerde gerçekleşmiş olsalar da, yalnız ekonomik değil hukuki, siyasal, kültürel birçok boyutu olan çok kapsamlı bir süreç olduğunu kabul etmek gerek (Giddens,1998:40). Küreselleşmenin niteliği dışında, ona nasıl bakıldığı da önemli. Görünen o ki, bugünkü küreselleşme hiper-piyasacı veya hiper-küreselleşmeciler dışında genel olarak kuşkuyla karşılanmakta. Hiper-küreselleşmeciler piyasanın ekonomik büyüme, ekonomik büyümenin de toplumsal gelişme getireceği varsayımından yola çıkarak kendi önlerinde birer engel olarak gördükleri ulus-devletlere ve ulusal politikalara karşı adeta savaş açarken, gerçekler hemen her yerde onları yalancı çıkarmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte büyüme, gelişme, istihdam yaratılması şöyle dursun, hemen her ülkede ekonomik krizler, işsizliğin ve yoksulluğun artışı gibi gerçekler yaşanmaktadır; Güney Doğu Asya veya Meksika’da olduğu gibi mucize diye sunulan ekonomiler birer birer devrilmektedir. Bu gelişmeler karşısında yalnız genel olarak piyasaya kuşku ile bakanlar arasında değil, piyasacılar arasında bile küreselleşmeye eleştiriler yükselmekte

ve küreselleşmenin dönüştürülmesi yolunda düşünceler ortaya çıkmaktadır (Saïd,1995:27). Bu durumda yalnız ekonomik veya teknolojik değil, siyasal, kültürel ve hukuk açısından da birbirine yaklaşan bir dünyadan söz edebiliriz, ya da modernitenin iddiaları karşısında kuşku duyabilir, kültürel dönüşümlerin önemine inanabiliriz; ancak küresel düzeyde yaşanan yıkımı da, bunda etkisi bulunan dominant güçleri de görmezlikten gelmek kolay değil. Örneğin birbirine yaklaştığı, küresel bir köye dönüştüğü söylenilen dünyamızda birbirinden uzaklaşan ve iki kutba bölünen bir gerçeklik de yaşanıyor.

Bugün yaşadıklarımızın gösterdiği gibi, dünyanın Kuzey ve Güney ya da Hristiyan ve Müslüman diye bölünmesi gibi (Amin,1999:46-47). Dolayısıyla yaşadığımız küreselleşmenin bugün için çelişkiler, eşitsizlikler, bölünmeler, sosyo-ekonomik sorunlarla sivrildiğini ve ancak bu olumsuzlukları giderek çözümler bulundukça gerçekten bir yaklaşma ve küreselleşmeden söz edilebileceğini söylemek doğru olur. Bu nedenle de, yaşadığımız küreselleşme evresinin zaafı ve çelişkileri açısından tanımlanması ve irdelenmesi hem haklı hem de gerekli olmaktadır. Birkaç örnek vermek gerekirse, teknolojik gelişmelerin küreselleşmesi, birçok ülke açısından bunların yalnızca tüketimi anlamına gelmekte, bunlara dünyanın her yerinde kolay ulaşılır olması, o ülkelerin teknolojik açıdan gelişmesine hizmet eder görünmemektedir. Teknolojik yaklaşma dünyanın Kuzey-Güney diye bölünmesini ortadan kaldırmadığı gibi, bu ayrımın daha da derinleşmesinin önüne geçememektedir. Ticaretin serbestleşmesi ya da piyasanın küreselleşmesinin ardından birçok ülkede zincirleme olarak ekonomik krizler yaşandığı, serbestleşen ticaretin birçok ülke için büyüme ve refah değil küçülme ve yoksulluk getirdiği de yadsınamaz. Evet, serbest ticaret büyümeye ve zenginleşmeye hizmet etmektedir, ancak bunun daha çok tek taraflı bir büyüme ve zenginleşme olduğu da görülmektedir (Saïd,1995:31). Kültürel yaklaşma ise, bir yandan bu kültürün giderek ‘tüketim kültürü’ gibi tek boyutlu bir nitelik kazanması tehlikesini içinde barındırmakta, öte yandan Batı kaynaklı bu kültürün kurduğu hegemonya toplumların, bölgelerin ve yeryüzünün ayrımcı, ulusalcı politikaların tuzağına düşmesini kolaylaştırmaktadır. Dünyanın her yerinde kültürel çoğulculuktan, farklı kültürlerin korunmasından söz edilse de, giderek birçok kültürün bu kültürü yaşamaktan çok folklorik bir niteliğe, bir gösteriye dönüştüğünü de görmek gerekmektedir. Modernite krizi denilen ve ulus devlet ile temsili demokrasinin

yetersizlikleri üzerinde odaklanan kriz ise, henüz modernlik aşamasını tamamlamamış birçok ülkede gerçek sorunların görünmesini engelleyen yapay krizler yaratılmasına da yol açmaktadır. Örneğin farklılıkların artması, alt-kimlik arayışları ve siyasal yapının yetersizliği gibi sorunlar birçok toplum için geçerlilik taşıyan sorunlar olsalar da, siyasetin ve demokratik hakların gerçekten işlerlik kazanmadığı bu toplumlarda bunların öne çıkarılmasıyla siyasete olan ilgi daha da azalmakta, toplumsal sorunların çözümünde siyaset işe yarar bir araç olmaktan çıkmakta ve sonuç olarak bireyin ve toplumun kendi kaderi açısından etkin bir rol oynayabileceği en önemli alan olan siyasal alanı oluşturmaktadır.

Bu toplumlarda kimileri için var olmanın tek yolu piyasadan geçmekte ve onlar kendilerine burada bir yer bulmaktadırlar, kimileri için de var olmanın yolu ancak yasadışı yollar, terör ya da aşırı uçlarda yer almakla bulunmaktadır. Gerçekten bir yandan artan küresel ve toplumsal eşitsizlikler varken, öte yandan ne küresel ne de toplumsal düzeyde demokratik hakların ve siyasetin işe yaramadığı görülürken, hem küresel hem de toplumsal düzeyde artan yasa dışılıklara ve yayılan terör dalgasına hayret etmemek gerekmektedir. Belki bunlar küresel ve ulusal terörün birincil kaynağı durumunda değildirler, ancak terörün beslenmesi ve büyümesi açısından başlı başına rol oynadıkları da açıktır. Öte yandan, dünyanın birbirine yakınlaştığı, tek taraflı değil karşılıklı bağımlılığın önem kazandığı, hukukun küreselleştiği, insan haklarının ve hukukun üstünlüğünün uluslararası bir nitelik kazandığı, savaşın değil ekonomi ve ticaretin öne çıktığı gibi söylemlerin ne kadar naif ve göreceli oldukları da ABD'nin Irak'a saldırısıyla bir kez daha ve çok net biçimde ortaya çıkmış bulunmaktadır. Dolayısıyla uluslararası düzeyde karşılıklı saygı ve bağımlılığın öne çıkması, hukuk ve insan haklarının gerçekleşmesi açısından küreselleşmeden söz edilmesi için henüz erken olduğu çok açık (Wallerstein,2000:98).

Bugünkü küreselleşme gerçeği karşısında asıl üzerinde durulması gereken nokta da, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve demokrasinin önceliği konusunda gerçekten küresel bir gelişme sağlanmasıdır. Kuşkusuz bugün yaşadığımız küreselleşme süreci, küresel, bölgesel ve toplumsal düzeyde birçok eşitsizliği besler ve büyütürken, bu konularda artan küresel bir duyarlılık ve muhalefetin ortaya çıkması da kaçınılmaz. Yani ayrılıkların ve eşitsizliklerin getirdiği karşıtlıklar da küreselleşme-karşıtı küresel bir muhalefete yol açmaktadır. Küreselleşme süreci içinde kapitalist sistemin

küreselleşmesi ve yarattığı eşitsizlikler veya Batı kaynaklı kültürün egemenlik kazanması nasıl küreselleşmeye bağlanacak gelişmeler ise, küreselleşme karşıtı birleşmeler ve eylemler de küresel bir nitelik taşımakta, küreselleşmeyi yaygınlaştırmakta ve derinleştirmektedir. Dolayısıyla geri döndürülmesi mümkün olmayan bir süreç içinde olduğumuz gibi, kendi karşıtlığını da içinde barındıran bir süreç yaşamaktayız.

II. BÖLÜM

2. Feminizme Kavramsal Bakış

2.1. Feminizmin Tanımı

Feminizmi, genel olarak, kadın erkek ayrımcılığına karşı çıkararak, cinsler arasında siyasal, ekonomik ve toplumsal eşitliği savunan görüş olarak tanımlamak mümkündür (Marshall,2005:240). Batıda Fransız devrimi ile birlikte kadınların seçme ve seçilme hakkı, mülkiyet hakkı kadın özgürlüğü kavramı çerçevesinde savunulmuştur. Çeşitli eylem ve reformlar sonucunda kadınlar açısından bazı haklar elde edilmiştir. Feministler bu hakları elde ettikten sonra özgürlüklerinin yalnız bu haklarla sınırlı olmadığını, asıl sorunun erkeğin kültürel egemenliği olduğunu savunarak mücadelelerine devam etmektedirler (Davidoff,2002:12). Bell Hooks feminizmi ‘cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürü ve baskıyı sona erdirmeyi amaçlayan bir hareket’ olarak tanımlıyor. Bell Hooks, yaptığı bu tanımlamanın erkeklere karşı hiç bir düşmanca öge içermediğinin, cinsiyetçilik kavramı ile meselenin özüne dikkat çektiğinin üzerinde duruyor. İnsanın feminizmi anlayabilmesi için önce cinsiyetçiliği de anlayabilmesi gerekliliğine vurgu yapıyor (Hooks,2002:8).

Feminizmin hareketi, kadınların insan temel hak ve hürriyetlerinden faydalana bilmelerini, siyasal, sosyal, hukuki ve eğitim alanlarında erkeklerle eşit olma gibi temel hedeflere ulaşmak için ortaya çıkmıştır. Feministler ataerkil sisteme, erkek egemenliğine karşı mücadele vermektedirler (Cevizci,2000:564). Batı dünyasında feminizm, normun erkek olduğu kabul edilen ataerkil toplumlarca kadının dışlanışını, ezilişini, sömürülüşünü ve kendine yabancılaştırılmasını sergileyen, inceleyen ve değişim isteyen ya da en azından bu olgulara ilişkin söylemlerin ve tavırların bilincinde olan bir yaklaşım olarak tanımlanabilir (Davidoff,2002:23). Kadın hareketinin müdahalesi öncelikle kadının toplumdaki yerine karşı olmuştur. Çalışma hayatı, çocuk bakımı, eve ait işler, aile içi iktidar ilişkileri ve cinsellik tanımlamalarında yoğunlaşmış ve bu alanlarda alternatif görüşler ortaya koymuşlardır. Feminizm, toplum içerisinde toplumsal cinsiyetin rolünü ve nasıl tanımlandığını araştırırken; toplumsal cinsiyeti ele aldığını ileri süren teorilerin de yanlılıklarını ortaya koymuştur (Demir,1997:44).

Segal, feminizmin başlıca amaçları şöyle anlatır; ‘Eril ve dişil cinslerin tarihsel ve toplumsal tanımlamalarında ya da açıklamalarında erkekleri merkezinde yerleştiren bir

kültürle karşılaşırız. Bu yüzden ideolojide ‘erkek’ ve ‘kadın’ tanımlandığımızın araştırılıp soruşturulması feminizmin her zaman için başlıca hedefi olmuştur.’ Kendilerini olumlu bir ölçüde tanıyıp dile getirebilmek için kadınların verdiği kavganın önemi, bizleri ‘kadın’ olarak tanımladığı ölçüde küçümseyen bir toplumda açıkça görülebilir (Segal,1990:260).

Feminizm kadının baskıcı toplumsal pratik ve ideolojilerden kurtuluşu için mücadele vermektedir. Kadın özgürleşme hareketi üç farklı dönemde incelenebilir (Agacinski,1998:65).

1. İlk olarak kadınların oy hakkı kazanmaları bir etki yaratmıştır. Artık demokratik süreç içinde kadınlarda politik haklarına ulaşmışlardır. Kadınların oy hakkı elde etme hareketi, 19.yy boyunca süren genel orta sınıf hareketinin bir parçasıydı.
2. İkinci dönem ise; 1960’lardan itibaren kadınların kamusal yaşam, iş ve kültür alanına tam ve eşit katılımını engelleyen yasal ve toplumsal süreçleri ortadan kaldırmaya yönelik hareketler oluşturdu.
3. Üçüncü dalga bu günkü içinde bulunduğumuz dönemi kapsıyor. Bu dönemde asıl ortaya koyulan amaç, kadına karşı cinsiyet ayrımcılığı ve önyargıların kaldırılmasıdır. Kimi feminist gruplar bilinçli olarak yakın politik amaçlara yönelik çalışmakla birlikte, bir düşünce biçimi olarak feminizm, daha insanca bir dünya kurulması için politik bir program içermez. Böylesi bir program bir anlamda ne denli tatmin edici olursa olsun feminist ilkelerle çelişir, çünkü programlar belirli bir katılık ve düzensizlik gerektirir. Dahası, şimdi düzenlenecek bir program gelecek kuşaklar açısından yetersiz olacaktır, çünkü şu anda yaşamını sürdürenlerin kafası ataerkil değerler, kategoriler ve yöntemlerle doludur. ‘Feministler kadınların özgürlüğünü her şeyden önce hakların ve koşulların özgürleşmesi olarak algılamak, aslında, tartışmasızca evrensel olarak kabul edilen erkek değerlerini ve modelini hiç eleştirmeden uygulamayı benimsemişlerdir’(Segal,1990:264).

Feminizm, kadın üzerinde yapılan toplumsal araştırmalarda oluşturulan erkek egemen bilince karşılık kadınlık bilincinin doğmasını sağlamıştır. Feminizmin akademi dünyasına ilk etkilerinden biri; cinsiyet rolü ve cinsiyet farklılığı araştırmalarının sayısını büyük ölçüde artırması olmuştur (Connell,1998:60). Kadınlar, her an karşıtlıklar ve karmaşalar ortaya çıkaran yaşamlarındaki değişimlerin en köklü ve sürekli değişimler oluşunda aranmalıdır.

Günümüzde karşılaşılan feminizm çeşitleri genel olarak kadınların yaşamlarındaki değişikliklerden ve farklılıklardan kaynaklanır. Feminizmin asıl amacı özel ve kamusal ayrımını aşip cinslerin birbirine eşit olduğu bir dünya yaratmaktır ve bu da sosyalizm ile feminizmin arasındaki bağın güçlü olmasıyla ilgilidir. Toplumsal hayattaki, üretimdeki eşitlik gerçekleştiği zaman feminizm asıl amacına ulaşacaktır. Cinsel farklılık kesinlikle gerçek farklılık olmamalıdır. Toplumsal şekillendirilme, asıl olarak toplumu çeşitliliğe ve bireysel farklılıkların yerleştirilmesine dayandırılmalıdır. Cinsel hiyerarşiden arınmış bir dünya için bugüne dek görülen tüm ekonomik değerlerden daha farklı bir düzene gerek vardır. Temelde ataerkil toplumsal düzenini eleştiren feminist görüşü bir bütün olarak çözümlenmeye imkân tanıyan bir teoriyi geliştirilemediğinden, feminist düşünürler, liberalizm, Marksizm, psikanaliz, varoluşçuluk, radikalizm gibi düşünce akımlarının etkisinde kalarak oluşturdukları teoriler ile kadın haklarına alternatif çözüm arayışlarını sürdürmektedir. Bu feminist teoriler, kadınların ataerkil toplumsal düzen yapısı içinde değersizleştirildiklerini varsaymakta ve bunun nedenini sorgulamaktadır. Feminizm hiçbir zaman tamamen homojen ve tek bir bakış açısına sahip olmamıştır. Günümüzde karşılaştığımız feminizm çeşitleri biraz da kadınların yaşamlarındaki değişimlerin derinliğinden ve farklılığından kaynaklanır. Birçok düşünür feminist yaklaşımları sınırlandırmıştır. Bu yaklaşımlar;

- Liberal feminizm
- Marksist feminizm
- Radikal feminizm
- Varoluşçu feminizm
- Psikanalist feminizm

Birçok farklı gruplandırmalar da var. Zekiye Demir, Modern ve Postmodern Feminizm adlı kitabında ise feminist akımları modern feminizm ve postmodernist feminizm olarak ikiye ayırıyor ve feminist yaklaşımları bu kuramların içinde değerlendiriyor (Demir,1997:45-86). Ona göre;

Modern feminist akımlar

- Liberal feminizm
- Marksist feminizm
- Radikal feminizm
- Sosyalist feminizm

Postmodern Feminist akımlar

- Varoluşçu feminizm
- Yapısalcılık, Postyapısalcılık ve Fransız Feminizmi

Lynne Segal günümüzdeki çağdaş feminizmin giderek farklılaşan iki ayrı tasarımı olduğunu üzerinde duruyor. Bunlardan birincisi, günümüzün yaygın feminist anlayışını oluşturan tasarım. Kadın ve erkek arasındaki temel ayrılıkları vurgulayan bu tasarım kadınlara özgü yaşantının, değerlerin, niteliklerin, kültürün, törel ve tinsel üstünlüğünü savunur. Segal, bu görüşü kadın dünyasının bastırılması olarak nitelendirir. İkinci tasarım ise kadınların toplumsal ve ekonomik eksikliklerinin giderilmesini ön koşul olarak görür ve kadınların içinde bulunduğu koşulları, kadınlara dönük kültürel tasarımlara yatırım sağlayarak değiştirip iyileştirmeyi amaçlar (Segal,1990:273-274).

Bell Hooks, feminizmin kitaplarda dergilerde ve medyada farklı bir şekilde dile geldiğini ve feminizmin erkek düşmanlığı olarak gösterildiğinin üzerinde duruyor. Aynı zamanda feminizm herkes tarafından doğru kavrandığında birçok yanlışlığı değişecektir; hatta feminizm erkekler için de, ataerkinin köleliğinden kurtuluş umudunu barındırır. Herkes, kadınlar ve erkekler birbirine benzemese hatta her zaman eşit olmasa bile, kimsenin hükmetmediği, ilişkilerimizi şekillendiren yaşam felsefesinin müştereklik esası üzerine inşa edildiği bir dünyada yaşamak isteyecektir. Feminizm tek başına böyle bir dünya yaratamayacağından aynı zamanda ırkçılığın, sınıfsal elitizmin, emperyalizmin de sona ermesi gerekir. Feminizm, özgürlük ve adalet hayallerimizi gerçekleştirecek eşit bir şekilde toplumda birlikte yaşayabilmemizi sağlayacaktır (Hooks,2002:11-12).

2.2. Modern Anlamda Batı'da Feminizmin Ortaya Çıkışı

Kadınların içinde bulundukları toplumsal yapıda siyasal, toplumsal ve ekonomik yönde ayrımcılığa uğramaları sadece 18. ve 19. yüzyıl için söz konusu olan bir durum değildir. Ancak bu dönemler, aydınlanma modernliği karşısındaki tutumları itibarıyla eleştirel duyarlılığa sahip toplumsal hareketlerin ortaya çıktığı bir dönemdir. Fransız devriminin ortaya attığı özgürlük, eşitlik, adalet ve kardeşlik temel fikrine bağlı olarak, çeşitli toplumsal grupların kendilerinin dezavantajlı olduklarını düşünmeleri, onları mücadele etmeye sevk etmiştir (Michel,1998:32). Çıkış noktası açısından bir özgürlük ve eşitlik arayışı olan hareket; toplumun özgürleşmeye, bireyselleşmeye başladığı, geleneksel yaşam biçiminden koptuğu, Siyasal ve ekonomik dönüşümlerin yaşandığı

18. yüzyıl sonrasında başlamış ve 19. yüzyıl boyunca ideolojisini belirlemiş, feminizm kavramıyla kendini ifade etmiştir.

Cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürü ve baskıyı sona erdirmeye çalışan feminizm ortaya çıktığı toplumsal ve siyasal koşullar içerisinde farklı kavrayışlar sergileyerek kendini yeniden üretebilmiş ve kadınlara ilişkin özgün bir bakış açısı olarak var olmaya başlamıştır. Ataerkil yapı içinde kadınların eşitlik taleplerini daha önce olmadığı bir biçimde politik hareket kılan belirli özellikler vardır. Kadınlar tarafından başlatılan tartışmaların bir toplumsal harekete dönüşmesinde 3 faktör etkilidir. Bunlardan ilki, toplumun siyasal, ekonomik, sosyal ve düşünsel alanlarda köklü değişimler geçirerek belirli bir gelişme ve karmaşıklık düzeyine ulaşmasıdır. İkincisi, düşünsel alanda gerçekleştirilen eşitlik ve özgürlük taleplerinin kadına ilişkin yönünün gerçekte uygulanmaması ve bunun kadınlar tarafından fark edilmesi. Üçüncüsü, kadınların bir kısmının sorunun çözümsüz olmadığı konusunda bilinçlenmeleri.

Bu üç faktörün etkisiyle bireysel düzeyde başlayan talepleri giderek örgütlü yapılara dönüştürerek hareketi başlatmalarıdır (Davidoff,2002:52-54). Gerçekten de dönemin toplumsal ve düşünsel ortamına bakıldığında, 17.yüzyıl da Dekartçılık, 18. yüzyılda da Ansiklopedicilerle gelişen Rönesans ideolojileri bireyin haklarını, ön yargılara karşı aklı ve eleştiri hakkını, siyasal katılımın motoru olarak bireysel sorumluluğu ve bilinci, dış dünyayı denetlemeye olanak veren bilim ile tekniği yüceltiyordu. Ancak erkeklere aşılanmaya çalışılan bu ideallerle kadınlara dayatılan boyun eğme ve evcilleşme ilkeleri arasında akıl almaz bir sapma söz konusudur. Böylece ortam, geçmiş yüzyıllara göre, feminist mücadele için çok daha uygun bir hale gelmiş bulunmaktadır. Fransız Devrimi'nin temeline karşı yazmış olan Mary Wollstonecraft'ın Vindication of the Rights of Women (Kadın Haklarının Savunması 1792) adlı eseri ilk modern feminizm metnidir denilebilir. Metinde, insan olmaları nedeniyle kadınların da erkekler gibi aynı hak ve ayrıcalıklara sahip olması gerektiği ileri sürülmüştür. Fransız devrimi, kadınların kendileri hakkındaki düşüncelerine ilişkin düşündürücü ve dönüştürücü etkilerin yaşandığı temel bir süreç olarak ele alınabilir. Öyle ki bu dönemde insan hakları bildirgesi yayınlanmış, kişi hak ve özgürlükleri yasal güvence altına alınmıştır. Ancak insan hakları konusundaki dönüşümün temel noktası sayılabilecek Fransız devrimi, cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kalkması konusunda olumlu bir etkiye sahip olamamıştır. Yaşanan hızlı değişimler, yeni değer ve bakış açılarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kadınlar, toplumsal hayatın her alanında esen bu olumlu havadan tam

olarak faydalanamadıklarını anladıklarında duruma karşı muhalif kıpırdamalar başladı. Her kesimden kadın, konumuna ve ezilme şiddetine göre başkaldırdı; işçi kesimindeki kadınlar ağır çalışma şartlarına ve düşük ücrete, burjuva kadınları ise ekonomik ve siyasal haklardan yoksun bırakılmaya başkaldırdılar. Amerika’da kölelik karşıtı hareketle iç içe gelişen kadın hareketi, İngiltere’de orta sınıf önderliğinde oy hakkı talebine odaklandı. Fransa ve Almanya’da ise kadın hareketi ağırlıklı olarak işçi sınıfı kadınlarının önderliğinde gelişti (Michel,1998:38).

17. ve 18.yüzyıllar boyunca kadının eş ve anne olarak evine ait olduğu varsayımı neredeyse evrensel bir kabuldü. 18.yüzyılın ortasından itibaren ve özellikle 19.yılın başındaki tarihsel dönüşümler, özellikle sanayi devrimi, iş yeri ile ev mekanını birbirinden ayırarak kadını özel alana hapsetti. Bu durum, akılcılığı kamusal alanla, akıl-dışılığı ve ahlakı özel alanla ve kadınla özdeşleştiren aydınlanma düşüncesini desteklemiştir (Donovan, 2001: 19). Bununla birlikte Akıl Çağı olarak adlandırılan bu dönemin siyaset felsefecileri, ancak akıl pratiğiyle anlaşılabilen, mutlak doğal hakların ya da doğal kuralların önsel olarak var olduğu fikrini ortaya atmışlardı. Bu da modern dünyanın en temel ahlaki düşüncesini yani, her insanın doğuştan gelen doğal hakları olduğu fikrini ortaya çıkarıyordu (Donovan, 2001: 17).

Doğal haklarla herkesin eşit ve özgür sayıldığı bir ortamda kadınlar, hak sahibi özgürleşen ‘herkes’ in içine girememişlerdir. Zira toplumsal sözleşme kuramcıları (Hobbes, J.Locke, J.J.Rousseau) tarafından ortaya atılan varsayıma göre, doğal haklara sahip bireyler, ailenin efendisi ve temsilcisi olan mülkiyet sahibi erkeklerdi. Doğal haklar geleneğinden gelen feminist kuramcılara göre, kadınların rolünü ev işine ve kocanın rahatını sağlamaya indirgemek, kadın ‘Doğası’nın bir gereği olamazdı. Artık kadınların yaşam tarzında bir devrim gerçekleştirmenin zamanı gelmişti.

Kadınlara yitirdikleri onurlarını geri vermek ve insan soyunun bir parçası olarak dünyanın dönüştürülmesine katkıda bulunmaları gerekmektedir. Buna paralel olarak, kadınların birer vatandaş olarak, erkekler ile aynı temel haklara sahip birer insan olduklarını ileri sürmekteydiler. Temel doğal haklar doktrinini kadınlara uyarlayan en erken girişim, Elisabeth Cady Stanton tarafından kaleme alınan ve 19-20 Temmuz 1848 tarihinde Seneca Falls, New York’ta yayınlanan, Declaration of Sentiments (Duyguların Deklarasyonu)’ tir. Stanton, bu bildirge ile insanlık tarihinin, erkeklerin kadınlara sürekli zarar vermelerinin, onların haklarını gasp etmelerinin tarihi olduğunu ifade ediyordu (Donovan, 2001: 23,24,25). Dönemine göre oldukça radikal olan bildirge

önemli bir gerçeği de gün yüzüne çıkarıyordu. Kıyıda kalmışlar üzerine kurulan insanlık tarihinin cinsiyeti erkekti. Sanayi devrimiyle beraber kadınlar ekonomik alanda iki tür mağduriyet yaşadılar. Birincisi, ailenin ekonomik bir birim olmaktan çıkması, kadının yegane geleneksel dayanağı olan bir kurumda ağırlığını kaybetmesine yol açtı. Sanayi öncesinde üretim merkezi aile olduğu için kadın da üretim içinde yer alabiliyor ve belli bir ekonomik inisiyatife sahip olabiliyordu. Oysa aile ve iş yerlerinin ayrışmasıyla kadın, ekonomik ağırlığı olmayan bir kuruma, aileye terk ediliyordu. Kadınların ikinci mağduriyeti ise sanayi burjuvazisinin kadın emeği üzerindeki emelinden kaynaklanıyordu.

18.yüzyılda kadınlar açısından emek piyasası daha da daraldı ve kadınlar en ağır, en kötü ücretli işleri kabul etmek zorunda kaldılar. Piyasanın emek gücü ihtiyacını da karşılayan kadınlar, tıkanıklıklarda en kolay harcanan lokmalar oluyordu. Emek piyasası daraldığında, yiyecek kıtlığı sebebiyle çıkarılan ayaklanmalarda özellikle çocuklu dullar ve işsizler ön saflarda yer alıyorlardı. Gerçekte, kadınlar açısından ağır çalışma şartları ve düşük ücretler son derece olumsuz bir durum olsa da, kadınların kamusal alana çıkması açısından önemli bir noktadır.

Kapitalizmin erken ekonomik krizleri ve yeni palazlanan burjuva sınıfının kamusal/özel alan, iş yeri/ ev ikiliğinde kadınları eve kapatma politikası, bu tahakküme katlanamayan pek çok kadının Amerika'ya göç etmesine neden oldu. Göç sürecine katılan bu kadınlar burjuvazinin girişimci ruhunu kendileriyle birlikte yeni kıtaya taşıdılar ve kendiışlerini kurup mülk sahibi oldular. Bu kadınlar Amerikan bağımsızlığında önemli bir rol oynadılar (Segal,1990:275). Diğer yandan 18.yüzyıl Avrupa'sı, kadınların kamusal alana yatkınlık nedenlerinin olduğu bir dönemdeydi. 18.yüzyıl. Fransa'sı kadınların saygınlıklarının doruğa ulaştığı bir ülkeydi. Her kadın belli bir dalda uzmanlaşmış ve Aydınlanma Çağı'nın bir ya da birkaç yazarını himayesine almıştı. İdeolojik tartışmalar yapan kadınların yanı sıra, halk kesiminden kadınlar da hem Paris'te hem de taşrada Fransız devriminin hazırlanmasında önemli rol oynadılar. 1789'da küçük esnaf, balıkçı, çamaşırcı, gündelikçi, artist, terzi, şarkıcı, işsiz kadınlardan oluşan 4000 kişilik bir kadın kitlesi Versailles'a yürüdü. Orta sınıftan kadınlar, devrimi desteklemek üzere erkeklerle birlikte ve onlarla eşit haklara sahip oldukları kulüpler kurdular. Çok sayıda kadının katıldığı 1848 Şubat Devrimi'nden sonra feminist eylemler birçok kanaldan gelişmeye başladı. 1849'da Kadınların Sesi gibi dergiler çıkarıldı. Bu dergilerde kadınların oy ve temsil hakkı savunuldu.

Kadınlar aynı zamanda ekonomik haklarını da talep ediyorlardı. Çamaşırcılar da mücadele ederek 14 saat olan çalışma sürelerinin 2 saat kılmasını sağladılar. Öte yandan işsiz kadınlara iş bulmak üzere oluşturulan, ama hiyerarşik ve adaletsiz bir yapısı olan ulusal atölyelerin örgütlenme tarzında değişiklik önerdiler. Atölyelerde çocuklar için kreşler kurulması ve mesleki eğitimin kadın işçilerin kendileri tarafından örgütlenmesi, taleplerinin başında geliyordu (Michel,1998:51).

Feminizmin doğuşu ile modernleşme, burjuva devrimi ve ‘rasyonel insanı’ temel alan doğal ve evrensel haklar teorisinin gelişimi arasında yakın bir ilişki olduğu açıktır. Ne var ki, eşitlik, özgürlük, kardeşlik bayrağını yükselten burjuvazinin insan soyutlaması da yüzlerce yıllık geleneği sürdürerek kadınları dışlayan bir nitelik taşıyordu ve yeni oluşmakta olan ulus-devletin kardeşliği, kadınları genel oy hakkının dışında bırakmasının açıkça ortaya koyduğu gibi ‘erkek kardeşlik’ ti. Böyle bir zihinsel ve kurgusal yapı içinde, kadınların bütün yapabildiği, eğitim hakkı talep etmektir. Bu hakkın talebi için kullandıkları argümanlar da, ister istemez, erkeklerin desteğinin kazanılmasında yoğunlaştı ve ataerkil toplumsal cinsiyet tanımlarına dayandırıldı. Kadınların eğitilmelerinin gerekçesi, ulusun anaları sıfatıyla ulus devlete sadık oğullar yetiştirebilmeleriydi. Yine de kadınlar, teorinin ve pratiğin içerdiği tutarsızlıkları fark edip eleştirmekte ve kendileri için de doğal haklar talep etmekte gecikmediler. Ataerkil sisteme karşı kadınların yaptıkları eylemlere ve sundukları önerilere kulaklar genellikle tıkalı oldu. Hatta kadın eylemlerinden bıkan ulusal meclis, onlara siyasal haklar tanınmasını reddetti, ayrıca kadınların kulüpler kurmalarını ya da bunlara üye olmalarını, toplantılarına katılmalarını yasakladı. Ancak, bu olumsuz atmosferde kadınların, cinsiyetçi sömürü ve baskıyı sona erdirmeye mücadelesi için umut verici bir gerçeklik vardır ki o da, feminist toplumsal harekete her sınıftan kadının aralarında ortak bilinç ve örgütlenme olamasa bile kendi rengine, tarzına ve imkanına göre katılmasıdır (Michel,1998:60). 19. yüzyılın ikinci yarısında devrimci sosyalizm gelişti. Bu akım, Karl Marx ve Engels’in etkisi altında, kapitalizmin temelini oluşturan üretim araçlarının özel mülkiyetine karşı çıkıyor, proletarya devriminin, bu sistemi yıkarak, mülkiyeti, halkın ortak mülkiyetine dönüştürmesini öngörüyordu. Ancak Marx’ın iktisat politikasında geliştirdiği, meta üretimi ve ücretli emek sömürüsü tahlili, gerek sermayenin gerek ailenin kadınların pazara yönelik olmayan ev içi üretimlerinden sağladıkları çıkarların göz ardı edilmesine yol açmaktaydı

Marx'ın analizinde ne tek tek insanların ne de bir cins olarak kadın ve erkeğin bir rolü söz konusuydu. Belirleyici olan maddi koşullar olduğu için bu koşullarda boy gösteren aktörler, bireyi çok üst düzeyde aşan, onları kuşatan ve onlarda bir kolektif bilinç geliştiren sosyal sınıflar olmaktadır (Segal,1990:280). Dolayısıyla kadınların kurtuluşu, proletaryanın, ücretli emeğin kurtuluşunun doğal bir sonucu olacaktı. Ancak, sosyalistlerin kadın hakları konusundaki düşmanca tavırlarına karşın, sosyal ve siyasal yapıların değiştirilmesi için, demokratların ve devrimcilerin her eyleme geçişinde kadınlar da cesaretle onların yanında yer aldılar. Zira kurtuluş için kolektif bilinç gerekiyordu. Kolektif bilince alternatif her kuram ya da eylem, düşmandı artık. Dönemin halkçı feministlerine göre, kadınların kurtuluşu doğrudan kendileri tarafından kazanılamazdı. Kadınlar kadınlık durumlarına mücadeleyi içinde bulundukları sınıf ve statüye göre vermeye başladılar.

19.yüzyılda kadınların oluşturduğu feminist olan ve olmayan mücadele cepheleri çoktu ve aralarında çelişki olduğu gibi işbirliği de pek yoktu. İlk çıkışı yapan ve karşılaştıkları eşitsiz muameleyi kadın olmalarına bağlayan orta sınıf kadınlarıyla aralarındaki farkın altını çizen alt sınıf kadınları, bu ayrımı belirtmek için, kendilerine feminist demediler. Batı'da gelişen hareketler, işçi sınıfını veya orta sınıfı yeğledikleri için sosyalist veya liberal hareketler olarak ikiye ayrılmıştı. Bazı mücadeleler beyaz kadınlara özgü kalırken, bazıları kadınlar kadar siyahlar ve işçi sınıfı için de savaş vermiştir. Ancak madalyonun bir de öbür yüzü var. Aslında eşitlik beraberinde erkek değerleriyle bütünleşmeyi getirir. Eğer ataerkil kültürün, yaşamın tüm titreşim alanlarına yayıldığı ve tüm alanlarda inisiyatifi, gücü, üstünlüğü ve önceliği erkeğe verdiği iddia ediliyorsa o zaman eşitlik politikası kadını erkekleştirerek onların değerleriyle buluşturacaktır (Michel,1998:70-73).

Özetle kadın kadın olmaktan çıkacaktır. Bunun kadına bir şey kazandıracağını iddia etmek güçtür. Erkek merkezli normlar olduğu gibi kabul edilerek kadınlar bu normların yörüngesine sokulmuştur. Bu nedenle eşitlik arayışında olan feministlerin eşitlik yönündeki politikalarının, sonuçta ataerkil sistemi pekiştirdiğini görmek pekala mümkündür. Kadınların her düzeyde eğitim kurumlarına alınmaya başlaması, 19.yüzyıl feministlerinin elde ettiği önemli kazanımlardandı.

Yine bu yüzyılda feministlerin geliştirdiği diğer önemli düşüncelerden biri de tüm ülkelerin kadınlarının birleşmeleri ve haklarını kazanmak için yardımlaşmalarının gerektiği idi. Bu doğrultuda örgütlenmeler yapıldı. 1888'de Washington'da Uluslar

arası Kadın Konseyi'nin kuruluş toplantısı yapıldı. Toplantıya 66 Amerikalı ve 8 Avrupalı kadın katıldı. Burada yeni uluslar arası örgütün amaçlarını saptadılar. 19.yüzyıl boyunca ortaya atılan çeşitli feminist talepler, kadının ezilişine son verecek bir eylem planı çerçevesinde birleştirildi. Bu çok geniş programı bir cümleyle özetlemek gerekirse İnsanı ilgilendiren hiçbir şey feminizme yabancı değildir demek olasıdır (Michel,1998:52).

1899'da Uluslar arası Kadın Konseyi'nin Londra'da yapılan ikinci toplantısına 5 bin delege katıldı. Bu konseylerde işçi kadınlarla aristokrat, zengin, burjuva kadınlar Katolik, Protestan, Yahudi ve mason kadınlar birlikte çalışmaktaydılar. Adeta kitle feminizminin ortaya çıktığı çağ, kadın enternasyonallerinden ilkinin kurulmasıyla kapanıyordu. Her ülkede Uluslar arası Kadın Konseyi'nin şubeleri kuruldu. I.Dünya Savaşı sırasında Uluslar arası Kadın Konseyi'ne bağlı feministler, ülkelerin birbirlerine yönelttikleri düşmanlığa karşı, kadınların kız kardeşliğini ilan ettiler. Toplumsal mücadeleler alanında enternasyonalleşmenin feminist hareketi etkilediğini görüyoruz. Ayrıca bugün de kadın kurumları ve örgütleri tarafından vurgulanan savaş karşıtlığı o dönemde de mücadelede önemli bir yere sahipti.

19.yy. feministleri, kadınların barışsever, reformcu doğalarının doğuştan geldiğini ve kadınların bu görüşlerini “siyaseti arındırmak” için kamusal alana taşıyacaklarını ileri sürmüşlerdi (Donovan, 2001: 125). Bu dönemde medeni haklar konusunda, Harriet Taylor'un 1832 metni, 19.yy.da önerilen en radikal metinlerden biriydi. Kadınlar için tüm kamu kurumlarını ve mesleklerini içeren tam bir sivil siyasi eşitlik üzerine ısrar etmekten öte aynı zamanda evlilik ile ilgili tüm yasaların kaldırılmasını da öneriyordu. Boşanma müzakerelerinde devletin hiçbir şey söyleyemeyeceği anlamına gelen bu anlayış bugün bile radikaldir (Donovan, 2001:56).

Birinci dalga feminizm, oy hakkı elde etme mücadelesi etrafında gelişti. Kendileri dışında formüle edilen toplumsal sözleşmeyle gelen sivil toplumun dışında kalmak istemeyen kadınlar, kamusal alanda kocaları tarafından değil bizzat kendileri tarafından temsil edilmeyi istediler. Bunun için Batı'da çok yoğun oy hakkı kampanyaları başlatıldı. Bu kampanyaların biricik talebi, dışlandıkları kamusal alanda kendilerine de bir yer açılmasıydı. Konu daha çok insani bir olay olarak düşünüldüğü için kadınların bir “cins” olma bilinci henüz gelişmemişti. Ancak kampanyaların cesaretlendirdiği kadınlar bir araya gelerek kadın grupları oluşturmuş, kadın hareketine yeni bir ivme kazandırmıştır. Bu ivme, erkek egemen toplumda kadının eğitim alanından ekonomik

alana, sosyal alandan hukuksal alana kadar uzanan eksen içinde durumu iyileştirme, erkeklerle aynı konuma getirme istemi etrafında gelişti. Oy hakkı kampanyalarının bir adım ötesinde olan hareket, kadını bir “cins” olarak tanımlıyor ve sosyal yaşamda cinsiyete dayalı iş bölümünün sona erdirilerek kadınlara eşitliğin yolunun açılmasını sağlamaya çalışıyordu. I. Dünya Savaşı’ndan sonra 1920’lere kadar, 21 ülkede kadınlara oy hakkı tanındı. Bundan böyle Uluslar arası Kadın Konseyi ve Oy Hakkı Birliği gibi büyük feminist örgütler savaşın önlenmesi, kadınların ve kadın emekçilerin haklarının savunulması hedeflerine yöneldiler (Davidoff,2002:96) Kadın işçilerin durumlarının düzeltilmesi, aile yardımları, iki cins için çalışma koşullarının eşitlenmesi, evlilik dışı çocukların korunması, evli kadının milliyetini ve soyadını koruma hakkı vb. Bununla birlikte, devlet kanun ve kurumlarının ve özel kurumların kurallarının cinsiyet ayrımına karşı kör olması, bu ayrımı görmemesi isteniyordu. Eşitlik politikasıyla eşitlikçi feministler bütünlük, birlik, benzerlik, farklılığı görmemezlik gibi kavramları ön plana çıkarıyorlardı. Çünkü eşitlik, ekonomik bağımsızlık, entelektüel imkanlar ve sosyal özgürlük gibi hususlara yol açacak, kadının yaşamın her alanında varlık göstermesini sağlayacaktı (Donovan, 2001:68).

İnsanlık tarihi boyunca pekiştirilen ataerkil düzendeki bu açılımlar feminizme zihin açıcı analizler sunmuş olsa da, feminist hareketi ataerkil sistemin kapsama alanı dışına çıkaramıyordu. Feminizmin içindeki eşitlikçi damar, biyolojik farkın insanın özü açısından bir fark yaratmadığını, özde kadınlı erkekliğin eşit olduğunu savundu. Ancak ortaya konulduğu haliyle insanların eşitliği kavramı, Batı’lı beyaz erkekten başka insan tanımıyor ve diğer tüm ötekilere kör bakıyordu. Öyle ki ataerkil toplumsal yapı, istisnaları olmakla birlikte, kadınları kamusal alanda bakıcılık, besleyicilik, temizlikçilik, hemşirelik, sekreterlik gibi mesleklere uygun görmekteydi. Fakat feminizmin esas gelişme noktasını 1960’lardaki öğrenci hareketleri oluşturdu. Bu tarihten sonra feminizm hem teorik tartışmalarla hem de fiilen gerçekleştirdiği siyasi eylemlerle gelişme gösterdi. Kürtaj hakkı, feminist eylem ve kampanyaların merkezi kavramıydı. Bu aynı zamanda ataerkil ideolojiye karşı savaşın da sembolü olarak kabul edildi. Bununla beraber cinsiyet ayrımının sadece birtakım toplumsal kalıpları getirmekle yetinmeyip aynı zamanda davranış kalıplarına ve kişilik oluşumlarına kadar yansıdığı işlenen konular arasındaydı. İkinci dalga feminizm olarak adlandırılan bu feminizmin başarılı sonuçlarından biri, kadın ve erkeklerin kadınlık olayına bakışındaki

farklılıkta görülmektedir. Bunun yanı sıra yeni politik mekanizmalar da kazandırmış oldular (Michel,1998:77-78).

Bilinç yükseltme, alternatif yaşayış biçimleri, aile ve toplum yaşamında eşit iş bölümü, karşıt kültür ve kurumların kurulması yönündeki faaliyetler feministlerin politika yapma yollarına getirdikleri katkıyı göstermektedir. Farklılık politikasını savunan feminist yazarlar, siyasal düşüncenin ve hukukun genel, evrensel ilkelerini şiddetle eleştiriyorlar. Bu ilkeler farklı birey ve gruplara, farklı olaylara standart kuralları uygulamakla haksızlığa yol açıyor. Farklılık politikasını savunan feministlere göre kadının farklılığı onun üstünlüğünün ve iktidarının kaynağını oluşturuyor. Fakat feministlerin farklılık farkındalığının resmi söyleme yansıdığı pek söylenemez. Resmi söylemde kadına araçsal bakış açısı geçerliliğini korumaktadır. Sistemin devamlılığını sağlayacak erkek yurttaşların çoğalmasında kadın, biyolojik karakterinin gereği olarak görevlidir. Genel olarak kadını insan türü olarak var kılan gerçek hala budur.

2.3. 3 Dalga ile Feminizm Tarihi

Feminizm, yani kadın ve erkek arasında mutlak eşitliği öneren ideoloji, tarihsel olarak üç dalga ile açıklanır. Bu üç dalga, kronolojik olarak gerçekleşmiştir. Ancak bu üç dalga aynı zamanda pratik ve ideolojik farklılıklar gösterir. Özellikle 2. ve 3. dalga feministler, eylemlilikleri, kamuoyuna müdahaleleri ve fikirsel farklılıklarıyla feminist hareket içinde bir ayrılık gösterir. Tarihsel olarak 1. dalgadan çok önce, ilk feminist olarak bilinen Mary Wolstonecraft, ilk kez 18. yüzyılda kadın-erkek eşitliği üzerine yazmaya başladı. Fransız İhtilalinden etkilenen ve ilham alan Wolstonecraft, 1792’de yazdığı Kadın Hakları Savunucusu (Vindication of the Rights of Women) ile hem Rouseseau ’nun doktrinine karşı tezler üretti hem de çok devrimci taleplerde bulundu. Kitapta yazar kızlarla erkeklerin eşit eğitim görme olanaklarını engelleyen Fransız Devrimcileri başta olmak üzere tüm burjuvalara karşı yazmıştı. Ona göre kadınların süs bebekliğine ve ev işine mahkum edilmesi, Rouseseau’nun dediği gibi kadın doğasının gereği değildi. Wolstonecraft’ın o yıllarda bahsettiği fikirlerin yeniden gündeme gelmesi, bir buçuk yüzyıl sonra gerçekleşti. Wolstonecraft hala tüm feministlerin benimsediği şu sözleri de telaffuz etti: “Artık kadınların yaşam şekillerinde bir devrim gerçekleştirilmesinin zamanı geldi. Kadınlara yitirdikleri onurlarını yeniden vermek ve insan soyunun bir parçası olarak dünyanın dönüştürülmesine katkıda bulunmalarını sağlamak için geç bile kalındı. Kadın ve erkek arasında, cinsel arzulama dışında hiçbir

fark kalmayıncaya kadar mücadele!” Wolstonecraft, daha sonra da hem kadın hakları, hem de diğer muhalif hareketler içinde yer aldı. Bir dokuma işçisinin kızı olan Wolstonecraft, hukuk alanında da çalışmalar yaptı. 1797 yılında evlilik dışı çocuğu Mary Shelly Wolstonecraft’ı doğururken öldü.

2.3.1. 1. Dalga: Medeni Kanun Talepleri ve Siyasal Haklar

1. dalga feminizm genel olarak iki talep üzerinde mücadele etti. Kadınlar için oy, eğitim ve mülkiyet hakkı. Kadınlar için oy hakkı meselesi 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında dünyanın çeşitli yerlerinde değişik biçimde varlığını sürdürüyordu. Avrupa’nın kimi yerlerinde ufak da olsa bir mülk sahibi olanlar dışında kadınlar için oy hakkı yoktu. Kimi yerlerde evli olmak, kimi yerlerde hem evli hem de kocanın mülk sahibi olması, ırk farkları, aristokrasi gibi hiyerarşilerle kadınlar oy kullanabiliyordu ama çoğunlukla kadınların oy hakkı yoktu. Amerika’da ise, sadece siyahların ve kadınların oy kullanması yasaktı, ancak bu durum daha sonra değişerek siyah erkeklerle oy hakkı tanındı. Kadınların Parlamento’ya girme şansı ise neredeyse yok gibiydi (Çabuklu,2004:41). Oy hakkı için mücadele Amerika’da, siyah kadınların beyaz kadınlarla mücadele etmesi ile başladı. 19. yüzyılın sonu, 20. yüzyılın başlarında mücadele eden kadınlar, önce sadece siyahlar ve siyahların kölelik karşıtı hareketine destek veren kadınlardan oluşuyordu. Siyah kadınlar, kölelik karşıtı harekette tanıştıkları kendilerine destek olan beyaz kadınlar ile aynı kaderi paylaştıklarını anlamışlardı. Bu, iki ırktan kadınların beraber mücadele etmeye başlamasının en önemli nedenlerinden biridir. Bir diğeri, siyah kadınların kölelik karşıtı hareket militanlarına ilk kez oy hakkı için mücadele etme fikrinden bahsettikleri zaman, siyah erkeklerin kendilerine yüz çevirmesi oldu. Zaten oy hakkı kazanmış olan siyah erkekler, kölelik karşıtı mücadelede yanlarında görmeyi sevdikleri ama asıl yerlerinin evleri olduğunu düşündükleri kadınların kendi hakları için mücadele etmesi gerektiğine inanmıyordu. Böylece Amerika’da kadın hakları için mücadele eden kadınlar bağımsızlaştı ve hem siyah hem beyaz kadınların desteğiyle hareket etti. Bu kadınlar hem medeni hem siyasi haklar için, hem de ırkçılığa karşı bir arada mücadele ediyorlardı (Çabuklu,2004:44).

Fransa’da kadın oy hakkı için mücadele eden kadınlara ‘süfrajeterler’ deniyordu. Zaten 19. yy boyunca ‘eşit işe eşit ücret’, evlilik ve ailede eşit haklar, kadınlar için çalışma yaşamı, kadınların kamu görevlerinde çalışabilmesi gibi haklar üzerinden

mücadele eden kadınlar vardı. 1881 yılında kadın süfrajeter Kadın Yurttaş (la Citoyenne) isimli dergiyi çıkarttı. Süfrajeter tüm feminist hareket içinde o dönemde en çok aşağılanan, en çok baskı gören fraksiyon oldu. Gazetelerde her gün ‘ne kadar çirkin’ olduklarını gösteren karikatürler, hepsinin aslında ‘sevici’ (lezbiyen) olduğu iddiaları, evlerine girerken veya sokakta taşlanarak gerçekleşen örgütlü saldırılar yüzünden bu kadınlar işlerini kaybetti, aileleri tarafından dışlandı. Bir erkek için eşinin süfrajeter olması hem bir utanç kaynağıydı, hem de boşanma sebebi olarak kabul edilebiliyordu. Hatta çocuklarını görme hakları bile çoğunlukla ellerinden alınıyordu. Süfrajeter sokakta yalnız gezemezdi. Ancak tüm bu baskı, süfrajeteri yıldırmaktan çok güçlendirdi ve çok daha militan bir hale getirdi. Fransa’daki diğer feminist hareketler ise kadınların oy hakkı olması halinde rahipler tarafından yönlendirileceklerine inanıyorlardı ve 1904’e kadar oy hakkı mücadelesine uzak durdular. 1904 yılında ABD ve İngiltere ortak bir örgütlenme içine girdi: Uluslar arası Kadın Oy Hakkı Birliği (The International Woman Suffrage Alliance – IAW). Bu örgüt hem kadınlara oy hakkı verilmesine karşı çıkan komitelerle mücadele ediyor, hem de milliyetçiliğin yükseldiği bir dönemde enternasyonalist bir politika izliyordu. Birliğin çeşitli batı ülkelerinde şubeleri kuruldu. Ancak bu yasal bir mücadeleydi. Yine oy hakkı için İngiltere’de Emmeline Pankhurst ve kızları Christabel ile Sylvia Pankhurst tarafından kurulan Kadınların Sosyal ve Siyasal Birliği (Women’s Social and Political Union) çok daha radikal eylemlilikler gerçekleştirdi. Bu birlik cam kırma, bomba atma, yangın çıkarma, meclis toplantılarını engelleme, açlık grevi hatta intihar gibi siyasal yöntemler kullanmaktaydı. Sylvia Pankhurst daha sonra hem işçi sınıfı için mücadele etmiş, hem de 60’lı yılların 2. dalga feminist teorilerinin yasal haklarla sınırlı kalmayıp ev işlerinin ortaklaşması, ailenin sorgulanması ve ‘özel alan politiktir’ sloganının hem savunma hem de gerçek hayata geçirmede öncüsü olmuştur (Çabuklu,2004:113).

Yine aynı dönem oy hakkı için mücadele eden kadınlar fuhuş için bir araya gelip bu alanda da mücadele etti. Kadın Konseyi’nin 1913 kongresinde İngiliz Süfrajeteri Millicet Garret Fawcett, fuhuşu, ‘erkeklerin parasal çıkarı için kadınların zorunlu köleliği’ olarak tanımladı. Birinci Dünya Savaşının Başlaması ile erkeklerin silahlı altına alınması, kadınların ise silah fabrikalarında çalışmaya başlaması iki önemli meseleyi gündeme getirdi: Barış ve emekçi kadınlar. İşyerlerinde kreşler açılmaya başlandı ama bu sadece daha fazla kadının ücretli emeğini kullanabilmek için yapılmış bir düzenlemeydi.

Kadın, tarihte her zaman olduğu gibi ucuz emek anlamına gelmekteydi. Feministler, 1918’de Versailles Antlaşması ve Milletler Cemiyetine ‘eşit işe eşit ücret’ ilkesini koydurmayı başardı. Bir tarafta da kadınlar barışı sağlamak için uluslar arası bir örgütün kurumasını talep ediyorlardı. Kadınlar barış için örgütlendi, savaşan ülkelerdeki kadınlar barış için birlik oldu ve birbirlerini kız kardeş olarak görmeye başladı. Bütün bu olanlar işçi kadınların militanlaşmasına sebep oldu. Silah fabrikalarında çalışan kadınların grevleri sıklaştı. Bu mücadeleler sonunda kadın işçilerin ücretlerinde artış sağlandı. Ancak savaş sonrasında askerden dönen erkeklere iş imkanı sağlamak için kadın işçilerin işten çıkarılmaya başlanması, bu işçilerin çok düşük ücretlerle çalışmaya başlamasına sebep oldu. Oysa savaş sırasında kadın ve erkeklere verilen ücret arasındaki farklar önemli ölçüde azaltılmıştı. Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde aralarında ABD, İngiltere, Almanya ve Rusya’nın da olduğu 21 ülkede kadınlara oy hakkı koşulsuz verilmişti. Fransa’daki feministler ise, kızların eğitimi, ücret eşitliği ve kadınların devlet memurluğuna girmesi için verdikleri mücadelede büyük zaferler elde ettiler. Bir yabancı ile evlenen kadınların milliyetlerini koruyabilme yasası çıkarıldı ki bu, dönemselsel olarak büyük bir kazanımdı. Evlilikte erkeklere büyük ayrıcalıklar veren Fransız Medeni Kanuna göre bu başarıyla, ilk kez Fransız kadınlar kocalarının onayı olmadan kimlik belgesi çıkarabilecekti. Ancak siyasal haklar açısından başarılı olamadılar. 1936’da Léon Blum, hükümetinde dört kadına görev verdi ama kadınların oy hakkını tanımayı reddetti. Sovyetler Birliği’nde ise, durum bambaşkaydı. Batılı kadınların hakları için didindikleri bu dönemde, Rus kadınları haklarına kavuşacakları 1917 Devrimi için erkeklerle yan yana mücadele etmekteydi. Gerçekten de SSCB’de 1940’dan önce kadınlar büyük kazanımlar elde etti. Bolşevik Devrimi’nin ilk sosyal içerikli kararları, doğumdan önce ve sonra 16 haftalık izin ve ücretsiz sağlık hizmeti, mal varlığı yönetiminde kadınlara eşit haklar tanınması, meşru ve meşru olmayan çocuklar arasındaki farkların kaldırılması ve boşanmanın kolaylaştırılması oldu. Bolşevik Devrimi yapıldıktan sonra kadınlar Beyaz Ordu’ya karşı gerilla savaşında subay ve er olarak yer aldılar. Komünist Parti’de Genotdel isimli bir kadın komsomolu kuruldu. Aydınlar ve komünist siyasiler ev işi ve çocuk eğitimi gibi işler kadınların üstünde kaldığı sürece mutlak bir eşitlikten bahsedilemeyeceğini düşünüyorlardı. Bu, sadece yasal haklar değil, toplumsal cinsiyet rol ve görevlerinin de yıkılması yolunda mücadele edilmesinin yolunu açtı. Böylece aile görevleri kamulaştırıldı ve ortak işler için komünler kuruldu. Ancak iç savaştan sonra öncelik, üretkenliğe verildi. Özellikle

annelik meselesinde savaşın etkisi var, nüfus azaldı ve çocuk doğurmak gerekti. Bu, kadınlara verilmiş hakların yavaş yavaş geri alınmasına neden oldu. Fabrikalarda kreş ve yuvalar kapatıldı. 1929'da Genotdel örgütü dağıtıldı. Hemen ardından 1930'da kabul edilen aile yasası ile geleneksel aile yapısı yeniden getirilmeye başlandı. Rusya kürtaj hakkını ilk defa kabul eden ülkelerden biriydi ve 1936 yılında bu hak geri alındı. Kadınlar çok sayıda çocuk doğurmaya teşvik edildi ve hatta 10 ve üzeri çocuk doğuran kadınlara analık nişanları takıldı. Analık yüceltmeye ve kadının yerinin ev olduğuna yönelik propagandalar yükseltildi. Yine de Sovyetler Birliği'nde kadınlara eğitim, ücretli iş ve spor gibi alanlar kapatılmadı (Çabuklu,2004:120).

2.3.2. 2. Dalga: Cinsellik ve Doğurganlığın birbirinden ayrıştırılma mücadelesi

Batıda gerçekleşen gelişmeler, doğum kontrolünü güvenli ve kolaylaştıran yöntemler geliştirilmesine sebep olmuştu. Bu durum, kadınların hamilelik riski olmadan cinsellik yaşayabilecekleri anlamına geliyordu. Doğum kontrolü için, yasal olduğu ülkelerde kürtaj, yasal olmayan ülkelerde ise gizli gerçekleşen, tehlikeli, kısırlığa ve hatta ölümlere sebep olan çocuk düşürme yöntemleri dışında da alternatifler üretilmişti. Ancak bu uygulama ve ilaçlar pahalıydı. Kadınlar, bu olanakların tüm kadınların hizmetine sunulması ve pek çok ülkede geçerli olan baskıcı yasaların ortadan kaldırılması için mücadele etmeye başladı. 2. dalga'nın başlamasında ve teorisinde çok önemli bir etkisi olan Simone de Beavoir, 'kadınların kurtuluşu karınlarından başlayacak' diye yazmıştı, İkinci Cins isimli üç ciltlik kitabında. Kitap, yıllardır süren kadın mücadelesinin en önemli ögesine, aile ve toplumsal cinsiyete yönelikti. Simone de Beavoir, özellikle bir tespitiyle 2. dalga feministlerin hem ideolojik hem pratik olarak yollarını çizdi. "Kadın doğulmaz, kadın doğulur" bu tespitin özeti oldu. İkinci Cins'in üç cildi de dişi cins olarak doğmuş bir insanın, yıllar içinde nasıl eğitilip "kadın" olduğuna ilişkindi. Bütün kitap, cinsiyet rollerinin doğal değil, öğretilmiş olduğunu kanıtlayan bilgi ve deneyimler içeriyordu (Beavoir,1993:42). Bu teori bir kavramın ortaya çıkmasına yol açtı. Doğal olan ve doğumla beraber belirlenen cinsiyet (sex) ve doğduktan sonra aile ve toplumun etkisiyle şekillenen toplumsal cinsiyet (gender). Toplumsal cinsiyet kavramı kendi başına çok şey ifade ediyordu. Ama teori ilerledikçe, toplumsal cinsiyetin aslında sadece sonuç olduğu görüldü.

Aile üzerinde gerçekleşen ekonomi-politik sistem, patriyarka, toplumsal cinsiyeti meydana getiriyordu ve aslında kendisi çok daha büyük bir sorundu. Aile içinde, ata-erkillik de denilen, babanın ev içinde harcanan tüm emeğe ücretsiz el koyması, yani kölelik, bir tür sömürü ilişkisi doğuruyordu. Bu emek, gerek ev işlerinin, gerekse babaya ait herhangi bir mülk veya işletmenin (tarla, bakkal vb.) kimi işlerinin, kadın ve çocuklar tarafından hiçbir ücret talep etmeksizin yapılmasıydı. Aile işletmelerinde elde edilen kara veya evde çalışan kadının ücretine babanın el koyması ve bu emeğe sadece boğaz tokluğuna sahip olmasının yarattığı kölelik sistemi, feministlerin en çok tartıştığı konulardan biri oldu. Bu emeğin artı değer oluşturup oluşturmadığı konusu ise yine feminizm içinde kimi ana akımlar yarattı, ama bu konuya daha sonra değineceğiz. Beavoir, kadın siyasetini ve feminizmi derinden etkilerken, feministler kürtaj ve doğum kontrolün yasallaşması için mücadeleye devam ettiler. Bu mücadeleler özellikle Kuzey Avrupa ve ABD’de güç kazandı. Fransa’da feministler, 14 yıl süren zorlu bir mücadele verdiler ve 1967’de doğum kontrolü yasallaştı. ABD eyaletlerinin çoğunda doğum kontrolü yasallaşmıştı. Genel olarak aşırı muhafazakâr kesimler hariç herkes doğum kontrol yöntemlerinin kullanılmasına sıcak bakıyordu. Ancak, bugün bile hiçbir doğum kontrol yönteminin gebelikten yüzde yüz korunma sağlayamadığını düşünürsek, kadınların “cinsellikle doğurganlığı birbirinden ayırtırmak için” kürtaj hakkını kazanmaları gerekiyordu. Kaldı ki, daha önce de bahsettiğimiz gibi, kürtajın yasak olduğu ülkelerde kadınlar tehlikeli yöntemlere başvuruyorlardı ve bu yöntemler ölümle bile sonuçlanabiliyordu.

Feministler İngiltere’de 1967 yılında kürtaj hakkını kazandı. Amerikalı feministler hem propaganda yapıyor, hem de gerek gizli kadın doğum uzmanlarıyla anlaşp illegal ama sağlıklı kürtaj olanakları sağlayarak, gerek özel eğitim almış kadınların çalıştığı feminist sağlık kliniklerinde doğum kontrol eğitimleri vererek somut adımlar atıyorlardı (Beavoir,1993:44-45). ABD’de kürtajın yasallaşması 1973 yılında gerçekleşti. Bu gelişme diğer ülkelerde de tekrar etti. Ancak kürtajın yasallaşması, kürtaj olmak isteyen kadınlar için mali kolaylık ve uygun sağlık koşullarında kürtaj yaptırma olanağının sağlanması anlamına gelmiyor. 2. dalga feministler bu konuda da mücadele etti. Dünyanın her yerinde muhafazakârlar bu konudaki yasaların yeniden gözden geçirilmesi talep etmeye devam ediyorlar. ABD’de 1978 yalandı kürtaj uygulayan 15 klinik, yangın çıkarma, saldırı, bomba koyma gibi eylemlerle protesto edildi ve bu tür

eylemler artık seyrekleşmekle beraber hala devam ediyor. 68' sonrasında ABD ve Avrupa'da yaşayan genç kadınlar, kendilerinden önceki kuşak gibi anti-faşist mücadele içinde yorulmamış, yine kendilerinden önce gelen kuşakların kazanımlarıyla iyi eğitim görmüş olarak mücadeleye katıldılar. Çünkü bu kadınlar, gördükleri eğitime rağmen hala karı-anne gibi görülüyorlardı ve bunu kabullenmek istemiyorlardı.

Yine bu kadınların teoride ve özellikle de pratikte en önemli yol göstericileri, 'özel olan politiktir' oldu. Özel olan politiktir', birkaç manada önemliydi. Öncelikle, kadınların sahip/mahkum oldukları en önemli alan özel alandı. En büyük ezme/ezilme ilişkileri, sömürü ve toplumsal cinsiyet rollerini var eden patriyarka, evden ve aileden, yani hiçbir kamusal aracın müdahalesine imkan verilmeyen 'mahrem'den geliyordu. Kadınlar için kamusal alan yasaktı ve aynı zamanda, feministler için en büyük mücadele alanı özel alan oldu. Kamusal alan/özel alan tartışması ve tespiti çok önemli bir gelişmeydi. Daha sonra, özellikle feminist edebiyat alanında başarılı olmuş Kate Millett, Fahişelik Dosyası isimli kitabında, özel alanın politikasını yapmaya başladı. Kitapta kimisi uzun zamandır seks işçiliği yapan, kimisi birkaç kez çıkarları için erkeklerle yatmış çeşitli yaş, ırk, ilgi alanı ve sınıftan kadın, deneyimlerini anlatıyordu (Millett,1987:36). Yazar da, bir zamanlar pek hoşlanmadığı bir erkekle, sırf onu şık restoranlara götürdüğü için çıktığını anlatıyordu. Yani kendisi de, anlatanların bir parçası olmuştu. Akademik anlamda da önemli bir çalışmaydı çünkü ilk defa deneyim, bir bilimsel veri olarak kabul edilmekteydi. İkinci etkisi, pratikte oldu. Feminizm yalnızca kadınlarla yapıyordu ve her kadın içindi. Bu, pek çok farklılık ve çok farklı deneyim demektir. Kadınlar cinsel taciz/tecavüzden aile içi şiddete, cinsel haz alma tercihlerinden cinsel yönelimlere konuşulması toplumsal baskılarla yasaklanmış her şeyin politikasını yapıyorlardı. Ancak geçmişten gelen alışkanlıklar, kadınların birbirlerini yargılamadan örgütlenmesini zorluyordu. Bu durum, şu anda da süren ve hemen her feminist grubun kabul ettiği bilinç yükseltme pratiklerini beraberinde getirdi. Bilinç yükseltme, temelde belli bir sayıda kadından oluşan küçük grupların, kendilerinden, alışkanlıklarından, utançlarından ve deneyimlerinden bahsederek, hem birbirlerini ve kendilerini tanımaya, hem de toplumsal cinsiyet rollerinin tek tek kişiler üzerindeki etkisini sorgulamaya, bu şekilde de birbirlerini yargılamadan 'kız kardeş' olmaya yarıyordu. Kız kardeşlik (sisterhood), 68' sonrası feministler açısından yoldaşlık demektir ve çok önemli bir gelenek olarak hala sürmekte. Kız kardeşlik yoldaşlık

demekti fakat bir taraftan da, sömürü ile şekillenen aileye karşı, bir başka aile ve başka bir kardeşliğin politikasını yapmak anlamına geliyordu.

2. dalga, pratikte bir dönemdi ve belli ana başlıklar altında sürdürülen kampanyalar ile sona erdi. Ancak teorik olarak dönem halen devam etmektedir. Çünkü hemen ardından gelen 3. dalga ile arasında çok büyük kavramsal farklılıklar taşıyor. Bu yüzden hem Türkiye’de hem dünyada kimi feministler kendilerini ideolojik olarak 2. dalga’ya, kimileri 3. dalga’ya dahil hissediyor. Bunun yaş ve kuşak farkı ile de ilişkisi bulunmakla birlikte, temel fark kimlik meselesi ve toplumsal cinsiyetin algılanışıyla da etkileşim içinde bulunmaktadır (Millet,1999:69).

2.3.3. 3. Dalga: Kadın Kimliği ve Diğerleri

3. dalga feminizm dünyada 90’ların ilk yarısında başladı. 70’ler ve sonrasında doğan kadınlar, feminizm duymuştu ve ne olduğuyla ilgili yanlış/doğru fikir sahibiydi. Kimi kadınlar feminizmi saldırgan, lezbiyen/erkek düşkünü/erkek düşmanı kadınların politik aracı olarak görüyordu. Bir önceki kuşağın uğrunda mücadele ettiği talepler kazanılmış ve elde bir olmuştu. Feminizm güç kaybetmişti, elde edilen haklar vardı ve bunlar kaybedilmiyordu ancak mücadele durgundu. Patriyarka araçlarıyla bir yandan kutsal ailenin propagandasını yapıyor, bir yandan gençlik ve güzelliği yüceltiyordu. Muhafazakar politikalar ise kimlik ve farklılıklar gibi konularda söz etmeye başlamıştı. O yüzden feminizme ilgili birçok kadın kimlikçi bir feminizme yakınlık duymaya başladı (Işık,1998:78). İşte bu noktada, 2. dalga feministlerle ayrımlar başladı. 2. dalga feministler, tek ortak noktası kadın olmak olanların verdiği bir mücadele arzuluyorlardı. Yani ırk, cinsel yönelim veya ekonomik sınıf ayrımı mücadelenin içinde yok sayılıyordu, çünkü bu farklılıklar kadınların aynı baskıyı görmesine engel değildi. Örneğin her kadın tacize uğrama tehlikesi ile karşı karşıyaydı. 2. dalganın söylediği diğer bir şey de, toplumsal cinsiyet rollerinin bütünüyle yıkılması gerektiği idi. Bu yüzden mücadele feminen söylemlere tamamen kapalıydı, ne kadınlıkla ne de erkeklikle ilgili durumların yüceltilmesini istiyordu (Butler,2005:141)

3. dalga ise, tamamen farklılıkların dile getirilmesi ile varolmak istiyordu. Örneğin, lezbiyen kadınlarla heteroseksüel kadınlar, tamamen başka ezme/ezilme ilişkileri yaşıyordu 3. dalga feministlere göre. Önce bu farklılıkları görmek ve ortak noktalar

üzerinden siyaset yapmak gerekiyordu. Bu kimlikler biyolojik sebepler de, kapitalist veya partiyarkal ilişkilerle de oluşsa, bu kimliklerin kabulü gerekiyordu. Tam bu noktada, 2. dalga'nın toplumsal cinsiyet rollerini yıkma talebi ile çelişildi. Kadın olmak hem bir cinsiyet rolü, hem bir kimlikti. Erkek kimliği eril iktidara sahip olduğu için doğal olarak ezen oluyordu, ancak kadın kimliğinin böyle bir ezme misyonu yoktu ve bu yüzden rahatlıkla yaşatılabilirdi. 3. dalga feministler kendilerinden önce gelen kuşağı evrenselci, farklılıklara karşı duyarsız, orta sınıf ve heteroseksüel olmakla suçluyor. Bu, bir açıdan doğru olabilir çünkü gerçekten de 2. dalga feministler taleplerini gündeme getirirken var olan farklılıkları yok saydı. Bu taleplerin gündeme getirilmesi 3.dalga'nın başlangıcına denk gelir. Ancak başka bir taraftan 2. dalga, sadece hak eşitliği ile sınırlı kalmayan bir eşitlikçilik anlayışı ile hareket etti ve buna çok özen gösterdi. Önceden görmediği konulara karşı, 3. dalga'nın da etkisiyle çok duyarlı oldu. Aslında temel olarak, 2. dalga, mutlak eşitlik isterken, 3. dalga, farklılıkların değerli olduğuna vurgu yapıyordu. Bu da, yepyeni bir dünya kurulsa bile, farklılıkların muhafaza edilmesi anlamına geliyordu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Feminist Akımlar

3.1. Liberal Feminizm

Feminist akımlardan en önemlisi ve en çok yankı bulanı Liberal Feminizmdir. Bu akım liberal politikalardan beslenerek kadınların temel hak ve özgürlüklerini kullanmasında devlet müdahaleciliğini reddeder ve kadınlarında erkekler kadar bu hakları kullanabilmesi gerektiğini savunur. Kadınlarla erkekler hayatta sorumlulukları eşit bir biçimde paylaşabilmelidir ve kadınlar kendilerini kamusal alandan soyutlamamalıdır. Kadınlara, ahlaklı bir zevk verici olmayı öğretmek yerine erkeklerle birlikte gereksinimlere boyun eğmeyi öğretir. Genel olarak bu akıma mensup düşünürler kadınları zihniyet gelişimi ve eğitime vurgu yapmaktadırlar. En iyi yetişmiş kadınlar, kafaları ve ruhları eğitilmiş olanlardır düşüncesi savunulur. Bunun dışında eleştirel düşünmenin ve sorgulamanın önemine vurgu yaparlar. Dinin ve geleneklerin kadınları kısıtladığını, var oluş alanlarını daralttığını öne sürmektedirler. Liberalist düşüncenin Aydınlanma etkisiyle ortaya çıktığını göz önünde bulunduracak olursak bu iddia pek de şaşırtıcı sayılmaz. Fakat bu akım bundan daha ileri gidememiş ve çok fazla teorik kalmış ve pratik hayatta işlevsellik arz etmemiştir (Demir,1997:34).

Birinci dalga feminist hareket 19. yüzyılda Batı Dünyasında, kadınların sosyal ve yasal eşitsizliklerini ortadan kaldırmak için çalışan ilk ortak, güçlü hareketi içermektedir. Ataerkil toplumsal düzeni eleştiren feminist görüşü bir bütün olarak çözümlenmeye imkan tanıyan bir teori geliştirilemediği için, feminist düşünürler; liberalizm, psikanaliz, varoluşçuluk, radikalizm gibi düşünce akımlarının etkisinde kalarak oluşturdukları teoriler ile kadın haklarına alternatif çözüm arayışını sürdürmektedirler. Bu feminist teoriler, kadınların ataerkil toplumsal düzen yapısı içinde değersizleştirildiklerini varsaymakta ve bunun nedenini sorgulamaktadır. Kadın hakları konusunda mücadelenin mihenk taşı olarak görülen liberal anlayış, kadının özel alan ile sınırlı kalmasına karşı çıkarak, birey olarak kendini geliştirecek potansiyele sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Liberal erkek kuramcılar tarafından ortaya atılan varsayıma göre, doğal haklara sahip olan kişiler, ailelerin efendileri olan mal sahibi erkeklerdir (Agacinski,1998:142). Doğal haklar geleneğinden gelen feminist

kuramcılar, kadınların birer vatandaş olarak, erkekler ile aynı temel haklara sahip birer insan olduklarını ileri sürmektedir.

Liberal feministler, ‘cinsiyet rolü’ teorik yaklaşımını benimserler. Kadınlardan, toplumsal rol ve kimlik olarak gelenekselin dışında şeyler beklendiğinde sorun çözülecek ve bu değişiklik, hem kadınlar ve erkeklerin, hem de toplumun yararına olacaktır (Tong,2006:23).

3.2. Marksist Feminizm

Feminist teorinin gelişmesinde, Marks ve Engels’ in görüşleri çok önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle kadınların bilinçlerinin yükseltilmesinde, Marksist tarihsel materyalist görüşlerin etkisi tartışmasız kabul görmektedir. Bu akımın mensuplarının dikkat çektiği en önemli nokta kadınların üretim sürecine katılmaları gerektiğidir. Onlar kadınları ev içi alana kendilerini hapsedmekle suçlarlar. Kadınlar üretim sürecine aktif olarak katılmalı ve tüketici kimliğinden vazgeçmelidir. Üretici gücü elinde bulunduran erkekler erklerini bu yolla meşrulaştırırlar (Demir,1997:42). Kadınlar kendilerini ev içi alana hapsederek emeklerine yabancılaşmaktadırlar.

Bu yüzden kadınların bilinçlilik durumları geliştirilmelidir çünkü bu bir devrimci praksistir. İlkel komünal dönemde toplum anaerkil bir yapıya sahiptir ve erkekler dış dünyadaki, kadınlarda ev içindeki üretim araçlarına sahiptirler. Böyle bir toplumsal işbölümü vardır. İlkel toplumlarda cins-yaş sınıflandırması olgun erkek ve kadın arası eşitsizlik yaratmamaktaydı. Cinslerin ikisi de, farklı alanlarda olsa bile, önem derecesi ayırt edilmeksizin topluma yararlı emek faaliyetlerde bulunmaktaydılar, bundan dolayı bir cinsin diğerinin üzerinde egemenlik kurması olanaksızdı. Fakat daha sonraları erkek ev içindeki ve dışındaki üretim araçlarına sahip olmuştur (Tong,2006:69). Bu görüş, kültür ve toplumun köklerinin, maddi ve ekonomik koşullarda yattığını savunan maddeci determinizm düşüncesine dayanmaktadır. Sosyalist feministler genellikle, kadınlar ve proletarya arasında bir benzerlik olduğunu kabul ederler. Benzer biçimde, erkek ve yönetici grup çıkarlarına hizmet eden ‘yanlış bilinç’ ya da ‘erkekle özdeşlesen’ ideolojileri açığa çıkarma sürecinde, sosyal feministler, kendi ezilmişlik durumlarının doğru bir bilincini geliştirme yönünde, kadınları teşvik etmektedirler. Maddeci determinizmden sonra, Marx’ ın teorisinin bir diğer önemli yanı, onun, modern

endüstriyel kapitalizm çözümlemesidir. Yabancılaşma kavramı, Marx'ın bütün teorisinin merkezindedir.

J. Donovan' a göre yabancılaşma; çağdaş anlamda kendinden, başkalarından ve anlam duygusundan kopma deneyimi anlamına gelmektedir. Kapitalist endüstrileşmenin etkisi ile insanın metaya dönüşmesi, Komünist Manifesto' da merkezi bir temadır. Marx' ın felsefesinin feminist teori ile ilişkili diğer bir yanı da, onun ekonomik değer teorileridir. Marx Kapital' de üç tür değeri birbirinden ayırır: Kullanım değeri, değişim değeri ve artı değer. Kullanım değeri kavramı, genel olarak kişinin kendi grubunun üyeleri tarafından ve kullanım için üretilmiş maddelerin değerine göndermede bulunmaktadır. Yemek pişirme, örgü örme ve dokuma gibi ev işlerinde kullanım değeri olan maddeler üretilmektedir. Değişim değeri kavramı, değişim için üretilen maddelere aittir. Bir maddenin değişim için üretilmesi onun niteliksel, kişisellekle yüklü, kutsal özelliğini yok etmekte ve onu bayağı bir şey haline dönüştürmektedir. Artı değer ise, emek ürünlerinin değeri ile o emek gücünü üretmenin maliyeti, yani emekçinin geçimi arasındaki farktır (Donovan,2001:68).

Engels; kapitalist düzende, kadınların özel alanda ev işleriyle sınırlı tutuldukları ve üretici çalışmadan dışlandıkları sürece, toplumsal bağlamda erkeklerle eşit olmalarının mümkün olmadığını söylemektedir. Engels' in kadınların gelecekteki kurtuluşuna ilişkin tasarımı; toplumsal olarak örgütlenmiş, üretimde ekonomik anlamda daha özgürleşmiş, ev işiyle sınırlanmaktan kurtulmuş ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığından kurtulmuş, birey olmuş kadınlardır. Marksist Feminist anlayışta, ataerki toplumsal sistemdeki aileye karşı alternatif bir aile tarzı sunulmaktadır. Marks' a göre, toplumsal devrimin başlıca görevlerinden biri, ailenin ortadan kaldırılmasıdır. Toplumsal bütünleşmenin kan ortaklığına değil, iktisadi işlev ortaklığına göre oluşması gerekmektedir. Marksistler kadın sorununda çözüme ancak, sınıfsız toplum oluşturularak ulaşılabileceğini düşünmektedir. Sınıflı toplumun sona ermesi için kapitalist sistemin ortadan kalkması, öncelikle de onu yeniden üreten ailenin sona erdirilmesi gerekmektedir. Marksist feministler ev işlerinin toplumsallaştırılması, ücretlendirilmesi gibi öneriler ortaya koymakta, ailenin fonksiyonlarının kurumlara ayrıştırıldığı bir gelecek tasarımı savunmaktadırlar.

Feminist teori, Marksist teoriden etkilenmekle birlikte, ideolojik yapısının temeline cinsiyet ayrımını koymaktadır. Emek Marksizm için neyse, cinsellik de feminizm için

odur. Marksist yöntemin diyalektik materyalizm olması gibi, feminist yöntemi, feminist bilinç yükseltmektedir. Diyalektik maddecilik, nesnel içeriği olan düşüncenin dışındaki gerçekliği öne sürer ve bu doğrultuda ona göndermede bulunurken, aksine feminist bilinç yükseltme, en geniş anlamıyla düşünce ve kadın cinselliğinden oluşan maddiliğin bir bileşimini incelemektedir (Donovan,2001:71).

3.3. Feminizm Ve Varoluşçuluk

Bu akımın en önemli teorisyenlerinde biri Simone De Beauvoir'dır. Ona göre toplumlarda kadınlar öteki ya da ensoi durumunda, erkekler ise egemen cins, ayrıcalıklı ya da poursoi durumundadır. Kadın ancak kendi bedenini ve cinselliğini yadsıyarak var olabilmektedir. Genel olarak tüm kadınlar içten içe erkeklerin aşkın ayrıcalıklarını yadsımakla birlikte onlara boyun eğmek zorunda bırakılmışlardır. Beauvoir hocası Sartre'ın de izinden gider ve var oluş bulantısının yanında bir de kadınlık bulantısı eklendiğini belirtir. Fakat insan her zaman var oluş durumunu sorgulamak zorundadır. Yaşamda bir şeyler üretmek ve doğayı aşmak zorundadır. Ayrıca benliğiyle barışarak özne olma durumuna geçmelidir eğer kadınlar kendilerine özne olma haklarını verirlerse erkeklerde bu durumu kabulleneceklerdir (Saim,2004:25).

Bunun dışında Beauvoir'ın Freud ile bir hesaplaşması vardır. 'Şurası açıktır ki, babayı tanrılaştıran kadının yaşam enerjisi değildir... Babanın üstünlüğü toplumsal bir olgudur: ve Freud bunu anlayamamıştır'(Beauvoir,1993:48). Psikanalitik kuram erkek bilinç tarafından üretilmiştir. Freud'u Oedipus kompleksini ya da libido gibi kavramları kullanırken eril vurgular yapmakla suçlar. Oedipus kompleksi Freud'un psikanalitik kuramının temel tezlerinden biridir.

Genel olarak Anne babadan karşı cinsten olan sevecen bir bağlanmaya yatkın iken, aynı cinsten olan, arzuların gerçekleşmesini engellediği için düşmanca duygulara hedeftir (Green,1992:27) şeklinde tanımlanabilir. Burada erkek çocuk annesine cinsel istek duyar ve babasını öldürme dürtüsü belirir fakat hadım edilme korkusu ağır bastığından annesine olan ilgisini bastırmak zorunda kalır. Zaten bu kompleksin adı bize eril özseverliği anlatmaktadır. Genel olarak bu akıma mensup düşünürler alternatif bir kültür inşa etme yoluna gidilmesi gerektiğine işaret etmişlerdir. Bu alternatif kültür ataerkilliğe karşı kurulmalıdır ve erkek cinsini kutsayıcı yapının sert kabuğu kırılması gerektiğini vurgular.

3.4. Radikal Feminizm

Radikal feminist kuram, 1960' ların sonlarında ve 1970 'lerin baslarında, bir grup eski 'eylemci kadın' tarafından, esas olarak New York ve Boston' da ortaya atılmıştır. Bu 'Eylemci kadınlar', 1960' larda medeni haklar ve savaş karşıtı kampanyalar için politik etkinliklere katılan kadınlardır. Radikal feminizm, kadınların sömürülmesi ve baskı altında tutulmasının asıl nedenini, kadınlarla erkekler arasındaki biyolojik farklılıkta gören bir kuramdır.

Radikal feministler, kadının baskı altında olmasının ve kadın erkek arasındaki çelişkinin temelde aile kurumundan türediğini savunmaktadır. Aile, ataerkil düzen içinde kadınları erkeklere hizmet etmeye ve bu rolü kabul etmeye şartlandıran ve zorlayan erkek egemen ideolojinin, yeniden üretilmesini sağlayan kurum olarak görülmektedir. Bu nedenle, aile kurumunu, radikal feministler reddetmektedir. Kadının üreme işlevi, ataerkilliğin ve onun yönetme ideolojisinin, cinsiyet ayrımcılığının üzerine kurulduğu cinsiyete dayalı işbölümünün nedenidir. Radikal feministler, cinsiyet meselesine doğrudan bir iktidar analizi çerçevesinde yaklaşmaktadır. Onlara göre, kadınlar ve erkekler doğrudan bir iktidar ilişkisiyle birbirlerine bağlanmıştır. Bu eşitsizlik yalnızca biyolojiktir. Bunun dışında her iki cins de eşittir. Bu kuramı sistemleştiren Shulamith Firestone biyolojik temeli şöyle açıklar:

'İrkların, tıpkı cinsel sınıfların ortaya çıkışında olduğu gibi bedensel yapıya göre ayrışması, yalnızca eşit olmayan güç dağılımdan doğmuştur. Bu nedenle, ırkçılık cinselliğin uzantısıdır (Saim,2004:61). En önemlisi kadının kamusal alanda var olamamasının nedenini evlilik ve aile kurumuna bağlamaktadırlar. Aile bu kuramcılara göre, ataerkilliği kutsamaktadır ve ataerkilliğin devamını sağlayan en önemli kurumdur. Sosyalizasyon süreciyle ataerkilliği aktaran bir kurum olarak görülür. Kadına aile içinde tamamlayıcı rol yüklenmiştir. Toplumda evlilik zorunlu oldukça kapitalizmin yeniden ürettiği fahişelikte ortadan kalkmayacaktır.

Bu kuramcılar dilin düşün dünyamızı belirlediği görüşünden yola çıkarak dilin eril yapısının ve ataerkil söylemlerin karşısına alternatif bir dil oluşturulması gerektiğini ortaya koyarlar (Demir,1997:50-51).

Radikal feministler kadınların doğurgan olduklarından dolayı çocuk bakımını üstlendiklerini böylece de yalnızca özel alanda etkinlik gösterdiklerini ortaya koyarlarken akımın adı gibi radikal bir çözüm önerisi getirirler. Teknolojiden

yararlanılarak yapay üreme mantığıyla erkeklerinde çocuk doğurması gerektiğini düşünürler böylece artık çocuk bakımı her iki cins tarafından eşit bir biçimde paylaşılabilecektir ve cinsler arası eşitsizlik böylece sona ermiş olacaktır. Bu öneri radikal feministlerin birçok eleştiri ve tepki almasına yol açmıştır. ‘Bu hareketin teorik ifadesi, derme çatmadır. Öğretisi de çoğunlukla dinsel bir dogma veya uzlaşım sal erkek ve kadın rollerinin biyolojik zorunluluğu yansıttığını ve bu zorunluluktan ortaya çıkan toplumsal çeşitlenmelerin patolojik olması gerektiğini öne süren bozulmuş bir darwinizmdir’ (Connell,1998:65–66).

3.5. Kültürel Feminizm

Kültürel feminizm, Aydınlanmacı liberal teorinin akılcı ve yasal anlamda getirdiği yeniliklerin ötesine giden düşünceler bütünü altında gruplanabilir. Bu görüşlere sahip olan feministler, siyasal değişime odaklanmaktansa, daha geniş bir kültürel dönüşümü ararlar. Eleştirel düşünme ve kendini geliştirmenin önemini kabul ederler, fakat daha çok hayatın akıldışı, sezgisel ve genellikle kolektif yönü üzerinde dururlar. Kadınlarla erkekler arasındaki benzerlikleri vurgulamak yerine, genellikle kadınlık niteliklerinin kişisel kuvvet, gurur ve kamusal yenilenme kaynağı olarak kabul edilen farklılıklarını belirtirler.

Bu feministler, liberal kuramcılardan kalan, fazla zarar görmemiş olan kurumlardan, evlilik ve yuva- alternatifler düşünmektedirler. Kültürel feminist kuramcılara göre, aile ilişkilerine ilişkin konular, erkek bakış açısıyla düzenlenmiştir. Kadınlar, erkek himayesinde oldukları için insanca gelişmeleri engellenmiştir (Donovan,2001:92). Bu duruma son vermek için, ev hayatında radikal değişiklikler gerekmektedir. Ataerkil bakış açısının baskıcı, yıkıcı ve savaşçı değerleri yerine, kadınların olumlu, daha sezgisel bakış açıları, yönetimin kamusal gücüne ve dine katılmalıdır. Kültürel feminist kuramcılar, babaların ev hayatına katılımı ile özel alanın zenginleşeceğine ve kamusal alanın annelerin varlığı ile yükseleceğini öne sürmektedirler.

Kültürel feminist teorinin altında, anaerkil bakış yatmaktadır. Temelde dişil etki ve değerler aracılığıyla yönlendirilen kadın toplumu görüşü. Barışseverlik, işbirliği, farklılıkların şiddetsiz bir ardılığı ve kamusal hayatın uyumlu bir şekilde düzenlenmesi bunlara dahildir. Kültürel feministler kadınların geleneksel alanının, kamusal dünyayı yöneten yıkıcı eril ideolojileri değiştirmek için, insani dünya bakışının ifade edilmesine

temel sağladığına inanmaktadır. Ancak çağdaş feministler, kadınlarla erkekler arasındaki farklılıkların çoğunlukla biyolojik olduğuna inanmadıkları için, bu dönüşümün kendiliğinden gerçekleşmeyeceğini ileri sürmektedir.

Çağdaş kültürel feministler, kadınların siyasi değer sisteminin geleneksel kadın kültüründen türediğini ve buradan da kamusal alana yayıldığını belirtmekte, sonuçta devrimin ideolojileri dönüştürme meselesi olduğunu varsayarak doğa mı, yetiştirme mi? sorusunu bir yana bırakıp, tüm insanların sonuçta eğitilebilir olduklarını kabul etmek gerekir (Benhabib,2008: 99-101).

3.6. Psikanalist Feminizm

Psikanalist feministler, kadın erkek ayrımını psikolojik olarak açıklamaya çalışırlar. Psikanalist yaklaşımı benimseyen feministler, bütün kadınları erkeklerden yaşayan kadınların psikolojik farklılıkları görmezden gelindiğini vurgularlar ve bazen bu farklılıkların aynı toplumdaki kadın- erkek farklılığından daha belirgin olabileceği üzerinde dururlar. Freud'un kadın ve erkeğin aile içindeki yerini rollerini belirlemek için deneysel çalışması ve daha da önemlisi çocuğun yetiştirme döneminde geçirdiği cinsel kimlik sürecini betimlemesi, çağdaş feminist teorinin temelini oluşturmuştur (Donovan,2001:96) Freud'a göre erkek her bakımdan kadından üstündür. Bu feminizmin kabul edemeyeceği bir bildirimdir ve tüm feminist görüşler buna karşı çıkar.

Psikanalist feminizm sadece Freud'un cinsel kimlik oluşma süreciyle ilgili yaptığı çıkarımlara ve çalışmalara destek vermektedir. Freud kadının başkaldırışı ile ilgili şöyle yazmıştır: Kadında iğdiş edilme kompleksinin etkileri çok farklıdır. Kendi iğdiş edilme durumuyla birlikte erkeğin üstünlüğünü ve güçsüzlüğünü de kabul eder; ama bu istenmeyen durum karşısında baş kaldırır. Cinselliği ve cinsel farklılığın daha derinlerde yatan dinamiğini anlayabilmek için bilinçaltının ayrı dünyasını incelememiz gerekir (Demir,1997:65) Yetişkinlerin cinsel kimliği ile cinsel istek ve davranış arasındaki bağlantıyı anlamak istiyorsak psikanalitik açıklamaları göz önünde tutmamız gerekir.

Varoluşçu feminizmin savunucularından Simone de Beauvoir, kadının başkaldırıları açıklamaya çalışan psikanalizimi eleştirir ve psikanalizimi biyolojik farklılıklardan pek farklı şekilde olmayan kadını, kadınsı ve erkeksi cinsel isteklerin çatışmasının ortaya çıkardığı bir yaratık olarak sunmaktan başka bir şey yapmamaktadır. Halbuki cinsellik,

olayın sadece bir yönünü oluşturmaktadır diyerek sadece cinsel boyutları sorguladığının altını çizer. (Beauvoir,1993:50). Psikanalizim bilgisi ışığında, ilerici bir cinsel politika getirmek isteyen feministler; bu çelişkileri araştırıp anlamak gereğini duyduklarını ve asıl amaçlarının ayırarak, birbirine benzer olarak ele almaktadırlar. Farklı toplumlarda farklı kimliklerle ruhsal olanın bölümleri ile karmaşıklıklarını, toplumsal olanın ataerkil dilsel yapılarıyla birleştirmek olduğunu vurgularlar.

3.7. İslami Feminizm

İslami feminizm, yeni ortaya çıkmış gibi görünse de yüz yılı aşkın bir süredir vardır. Bu akımın asıl çıkış nedeni batıya İslam toplumlarında kadınların köleleştirilmediğini, ikinci cins olmadığını anlatmaktır. Kadının aile içindeki rollerine vurgu yapılmaktaydı ve kadını aile kurumunun içine yerleştirmektedir. Fakat son yıllarda bu düşünce yeni İslami feminist yazarlar tarafından eleştirilmektedir ve kadının erkeği tamamladığı görüşünün yetersiz kaldığı belirtilmektedir. Artık bu akıma mensup yeni kuşak yazarlarda tam bir eşitlik ve özgürlüğü savunmaktadırlar (Bektay,2003:44).

Bu eşitliğinde İslamiyet ile uyumlu olduğunu göstermeye çalışmışlar ve metodolojik bir yöntem izlemişlerdir. Bu kuramcılarda biyolojik değil kültürel farklılıklara vurgu yapmışlardır. Modernizme sıcak bakarken bir yandan da referanslarını ait oldukları İslamiyet'ten alarak kuramlarını oluşturmuşlardır. Metodoloji olarak tarihsel yöntemi ve hermeneutiği kullanmaktadırlar. Kur'an ve Hadis-i Şeriflerin kadınlar hakkındaki görüşlerini böylece daha sağlam bir perspektiften analiz ederler. Bunun dışında kadınlarla ilgili hadis ve ayetlerin geleneksel yorumsama geleneğine göre değerlendirilmesinin yetersiz ve ataerkilliği güçlendireceği konusunda fikir birliğine varmışlardır. Bu yüzden özne-iktidar bağlamında bir okuma yapmaktadırlar. Gelenekselcilik ile iç içe olan İslam toplumlarında bu okuma elzem olmaktadır (Bektay,2000:56).

İslami feminizme birçok eleştiri yöneltilmiştir. Bunlar genellikle batı kaynaklıdır. Bazı kuramcılar feminizmin Ortaçağ karanlığından bir çıkış noktası olarak doğduğunu ve bu kuramın dışında kaldığını ileri sürmektedirler. Aydınlanmayla birlikte ortaya çıkan feminizmin pozitivist ve rasyonalist nitelikte olduğunu ve bir dinle

bağdaşmayacağı yönünde eleştiriler de vardır. Açıkçası İslamcı feminizm diğerlerinden daha akılcı ve ayakları yere sağlam basan bir kuram olarak durmaktadır.

3.8. Postmodern Feminizm

Modern dönemin kapsadığı tüm alanlara ve kurumlara karşı isyan, başkaldırı biçimi olarak ortaya çıkan postmodernizm, 1970’li yıllardan itibaren Batı entelektüellerin ilgi odağı haline gelmiştir. Postmodernizm sanatta, edebiyatta, felsefede, mimaride vb. insan hayatının tüm alanlarında başlayan bir hareketin adı olmuştur. Feminizmin de Postmodernizm gibi Batı düşünce kültür ve pratiğinin köklü bir sorgulamasını öngörmektedir. Feminizm ve postmodernizm en önemli siyasi ve kültür akımları arasında yerlerini almışlardır. Postmodern bir feminist yaklaşımın olabileceği konusunda düşünürler iki farklı görüş ortaya koymuşlardır. Bunlardan birinci görüş, postmodernizmin ve feminizmin birçok uzlaşma noktası olduğunu vurgular ve varoluşçu feminizmi ve postyapısalcı feminizmi örnek gösterirler (Demir,1997:97).

Postmodernizmi tanımlayan bazı düşünürler feminizmin, postmodernizmin ortaya çıkışında büyük rol oynadığını savunurlar. Hem postmodernizm hem de feminizm birer radikal harekettir ve ikisi de modernitenin meşruluğuna karşı kanıtlar geliştirmektedirler. Diğer bir taraftan düşünürler, postmodernizm ile feminizmin uzlaşmaz birer kavram olduklarını savunurlar. Uzlaşmazlığın temelini ise feminizm içinde bulunduğu kargaşaya ve ikileme bağlarlar. Feminizm bir taraftan modernist aydınlanmacı epistemolojiye karşı çıkıp eleştirme açısından entelektüel açıdan Postmodernizm ile anlaşma halindeyken, öte yandan çağdaş feminizm hem tarihsel hem de teorik olarak modernist bir hareket olarak gelişmeye devam etmektedir.

Sonuç olarak bir kısım düşünürlere göre feminizm, özünde büyük bir alıntı barındırdığı için Postmodern söylem çerçevesinde temellendirilemez (Demir,1997:98)

DÖRDÜNCÜBÖLÜM

4. Küreselleşme ve Feminizm İlişkisi

Feminizm, '90'lı yıllardan bu yana özeleştirici içerisinde bulunmaktadır. Evrensel ve kapsayıcı örgütlenme modellerinin olanaksız olduğu saptaması “nasıl bir feminizm” sorusunu gündeme getirdi ve feminizm küreselleşme kapsamında demokrasinin ve devletin yeniden yapılandırılması sürecinde yeni bir rol üstlendi. Yeni durumda feminizm, eşitlik ideallerinden vazgeçerek, gündemini neoliberal politikaların yaygınlaşması; sosyal devletin ortadan kaldırılması ve sivil toplumculuğa meşruiyet kazandırılması olarak belirledi (Bauman,1998:42)

Toplumsal mücadelelerin yeni biçimler, araçlar, olanaklar arayarak sürdüğü bugünkü koşullarda, bu mücadelelerin en önemli bileşenlerinden olan ‘kadın Hareketi’nin bir süredir geriye çekildiği söylenmektedir. Gittikçe azalan kadın araştırmalarına ilişkin literatürde de ‘90’lı yıllardan bu yana, geriye çekilişin nedenleri araştırılıyor. Bugünkü duruma, feminizmin, kadınların farklılıklarını, kimlik çeşitliliklerini göz ardı ederek evrensel, kapsayıcı, bütünsel bir öğreti kurma iddiasının yol açtığı öne sürülüyor. Alternatif de bu saptamadan çıkarılıyor oysa öteden beri sorunlu bir kavramlaştırmanın ürünü olan ‘kadın hareketi’ kendi çelişik öğelerine, ortaya çıktığı andan itibaren ayrılmıştı.

‘Kadın hareketi’, uzun süre iki farklı kanalda akmaya devam etti. Biri, kadınların ezilmesini erkek egemenliğine bağlayan, sınıfsal bir eleştiri bilincinden yoksun, kadın sorununun üretim biçimiyle ilişkisini sorgulamaksızın bölüşüm süreçlerinde yapılacak düzenlemelerle çözülebileceğine inanarak biçimsel eşitliğin sınırlarını zorlayan feminizmdi (Butler,2008:56). Diğeri, kadınların başından beri çıkarları birbirine karşıt sınıflara bölündüğünü, kadın sorununun kaynağının ekonomik sömürü ilişkilerinde bulunmasından dolayı bu sorunun çözümünün biçimsel değişikliklerle değil de sistem değişikliğiyle gerçekleşebileceğini söyleyen emekçi kadın hareketiydi. Bugün ise, hem feminizm hem de emekçi kadın hareketi belirgin bir mecalsizlik yaşıyor. Bu mecalsizliğin her iki kesim için ayrı ayrı nedenleri olduğu gibi, ortak bir nedeni de var. Zaman zaman aralarında şiddetli çatışmaların yaşandığı feminizmin ve emekçi kadın hareketinin dibe vurmasının, işçi sınıfı mücadelesini ve diğer toplumsal hareketlerin

yeniden düzenlenmesini öngören küreselleşme politikalarının hegemonik etkisiyle doğrudan ilişkisi var gibi görünüyor (Bauman,1999: 78).

Kadın Hareketinin zayıf halkası feminizmin kendi kendisine yönelttiği eleştiriler sadece klasik feminizmin miadının dolduğunun ilanı anlamına gelmiyor, aynı zamanda çelişik yapısıgereği çözünmeye yatkın argümanlarının masaya yatırılmasına yol açan güncel sorular, emekçi kadın hareketini de istendiği düzeye doğru yönlendiriyor. Kadın hareketinin yüz yüze bırakıldığı durum, 80'lerden beri keşfedilen yeni, kurucu farklılıklar ekseninde parçalanmış olmayı benimseyerek içe dönük bir hesaplaşmaya girilmesidir. Feminizm bu tartışmalar ekseninde hem eski eşitlik ideallerini hem de kapsayıcılık iddiasını terk etmiş durumda. Ama asıl sorun, emekçi kadın hareketinin, feminizmin yeni dönemdeki yanıtlarının oluşturduğu politik konsepti nasıl deşifre edeceği, doğrudan kendisini ilgilendiren bu gelişmeyle nasıl başa çıkacağıdır. Feminizmin özeleştri Öğeleri İkinci Dalga olarak adlandırılan, 1968 doğumlu feminizm, kendi içinde farklı akımlara bölünmüş olmasına karşın 'kadınların ortak ezilmişliği'söylemi ekseninde geniş ve bütünsel bir çerçeve oluşturmuştu. Bu geniş yelpazede yer alanların ortak paydası ise, bütün dünyada kadınların erkekler veya erkek egemenliği tarafından ezilmesiydi (Butler,2008:90). Erkek egemenliği karşısında tüm dünya kadınlarının ortak çıkarları olduğu varsayılıyor, kadınlar arasında 'evrensel kız kardeşlik' kavramıyla tanımlanan bir birlik öngörülüyordu. 'Marksist feministler'in, literatüre dikkat çekici katkılarına rağmen feminist skaladaki uçlar arasında belirgin vurgu hep tarih dışı bir ataerkilliğe/erkek egemenliğine yapıldı. Sonuçta ev, kendi başına birleştirici bir sosyoekonomik nesnel kategori olarak yalıtıldığında, pek sözü edilen kamusal/özel arasındaki bölünmede evin birleştirir gibi görüldüğü ama kamudaki derin ekonomik çelişkilerin birbirine karşıt çıkarlarla konumlandığı kadınların, ortak bir kız kardeşlik bayrağı altında niçin birleşemeyecekleri pek anlaşılamıyordu. Dolayısıyla feminizmin şimdi eleştirilen evrensel öğretisi, yaralarından birini, zorunlu olarak çözmeye çalışıp çözemediği 'ev' sorunundan aldı.

Feminizme emekçi kadın hareketinden yöneltilen eleştirilerin başlıca sonucu, sömürü ilişkilerinin nesnesi konumundaki kadınların bu sömürüden çıkarları olan kadınlarla kardeş olmayacaklardı ve emekçi kadınlar, bu kardeşleşmeyi genel olarak emek sömürüsüne karşı verdikleri mücadelede fabrikada yanı başlarında çalışan aynı sınıftan erkeklerle yaşıyorlardı ve öncelikleri, feminizminkinden farklıydı. Bu, feministler ile

emekçi kadınlar, feminizm ile devrimci Marksizm arasındaki temel ayrışma noktası; zaman zaman olanaksız sentez çabalarına rağmen, ‘kamusal alana’ ilişkin bu farklı yaklaşımlar nedeniyle önemli bir çatışma konusu olmuş, her iki kesim de birbirine karşı politik ve kuramsal bakımdan silahlanmayı elden bırakmamıştır (Berktaş,2003:112)

Feminizm ikinci büyük eleştiriyi, ‘Üçüncü Dünya Kadınları’nın antiemperyalist, yer yer milliyetçi kaygılarının beslediği muhalefet şerhinden aldı. Batılı normları sorgulayan ve ulusal bir kimlik inşasını sorun edinen Üçüncü Dünyalı Kadınlar için feminizm, Batılı, beyaz ve orta sınıf içerikli bir kültürel dayatmaydı. Ezilen ulusların kadınları, Batılı feministleri kendi ülkelerinin sömürülmesine ses çıkarmamakla ve hatta bu sömürüden pay almakla suçladılar. Batılı bir feminizmin argümanları ve yönelimleri onların temel ihtiyaçlarıyla, kimlikleriyle ilgili kaygılarıyla örtüşmüyor, hatta çelişiyordu (Spivak,2007:91-92) Benzer eleştiriler ırkçı ayrımcılığın muhatabı kılınan ve bu yüzden beyaz kadınların ırkçı tutumlarının beyaz erkeklerden aşağı kalmadığını söyleyerek feminizme sırt çeviren siyah kadınlardan geldi. Böylece, kapitalist sömürü, emperyalist tahakküm, ırkçılık ve ulusal baskı gibi gerçeklerin karşısında kendisine erkek egemenliği karşıtlığından ibaret steril bir çerçeve çizen feminizm son canlanmasından sonra gitgide iflas noktasına ulaştı. Bundan sonraki süreç, sokaktan geri çekilen, eylem stratejilerini rafa kaldırmak zorunda kalan feminizmin artık, akademiye çekilerek özeleştiri vereceği; evrensel olmayan, yerel demokrasi kurgularını geliştireceği süreçtir.

Refah Toplumu Feminizminden Sivil Toplumculuğa 1968’e büyük anlamlar yükleyen ‘Yeni Toplumsal Hareket’ teorisyenlerinin, işçi hareketiyle eşit statü tanıyarak sık sık kıyasladıkları feminizmin düştüğü kafa karışıklığı ve iğdiş olmuş konumu, kuşkusuz sadece, çeşitli kesimlerden kadınların yönelttiği farklı içerikli eleştirileri feministlerin, ciddiye alıp akademide tefekküre dalmak gerektiğini düşünmelerinden kaynaklanmıyor (Berktaş,2003:126) Dünyanın şimdiki ekonomik, sosyal ve politik koşulları olmasaydı bu eleştiriler belki bu kadar anlamlı görülmeyecek ve toplumsal hareketin kurgulanması ile bu kadar uyumlu olmayacaktı. Çünkü toplumsal hareketleri kurgulayıp yeniden mevzilendirilmesi için uğraşan küreselleşme stratejistleri, gerekçelerini önemli ölçüde bu eleştirilere bağladılar. Hiçbir zaman, kapitalizmle esasa ilişkin çelişkisi olmayan feminizmin şimdiki yeniden yapılanma sürecinin ihtiyaçlarına

uygun fikri bir donanım edinebilmek için '90'lı yıllardan bu yana bir müzakere ortamı kurmaya çalışması ve bunu yer yer başarması da bu sembolik ilişkiyle açıklanabilir.

Feminizm kapitalizmin bekasına sadece ilişmemek değil, bu geleceğe katkısını da planlamak zorundadır; kapitalizm de feminizmi gerekli biçimlere dönüştürerek kollamak. Kuşkusuz, sosyoekonomik bakımdan refah toplumu örgütlenmesine ve siyasal biçim olarak genel oy ve seçme-seçilme hakkını içeren liberal demokrasiye dayalı 20. yüzyıl kapitalizmi, geçen yüzyılda ekonomik sömürü ilişkilerindeki derin eşitsizliği gizleyecek hukuki ve sosyal eşitlik normlarının idealleştirilmesi sürecinde feminist hareketin istem ve eleştirilerinden oldukça yararlandı. İkinci dalga feminizmin canlandırıcı etkisini de bu koşullarla açıklamak mümkün. Kadınlar, eşitlik sorununun, üretimde hiçbir değişiklik yapmaksızın ve sömürü ilişkilerine dokunmaksızın bölüşümde yeni düzenlemelerle formel olarak çözülmesi anlamına gelen sosyal devlet çağında kadın emeğinin istihdamı, ücretlendirme politikaları, sosyal yardım ve güvenlik gibi birtakım konularda ve tabii özellikle Avrupa'da, bazı reformlar elde ettiler. Hukuki olarak da erkeklerle az çok eşitlik sağlayabildiler. Talep ettikleri kotalar ile de siyasal temsil olanaklarını zorladılar. Sonunda, liberal Batı demokrasisi, temsilin sınıfsal içeriğini gizleyen bir mekanizmayla işlese de refah toplumu feminizmi için, bu biçimsel temsil olanağının sağlanması ile politik ufkun sınırına ulaşıldı.

Ancak bu, bir bakıma çelişkili bir süreçtir; feminizmin bir toplumsal yapı içinde sınırlarına ulaşması aynı zamanda o yapının tarihselliği bağlamında, toplumsal eşitlik ve demokrasi bakımından kadınlara sunabileceklerinin de sınırlarını açığa çıkarmıştı. Sorun, bu noktada feminizmin, siyasal ufkun artık nasıl kurulması gerektiğine ilişkin bir kırılma noktasına ulaşılmışken kapitalizmin, sosyal devleti ve liberal demokrasiyi ilga eden yeniden yapılandırma projelerinde feminizme yeni bir yer açılıyor oluşu, bu akımın yeni bir tarihsel rol üstleniyor oluşudur.

Kimlik Politikaları ve Farklılıklar Burjuvazi, artık, popülist politikaların denetleyici etkisinden kurtulmak istediğinden, yapıp edecekleri için vatandaşlardan oy istemiyor. Parlamenter demokrasi ile yönetilemez olduğu öngörülen toplulukların kendi kendilerini yönettikleri; temsili ilişkilere değil doğrudan katılıma dayandığı söylenen bir demokrasi biçimi tartışılıyor. Bu eğilim, yönetim, müzakereci demokrasi, iletişimsel demokrasi vs. gibi adlarla da tanımlanabiliyor. İsmi ne olursa olsun yeni demokratik

kurgu, son tahlilde mutlak olmayan, değişebilir kimliklere sahip toplumsal öznelerin kamusal alanda fikir birliği oluşturmak için müzakereye oturmalarını öngörüyor. Bu demokrasi anlayışı, post yapısalcı teorisyenlerin enine boyuna işledikleri söylem kuramlarından esinlendi. Müzakereye katılan öznelerin kimliklerinin, eski ‘özcü’ teorilerde (başta Marksizm) iddia edildiği gibi onların nesnel konumlarıyla bağlantılı veya bunun yansıması olmadığı, tersine söylemle birlikte, söylem içinde oluştuğu iddiasının mantıksal uzantısında da kadın, işçi, emekçi kimliklerinin garantisi sayılabilecek bir nesnel karşılığın olmadığı tezi yer alıyor. Üstelik bu öznelerin bir tek kimliği olduğunun da söylenemeyeceği iddia ediliyor.

Ulus, sınıf, ırk, toplumsal cinsiyet, cinsel tercihler gibi farklı kimliklerin keşişiminden oluşan özneler arasında geręekleřtirilecek müzakere, müzakereye oturanların kimlik iddialarını da süreç içinde değiştirip oluşturacak ve yeni demokratik kararlar da sonsuz değişebilirlik özelliği kazanacak. Bu demokrasi tasarımı aslında eski bir tartışmanın devamı. Sivil toplum/devlet arasındaki karşıtlıkların veya ilişkilerin analizinin yapıldığı geleneksel politik platformlardan tüm çağrışımlarıyla devletin çıkarılmasından sonra elde kalan devletsiz bir sivil toplumun düzenlenmesini öngören bir zihniyetin uzantısı.(Benhabib,1999:67)Ve bu sivil toplumda cereyan eden müzakere, aslında politikanın asla gündeme gelemeyeceği çarpık bir rehabilitasyon ortamı, politikanın sonsuz kere ertelendiği gevezelikler toplamı olmaktan başka bir anlama gelmiyor. Hepsinden önemlisi de çıkar farklılıklarının söylem ile giderilebileceğinin düşünülmesi; birbirleriyle uzlaşmaz çıkar karşıtlıkları içindeki insanların fikir birliğine varabilecekleri, irade ortaklığı oluşturabileceklerinin hayal edilebilmesi. Merkezi bir politik iktidarın yokluğunu önsel olarak varsayan, siyasal kimliklerin nesnel karşılığının olmadığı iddiasının inandırıcılığına bel bağlayan söylem demokrasisi, devleti, tartışmaların ve yıkıcı eleştirilerin uzağına çekerken politikayı da yapılamaz, kavranamaz, ele geçirilemez bir tanım alanına sokuyor. Merkezi politikalar hakkındaki tartışma ise yerini, önem derecesi abartılarak birincil sıraya yükseltilen yerel sorunlar hakkındaki tartışmalara bırakıyor.

Bütün bu müzakere demokrasisi tartışması kapsamında feminizme ne olacağı, feministlerin ne yapacağı da küreselleşme stratejileri paralelinde süren akademideki tartışmalar aracılığıyla az çok belirlendi. Feminizm, kadın hareketinin farklı kimlikleri gözetmeyerek kadınlar arasındaki hiyerarşiyi körüklediği yolunda bir özeleştiriye

yöneldi ve bunu, yeni felsefesinin kurucu ögesi haline getirdi. Bu haliyle de ‘kadınların çoğul kimliklerinin gözetildiği demokrasi’ kurgusunda sivil toplumculuğun kutsanıp yaygınlaştırılması görevini üstlendi. Artık evrensel bir kuram, öğretisi veya pratik olarak feminizmden değil de feminizmlerden söz etmek gerektiğiyle söze başlayan ve ‘biz kadınlar’ genelleştirici söyleminin farklı nitelikteki kadınları dışladığını, tikel ve özel olanın evrensel ve tümel olana feda edildiğini öne süren pek çok feminist, ‘evrensel olmayan bir feminist politikanın yönelimi ne olacak’ sorusunun yanıtını da bu sivil toplumcu demokraside buldu. Bu geçiş aslında çok zor olmadı.

Geçmişte kadınların nesnel konumlarından kaynaklanan uzlaşamayacak çelişkileri göz ardı ederek tüm kadınları ortak bir kadın kimliğinde tanımlamaya çalışırken de feminizm, nesnel konumları reddetmesi bakımından söyleme yatkındı. Aynı şeyi burjuva demokrasisi için de söylemek mümkün; temsil sürecinde nesnel konumların değil resmi ideolojinin iyi ifade biçimlerinin etkililiğini belirleyici kılan liberal demokrasi de sınıfsal karşıtlıkların üstünü temsil ve bireysel oyla örtmüştü; eşitliği söylemsel olarak kurmuştu. Denebilir ki, hem burjuva temsil, hem de feminist temsil her zaman söylemsel bir içerik kazandı, nesnel ilişkilerin üstünü örttü. Dolayısıyla benzerlikler gibi farklılıkların, burjuva evrensellik gibi tikelin, farklı tarihsel koşullarda öne çıkarılışındaki tek ortak amaç toplumun emek ve sermaye eksenindeki derin bölünmüşlüğüne gizlenmesi, sınıf mücadelesinin ertelenmesi için belirli koşullarda uygun yöntemler geliştirme kaygısıydı. Şimdi de yeniden yapılanmış feminizm, bütün diğer toplumsal kesimlere de önerildiği gibi söylemsel bir demokrasi öneriyor. Bu demokrasinin feminizmi, ulusal, ırksal, sınıfsal, etnik farklılıklara bölünmüş kadın kitlesini, bu yapısal ayrımların çatışma yaratıcı etkisini giderecek durumsal ve ikincil özellikleri de ekleyerek (çocuklu kadınların çocuksuzlardan farklılığı, bekar annelerin çekirdek aile içindeki kadınlardan farklılığı, göçmen işçi kadınların metropol yerlisi işçi kadınlardan farklılığı vs.) kapsama iddiasında. Art arda sıralanan farklılıklardan oluşan manzara ise, temel çelişkiyi, ‘hiyerarşi olmasın’ itirazıyla birlikte gizliyor sınıf politikaları tanımlanamaz kimlikler hakkında yapılan spekülasyonlara feda edilirken ‘çok kimlikli’, ‘çok kültürlü’ kadın özneler parçalandıkça parçalanıyor.

Son dönem feminizmin teorisyenlerinden Nancy Fraser şöyle anlatmaktadır: ‘Günümüzde kadınlar çoğunlukla aile geçindirme ve bakım işlerini birleştirmektedir; ama büyük bir zorluk ve zahmetle. Sanayi sonrası refah devleti erkeklerin aynı şeyi

yapmasını sağlamalı, bu arada kurumları zorluk ve zahmeti ortadan kaldırmak için yeniden düzenlemelidir. Öyleyse bu refah devleti neye benzeyecektir? İşlerin hepsi çalışanların aynı zamanda bakıcı olduğunu da varsayacaktır. Emekçilerin bütün bakım işini sosyal hizmetlere aktarması öngörülmemeyecektir. Bazı gayri resmi bakım işleri kamu tarafından desteklenecek. öteki destekli bakım işleri ailelerin tamamen dışında – sivil toplumda- olacaktır. Devletin kaynak sağladığı, ama yerel düzeyde örgütlenmiş kurumlarda çocuksuz yetişkinler, yaşlı insanlar ve akrabalık temelli yükümlülükleri olmayan başkaları, anne babalar ve öteki insanlarla birlikte demokratik, özyönetime dayalı bakım etkinliklerine katılacaklardır.’ (Küçük,2000:438-439)

Sosyal hizmetlerden elini çoktan çekmeye başlamış olan burjuva devletin yükümlülüklerini, hemcinslerinin geçmiş kazanımlarını iptal etmekte aceleci davranarak azaltan yeni kuşak feminizmin sivil toplumculuğu, bu bakımdan devleti güçlendirmekten başka bir anlama gelmiyor ve aslında kadın kitlesini de tüm sosyal himayelerden yoksun ve savunmasız bırakıyor. Bu, yasama, yürütme ve yargı erkini gitgide çokuluslu tekellerin müdahalelerine bırakan ve artı değer bir kısmını sosyal hizmetlere ayırmaktan vazgeçebileceği bir toplumsal ortamın kurulduğundan emin olan kapitalist devletlerin istediği bir şeydir. Yerelleştirilmiş müzakere süreçlerine kadınların örgütsüz ve güçsüz katılmasını öngören farklılık politikası, karar alma süreçlerindeki ekonomik ve sosyal gücün belirleyici olduğu gerçeğinden hiç söz etmeyerek politikanın laftan ibaret olduğu eski burjuva yanılısamasını bir başka düzlemde yeniden üretirken demokrasiyi de lafazanlıkların serbest piyasasında kurmaya yöneliyor. Kadın örgütlenmesi de şekilsiz kimlik rekabetlerinin içinde eritiliyor (Fraser,2006:34).

Farklılık politikaları söyleminin gizli içeriğinin, kadınlar arasındaki öze ilişkin olmayan ayrımların abartılması ve öne çıkarılması yoluyla asıl uzlaşmaz çelişkinin gözden kaybedilerek başka türden sanal düşmanlıkların körüklenmesinden oluştuğunu görmek zor değil. Çünkü nesnel ilişkilerle belirlenmeyen, çıkar ortaklıklarına dayanmayan bir beraberliğin barışın ve mutabakatın garantisi olduğu söylemle kanıtlanamaz. Emekçi Kadın Hareketi Feminizmin, serbest piyasa koşullarına, ‘sanayi sonrası toplum’ saptamasına göre yeniden yapılandırılmasının sonuçları, emekçi kadın hareketini bu yeni düşmanlık potansiyeliyle baş etmek zorunda kalacağı için ilgilendiriyor. Ama öte

yandan feminizmin özeleştirisi emekçi kadın hareketinden de bekleniyor (Donovan,2001:129-130).

Postmodern feminizm, feminizmin 20. yüzyıl felsefesinde ve postmodern durum içinde aldığı teorik ve pratik konumla şekillenmesini ifade eder. Feminist teori ile postyapısalcılık arasında kurulan bir bireşimin ürünü olarak gerçekleşir. Bu konum grift ve tartışmalıdır; çünkü bir yandan feminizmin modernizm-postmodernizm tartışmasına dair söyleyecek fazla bir şeyleri olmadığı düşüncesi vardır, öte yandan postmodern düşüncenin oluşumunda ve postmodernizme dair söylemin kuruluşunda feminizmin yer aldığı iddiası söz konusudur. Yakından bakıldığında pek çok kadın yazar ve teorisyenin hem feminist hem de postmodernist bir konum içinden konuştuklarını görmek mümkündür. Bu konum içinde üretilen feminizm genel olarak postmodern feminizm adlandırılmaktadır. Postmodern feminizm, feminizmin 20. yüzyıl felsefesinde ve postmodern durum içinde aldığı teorik ve pratik konumla şekillenmesini ifade eder. Feminist teori ile postyapısalcılık arasında kurulan bir bireşimin ürünü olarak gerçekleşir. Bu konum grift ve tartışmalıdır; çünkü bir yandan feminizmin modernizm-postmodernizm tartışmasına dair söyleyecek fazla bir şeyleri olmadığı düşüncesi vardır, öte yandan postmodern düşüncenin oluşumunda ve postmodernizme dair söylemin kuruluşunda feminizmin yer aldığı iddiası söz konusudur.

Modernite eksenli feminizmler, postmodern feminizm için iktidar, öznellik, cinsiyet vb. konularda sorunludurlar ve dahası mevcut gerçekliği yeniden üretmekten öteye gidememektedirler. Önemli ya da belirleyici olan, kadınlar için mevcut toplumsal alanda eşit haklar elde etmek ya da belirli noktalara kadınların getirilmesi sağlamak değil, süregiden kadın söylemini ve mevcut hiyerarşik düzenlemeleri, iktidar yapılarını dönüştürebilmektir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Küreselleşme ve Postfeminizm

5.1. Posmodernist Feminist Teori

Postmodern feminizm, feminizmin 20. yüzyıl felsefesinde ve postmodern durum içinde aldığı teorik ve pratik konumla şekillenmesini ifade eder. Feminist teori ile postyapısalcılık arasında kurulan bir bireşimin ürünü olarak gerçekleşir. Bu konum grift ve tartışmalıdır; çünkü bir yandan feminizmin modernizm-postmodernizm tartışmasına dair söyleyecek fazla bir şeyleri olmadığı düşüncesi vardır, öte yandan postmodern düşüncenin oluşumunda ve postmodernizme dair söylemin kuruluşunda feminizmin yer aldığı iddiası söz konusudur. Yakından bakıldığında pek çok kadın yazar ve teorisyenin hem feminist hem de postmodernist bir konum içinden konuştuklarını görmek mümkündür. Bu konum içinde üretilen feminizm genel olarak postmodern feminizm adlandırılmaktadır (Sım,2006:33).

Feminizm, her şeyden önce, kadınlarla erkekler arasındaki mevcut iktidar ilişkilerini değiştirmeyi amaçlayan bir politikadır. Hareket noktası, cinsiyetleri farklı kültürel, ekonomik ya da politik alanlara ayıran bütün toplumlarda kadınlara erkeklerden daha az değer verildiği anlayışıdır. Toplumsal ya da politik bir hareket olarak feminizmin *teorik* gelişimleri, politik değişim talepleriyle bağlantılıdır. Günümüzde genellikle 1968 soması Kadınların Özgürlük Hareketi'ni betimlemek için kullanılan bir terim olan 'ikinci dalga' feminizmin ortaya çıkışı hem kürtaj yasası, yasal ve finansal eşitlik talepleri etrafında hem de pornografi ve kadınlara yönelik cinsel şiddete karşı örgütlenen yeni politik gruplaşmalar ve kampanyalarla belirlenir. Ancak Kate Millett'in Cinsel Politikalar (Sexual Politics) ve Shulamith Firestone'un Cinsiyetin Diyalektiği (The Dialectics of Sex) (her ikisi de 1970 basımı) gibi tutkulu teorik eserlerin yayınlanmasıyla da belirlenmiştir. Her iki eser de, kendilerini, devrim metinleri olarak sundular. Firestone, on dokuzuncu yüzyıldaki ve yirminci yüzyılın başlarındaki "öncü Batılı feminist hareket" adını verdiği şeyin, 'tarihteki en önemli devrim'in yalnızca ilk hücumu olarak görülmesi gerektiğinde ısrarlıydı. Millett, 'ikinci bir cinsel devrim dalgası'nın ortaya çıkışını haber veriyordu. Her ikisi de, yeniden feminist bir tarih talep etmeye çalıştılar; her ikisi de, feminizmi politik pratik olarak, kadın hareketiyle birlikte teorik bir bakış açısı olarak tanımladılar (Sım,2006:33). Feminizme göre politika ve

teori, birbirine bağlıdır. Firestone ve Millett'in kitaplarının açıkladığı üzere feminist politika, toplumsal ve ekonomik değişim kampanyalarıyla olduğu kadar, kültür ve temsil meseleleriyle de ilgilenmektedir.

Feminizm bilginin, anların ve temsillerin inşasını hem çözümlemekle hem de onlara müdahale etmekle ilgilenir. Aynı zamanda o, bu tür bilgilerin ifade edilebileceği bir ses bulma mücadelesi vermektedir. Çünkü kendisini sürekli nesne statüsüne indirgeyen bir kültürün içinde, kendi sesiyle konuşmaya muktedir özerk kadın öznenin gelişimi de, feminizm projesinin bir parçasıdır.

Posyapısalcı feminizmin özgün temsilcilerinden Judith Butler'in bir kitabı⁷⁰'li yıllardan itibaren gerek feminizm gerekse postmodernizm teorik/felsefi alanda olduğu kadar, kültürel ve siyasal alanda da etkili akımlar ve yönelişler ortaya koymuştur. Mary Joe Frug'un postmodernizmi ve feminist teorinin birleşimini dile getiren Manifestosu ("A Postmodern Feminist Legal Manifesto") bir anlamda postmodern feminizmin yasal ilanı olarak kabul edilmektedir. Bu isimlerin ürettikleri çalışmalara bakılırsa, hem feminizmin hem de postmodernizmin en önemli kaynaklarında yer almışlardır. Her iki yöneliminde ortak paydaları olduğu belirtilebilir; bunlar yeni bir toplumsal eleştiri alanı açmaları ve geleneksel felsefe ile eleştirel bir ilişki kurmaları şeklinde özetlenebilir. Ancak aralarında temel farklar da söz konusudur. Feminizm ve postmodernizm akımları kolayca bir araya gelebilir nitelikte değildirler. Bu bakımdan 70'ler sonrası, postyapısalcı felsefe ve psikanaliz ekseninde gelişme gösteren feminizmler, modernite eksenli feminizmlerin eleştirisini de gerçekleştirirler.

Özellikle toplumsal eleştiri konusunda postmodernizm fazlasıyla spekülative bir görünüm sunarken, feministler özellikle toplumsal eleştiri konusunda ısrarcıdırlar. Öte yandan postmodernistler özcülük ve temeldencilik konusunda hassas bir dikkate sahip olurlarken, feministler buna düşme eğilimi gösterirler. Her iki yönelimin, feminizm ve postmodernizm bu tür farklarını silmeye ya da ortadan kaldırmaya yönelik girişimler de söz konusudur ki, bunları postmodern feminizm olarak reddetmek uygun görünmektedir. Postmodern feminizmler özcü ve temeldenci olmayan bir feminizm yönünde konumlanmakta ısrarcıdırlar.

Modernizm-postmodernizm bağlamlarında feminizm üzerine özgün bir çalışma Postmodern feminizm ekseninde belli başlı isimleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Nancy Fraser ile Linda Nicholson, feminizm ve postmodernizm karşılaştırması içerisinde ("Felsefesiz Toplum Eleştirisi") bir değerlendirme sunmaya yönelirler ve burada feminizmin özcülüğe ve temeldenciliğe düşmelerini örneklerler. Onlar bu değerlendirmeden hareketle, feminist felsefenin asıl olarak postmodern olmaları

gerektiğini söylerler. Postmodern feminizm onların düşüncesine göre pragmatik temelde kurgulanmalıdır, özcülüğün ve temeldenciliğin yeniden üretimi konusunda dikkatli olmalıdır. Evrenselci olmayan bir girişim olmalıdır. Onlara göre, psikanaliz dayanaklı Fransız feminizmini, yani Irigaray, Cixous ve Kristeva, reddediyor gibi görünseler de özcülük hatasına düşmektedirler.

5.2. Postmodern Feminizm: Üç Bakış Açısı

Kökleri modernitenin ve Aydınlanma düşüncesinin derinliklerinde olan liberal feminist teorinin modernistliği ile kökleri Aydınlanma düşüncesinin eleştirisinde yatan radikal feminist teorinin postmodernistliği arasındaki teorik gerilimin ardından ortaya çıkan postmodernist feminist teorinin temel düşünce sistemi diğer feminizm formlarına göre oldukça felsefi içerimlere sahiptir. Cinsiyet kategorilerinin sabit olmayıp değişken nitelikte olduğunu ifade eden postmodernist teori sabit cinsiyet kategorilerinin ötesindeki yapı sökümcü bir özne anlayışıyla birlikte feminist teori ile birleşti. Bu çerçevede epistemolojik temelini kazanan postmodernist feminist teori, eşitliği ve özgürlüğü hedef edinen liberal ve marksist-sosyalist feminist teorinin erkeklerle birlikte tahayyül ettiği kadın özgürleşmesi projeleri ile radikal feminist teorinin erkeklere karşı ve erkeklerden ayrı bir perspektiften tahayyül ettiği ayrılıkçı kadın özgürleşmesi projesine karşıt olarak kadının tarihte her zaman tarih-dışı bir varlık olarak kaldığını, dolayısıyla kadının kendisinden bahsetmenin olanaklı olmadığını ileri sürmüş ve mevcut feminist teorilerin özgürlük projelerine üçüncü bir alternatif model önererek feminist teoride ufuk açıcı bir çizgiye erişmiştir.

Aydınlanma düşüncesinin, Batı düşünce tarihinin, ilerlemeci tarih anlayışının, yapısalcılığın, psikanalitik düşünce tarzının köklü bir eleştirisini yapan postmodernist feminist teorisyenlerin düşüncelerini ayrı ayrı ele almak konunun kavranılması açısından oldukça önemlidir.

5.2.1. Hélène Cixous: Yazının Özgürleştirici Potansiyeli

Cixous'un, karşıtlıklara ve sıradüzenlere dayalı her türden ikilikçi düşünce biçimlerine beslediği düşmanlık ile bedene yönelik dişi yazı uygulamasına verdiği onay onun yaklaşımının temel karakteristikleridir (Irigaray,2006:65). Cixous, ataerkillikle mücadelenin kadının daha çok yazmasından ve kadın edebiyatından yapılmasının kadın özgürlüğü için önemli ve gerekli bir yol olduğunu vurgulayarak, kadın libidosu ile kadın

yazını arasında paralellikler olduğunu ileri sürmektedir. Aynı zamanda, kültür/doğa, kafa/kalp, biçim/madde, konuşma/yazma gibi birtakım karşıtlıkları ortaya getirir ve bu karşıtlıkların erkek ile kadın arasındaki karşıtlıkla ilişkilendirir ve karşıtlıklardan birinin daima diğerine göre üstün tutulduğunu belirtir (Irigaray,2006:69).

Söz konusu karşıtlıkları diyalektik perspektiften değerlendiren Cixous, her bir olgunun karşıtı olmadan anlam kazanamayacağını ve olumsuzlamanın olgu ya da oluş için mündemiç bir zorunluluk olduğunu ifade eder. Bu diyalektik yapılar aynı zamanda ataerkil cinsel rejimin oluşumunu temellendiren cinsel ayrımcılığın da kökeninde mevcuttur. Cixous ayrıca, psikanalizizin fallus merkezci (fallosentrik) perspektifini eleştirerek tüm bireylerde kadının ve erkeğin bir arada bulanabileceğinden; her kadının içinde bir erkek, her erkeğin içinde de bir kadının var olabileceğinden bahseder. Bu çift cinsiyetlilik anlayışı, erkek egemen bakış açısına sahip teorilere de alternatif sağlamaktadır. Freud'un 'kara kıta' olarak nitelendirdiği kadının 'ne kara, ne de keşfedilemez' bir anlaşılamazlıkta olmadığını (Irigaray,2006:71) ileri süren Cixous, yapısalcılar ile psikanalistlerin kendi arzularını kurumsallaştırdıklarını ifade etmiştir. Cixous'un düşünce sisteminin en temel argümanlarından biri olan 'kadın yazınının yaygınlaştırılmasının' ataerkilliğin tarihin çöplüğüne atılmasında önemli bir strateji olduğunu vurgulamıştır. Kadının tarihin içerisine dahil olabilmesi için kendi dünyasını, erotizmini ve kültürünü sürekli olarak yazması gerektiği üzerinde duran Cixous, bunun önceline de kadının kendi bedenini tanımasını yerleştirmiştir. Cixous, kadınların ezilmesine ve susturulmasına hizmet eden bir kültür sistemini yıkacak kadınca bir dile gereksinim olduğu inancındadır ve bu kadınca dil, ataerkilce dili yıkmayı hedefleyen, ikili karşıtlıklar mantığına yer vermeyen, bir başkaldırı dili olacaktır. Kadın yazısı, fark üzerinden gelişecek olduğundan, ucu açık bir metinsellik ortaya çıkacak ve zihinsel karşıtlıklarla kurulu yapının içinden geçmeyecektir.

Cixous, yazının bedene bağlı olarak üretilip anlaşıldığına; genellikle zihni bedenden ayırdığımıza inanır. Pek çoğumuz entelektüel bir denetim yanılısamasıyla yaşıyoruz; ama burada bedenin silinmesi, sansürlenmesi ve isteri nöbeti sokulması pahasına bedenin denetim altına alınması söz konusudur. Dil ile beden arasına duyduğu yakın ilgi Cixous'un bilinçdışına yönelmesine yol açar. Yazıya siyasal bir strateji olarak yoğunlaşmanın Cixous için özyaşamöyküsel bir değeri bulunmaktadır. Nitekim hem bir kadın hem de bir Yahudi olarak yitirmeyi de, dışlanmayı da yetesiye yaşamıştır Cixous.

Cixous, tarihteki logosentrik ve fallosentrik işbirliğinin çözünmeye başladığını ileri sürerek tüm tarihin yeniden yapılanacağını ve geleceğin hesaplanamaz olup öykülerin farklı dile gelmeye başlayacağını ifade etmektedir (Tong,2006:345-346).

5.2.2. Luce Irigaray: Erkek Tarihin Bilinçdışı

Kadın özgürleşmesinin yazıdan geçtiğine inanan bir başka Fransız postmodernist feminist teorisyen de Luce Irigaray'dır. Derrida'nın metafiziğin zorunlu kıldığı bastırma ve marjinalleştirmelere dair açıklamasından ilham alan Irigaray tüm dikkatini kültür tarafından baskı altına alınana yöneltmiştir. O nitekim kadının gerek metafizik ya da felsefede ve gerekse de kültürde dışlanmış olduğunu öne sürer. Batı kültürü Freud'un Totem ve Tabu'sunun baba katlinden çok daha eski olan bir ana katli üzerine inşa edilmiştir. Bu bağlamda Irigaray'ın düşünsel sistemindeki özne Batı düşüncesi tarafından görmezlikten gelinen tarihin dışına itilmiş kadındır (Tong,2006:349-350).

Kadının anlaşılması için kadını Platon'dan bu yana dışlayan tüm bir Batı felsefe geleneğinin köklü bir eleştirisini yapan Irigaray, dilin cinsel yapısına yönelik felsefi bir tartışma da başlatmıştır. Kadının fallik olan dilde temsil edilmediğini öne süren Irigaray, Cixous'un düşüncesine paralel olarak, kadının kendiliğine kavuşabilmesinin yolu olarak kadın özgürleşmesini onun erkek dilinden ve dünyasından kendisini bağımsızlaştırabilmesine ve kendi dilini kurabilmesine bağlar (Irigaray,2000:112).

Batı felsefesinde arzunun yapısı erildir. Bu arzu ötekini mücadele edilmesi ve yenilmesi gereken bir nesne olarak görür. Farklı olan aynı olanla bir karşıtlık ilişkisi içinde ele alınır. Erkekler arasındaki iktidar ilişkisi kadınsalın, ötekiliğin olumsuzlanması temelinde şekillenir. Teoride efendi-köle mücadelesi olarak adlandırılan mücadele aslında erkekler arasında cereyan eden, kadınların özne konumuna sahip olmadıkları bir mücadeledir. Erkek diğer metalar gibi metalaştırdığı kadın bedenini de eril bir narsisizmin nesnesi haline getirmiştir. Erkek hem kendiyle hem de diğer erkeklerle ilişkisinde bir dolayım ihtiyacı duyar. Kadın bu değiş tokuşun, geçişin, aktarımın bir aracı olarak, olumsuzlanan bir aracı olarak var olur. Irigaray kadınların bir dolaysızlık içinde yaşadıklarını söyler. Erkek dünyasına ait olan özne-nesne bölünmesi kadının dünyasına uzaktır. Irigaray aynılık ve tekilliğe dayalı eril beden iktidarına karşı farklılık ve çok katlılığı içeren kadınsal bir beden yaklaşımını ön plana çıkarır. Eril teorik söylemin tek anlamlı hakikat iddiasını çürütmek üzere bu

söylemi yeniden değerlendirmeye, deşifre etmeye girişir; eril iktidar sistemini bu yolla taciz etmeye, kadının elinden haksız olarak alınan onayı ona tekrar iade etmeye çalışır. Kadının dilde temsil edilmediğini tekrar tekrar ifade eden Irigaray, özgül kadınca söylemin eski/yeni sözlerini egemen düzenin çeşitli şekillerde yıkıldığı köşe taşlarına yerleştirmeye çalışmıştır. Irigaray, babanın katli, oedipus söyleniyle başlayan kurgunun içinde aslında öldürülenin anne olduğunu belirtir. Anne ne deliliğin ne de bu cinayetin bir parçasıdır (Irigaray,2008:48).

Irigaray’a göre psikanalizde anneyle olan ilişki kara kıtaya denk düştüğü için kadın sürekli bir delik arzusuyla özdeşleştirilmiş konumdadır. Anne ile olan ilişkinin bastırılacağı alan da bu noktadadır. Genel hatlarıyla, Irigaray’ın psikanaliz eleştirisi aşağıdaki biçimde özetlenebilir:

a-) Diğer disiplinler gibi psikanaliz de tarihsel açıdan belirlenir. Bu, psikanalizin kadına karşı tutumunun da tarihsel açıdan belirlendiği anlamına gelir. Psikanaliz bunu fark etmediği sürece fallus merkezçiliğine ilişkin önyargısı evrensel bir değer içerisinde yükseldikçe yükselir.

b-) Psikanalizi belirleyen toplumsal düzen kabul görmemiş ama anonimleşmiş annelik olgusunda yatar.

c-) Psikanalitik kuram kabul görmeyen, yetesiye yorumlanmamış düşlemlerce çekip çevrilir. Başkalarının düşlemlerinin çözümlenmesine belli bir taban sağlar, ama bu sırada kendi söylemi başat kültürel düşlemleri edebileştirir (Sım,2006:295).

Irigaray, bu çerçevede Batı düşüncesinin ve kültürünün bilinçaltını açığa çıkarmaya çalışır. Tüm Batı tarihinin bilinçaltına nüfus etmiş olan erkek egosuna neyin temel sağladığının ortaya konulmasıyla kadının kendi tarihsel yazımının da olanakları geliştirilmiş olacaktır. Batı düşüncesinin erkeğin erkekle konuştuğu monolojik ve tek cinsiyetli bir uzama sahip olduğunu ifade eden Irigaray, kadının öznelliğinin maddi koşullarını açığa çıkararak kadın ‘ben’inin söylemini mümkün kılma gayretindedir.

Batı kültürü özdeşlik, mantık ve ussalık tasarımları açısından simgesel olarak tam anlamıyla eril, kadınsa ya bu kültürün dışarısında kalmış bir boşluk ya da simgeleştirilemeyen bir kalıntıdır. Dişil kendisini bu kültürde daima bir eksiklik, bir öykünme ya da bir yoksunluk olarak tanımlar (Sım,2006:296). Bu bağlamda kadınlar,

bu simgesel düzene maruz kalmasıyla altından kalkamayacağı sorunlar silsilesi içerisine girmiştir. Ancak Batı düşüncesi bu simgesel düzenin işleyiş mekanizmaları ve yapılanışı yerine saptamayı ‘kadının doğası’ bağlamında yapıp ataerkilliğin yeniden üretimini sağlayacak derin bir tarihsel yanılğı içerisine girer. Kıskançlığın, nefretin ve rekabetin kadınlar arasında sık görülen olgular olması, Irigaray’a göre ‘kadın doğasından’ değil, kadının bu simgesel yapılanmanın üstesinden gelebileceği bir simgesellik inşa edememiş olmasından ileri gelmektedir.

Irigaray, kadınların annelerinden ayrılmakta çektikleri güçlük üzerinde duran klinik görüşü kabul eder. Bu görüşe göre kadınlar ben ile başkası arasındaki ayrımın açık olmadığı, içlerinde kimliklerini yitirecekleri ilişkilere girmeye bir hayli eğilimlidirler. Irigaray, bu psikanalitik tanıyı kadının simgesel düzendeki konumunun bir belirtisi ya da bir sonucu olarak tasvir eder. Toplumu ve kültürü kabul etmedikleri takdirde kadınlar bir terk edilmişlik, bir yüzüstü bırakılmışlık durumu yaşarlar.

Ayrıca, Irigaray kadınsal olana yakın bulduğu suya özel bir önem vermektedir. Katı, sabit ve mekanik olan eril öznenin bakışı karşısına akışkan ve değişken olan dişil öznenin niteliğini imleyen suyu koyan Irigaray, özneler arasındaki ilişkinin sabitleştirilmesine set çekerek negativiteyi barındırmayan öznenin ve nesnenin tahakkümünün olmadığı sonsuz ve akışkan bir arzusun varoluşunu kadınsal olana içkin görür ve olması gerekeni bu şekilde yorumlar. Su nasıl ki içsel ve dışsal karşıtlıklara, sabiteye sahip olmayan sonsuz ve akışkan bir uzamsa tarih, düşünce, bedenler ve cinsellikler de öyle olmalıdır. Sınırsız öznenin sınırsız varoluşunun imkanlarını çizmeye çalışan Irigaray, Batı Felsefesinde bir dönüm noktası olarak görülen Nietzsche’yi bu perspektifte eleştirir.

Irigaray’a göre Nietzsche, içindeki eril iktidara bir engel oluşturmasından ötürü sudan korkmaktadır. Su, yükseklerde, doruklarda ve temeli olan yerlerde sağlam bir şekilde duran Nietzsche’nin eril güvenini sarsacak kaotikliktedir. Ancak Irigaray, felsefenin dişil bir etkinlik olduğunu vurgulayarak Nietzsche’nin de karakterinin esas olarak kadınlığa yatkın olduğunu ifade etmektedir (Irigaray,2000:88-90)

Kadını gizli biçimde, eril kültürün ölçülebilen niceliksel bir nesnesi olarak değerlendiren Nietzsche, Irigaray için Batı felsefesinin tipolojik bir dışavurumsal öznesidir. Farklı olanı farklılığı ve özgüllüğü içerisinde değil de, erkek tarihin bilinçdışı

tarafından daha tarih öncesinde belirlenmiş ‘merkez’ine havale eden Batı felsefesini özne-içi tahakkümü ve otoriter kişiliği kurduğunun üstünde duran Irigaray, özgürlükçü bir dünya lehine öncelikle bunu saptamanın zorunlu olduğunu ifade etmektedir. Özgürlükçü bir dünya da, bunun ardından merkezin parçalanıp sayısız sonsuzluğa bölündüğü anda kurulacaktır. Söz konusu merkezsizliği kadın öznelliğinin varoluşsal zemini olarak gören Irigaray bunu önce kadın bedeninin etkinlik ve özgürlük alanı olarak ifade etmektedir.

5.2.3. Julia Kristeva: Cinsel Farklılıklardan Farklı Cinselliklere

Jacques Lacan ile birlikte çalışmış Bulgaristan doğumlu postmodern feminist teorisyen Julia Kristeva, Lacan gibi dilbilimden ve psikanalizden önemli ölçüde etkilenmiş ve Marksist teori ile Rus biçimciliğini kaynaştırmıştır. Ayrıca Kristeva diğer postmodern feminist düşünürlerden Cixous ve Irigaray gibi edebiyatla, yazın alanıyla yakından ilgilenen bir romancıdır da (Kristeva,2004:20). Fallosentrik ve logosentrik Batı kültürüne Cixous ve Irigaray gibi karşı çıkan Kristeva, kadının bedensel bir dönüşümünü özgür olabilmesinin somut koşulu olarak ileri sürer. Kristeva’ya göre kadınların bedensel itkileri onların dilinde ifade bulur. Bu dil, kesintili, şiirsel, beden ritmiyle uyumlu bir dildir (Sım,2006:313). Ayrıca toplumsal yapının sembolik düzen olduğunu ifade eden Kristeva, sembolik yapıların tüm diğer yapıları şekillendirdiğini savunur ve bu bağlamda bu sembolik düzenin işlerlik kazanmasında dilin öncelikli ve belirleyici fenomen olduğunu ifade eder. Kristeva için sembolik düzen, babanın yasası ve egemenliğinin yapısı olarak ataerkilliktir. Ancak babanın yasası ve egemenliği dilin öğrenilmesi ile başlar. Yani sembolik düzenin özne tarafından algılanılması ve yeniden üretilmesi Oedipal dönemin ardından gelir. Oedipal dönemin ardından algılanabilen sembolik düzen öznenin anlam ve değer dünyasının biçimlenmesine temel hazırlar. Bu bağlamda özne, anlamlandırma, yargılama, özdeşleştirme, sorgulama, değerlendirme gibi kimi varoluşsal becerilere erişir. Böylece öznellik, onu biçimlendirmeye katkıda bulunan sembolik düzenin tarafına eğilimleşir.

Kristeva’ya göre öznenin anlam verme sürecinin evrimi yalnızca sembolik düzenin etkisiyle sınırlı değildir. Burada öznenin karşısına sembolik düzenden bağımsız olarak öteki’nin ve bilinçdışının gölgesindeki semiyotik düzen çıkar. Semiyotik düzen içerisindeki öznenin arzularının dışavurumsal alanı din ve sanat gibi alanlardır. Dolayısıyla bu dışavurumsal alanlar çoğu zaman öteki’nin ötekileştirilmesi lehine kurgu

retme potansiyeline sahiptir. Tarihte en çok dışlanan öteki'lerden biri olarak kadın böylece ataerkil sistemin sürekli ötekileştirilen bir nesnesi haline dönüşür. Öteki olarak kadının fallosentrik Batı düşüncesinde iğrenlikle özdeşleştirildiğini ileri süren Kristeva, nesneleştirilmenin doğal bir koşulu olduğunu ileri sürer (Sım,2006:314). Bu erevede Kristeva'nın düşünsel sistemi ağdaş filozof Emmanuel Levinas'ın 'ötekilik' düşüncesi ile kesişir. Özne ile öteki'nin düzene oturtulamayacak alışverişi Levinas'ın düşüncesinin temel problematiğini oluşturur ve Levinas için teki Kristeva'nın da ifade ettiği gibi anlam ve değer dünyasının ardından gelir.

Judith Butler'ın işaret ettiği nokta ise iki düşünürün ötekilik bağlamlarının ortaklaşmasını açığa vurmaktadır. Daha biz dili üstlenmeden öteki bize söz söylemiş, hitap etmiştir. Öteki bu anlamda söylemin koşuludur. Eğer teki yok edilirse dil de yok edilmiş olacaktır, çünkü dil hitap koşullarının dışında var olamaz. Kristeva, işte bu perspektifin paralelinde dilsel sistemlerin oluşturmuş olduğu tüm yapıların yıkılmasıyla tüm kadın ve erkeklerin farklılıklarını da içinde barındıran ve cinslerin farklılığına açık akışkan, aksiyomatik ve kaygan bir özne tahayyl kurmuştur. Bu tahayyül, cinsel farklılıkların farklı cinselliklere evrilmesi sürecine yönelik bir tahayyldr de. Semiyotik düzen ile sembolik düzenin birbirinden bağımsız ortaklıkları sonucunda oluşan öznel anlam ve değer dünyası Kristeva'ya göre, aşkın (transendantal) znenin reddiyesi bağlamında ele alınabilir. Buradan da semiyotik düzenin işleyişi açığa çıkartılabilir.

Kristeva için dilin ontolojik zemininde parçalanması gereken aşkın özne vardır. Kristeva semiyotik olanı, simgesel düzenin egemen baskıcı söylemini sarsabilecek anlamı hem engelleyen, hem de ona izin veren şey olarak, Oedipus ncesi bilinçdışı aşamaya yerleştirir. Kristeva bundan daha da ileri giderek 'kadın' kategorisinin kendisini reddeder. Sabit bir cins olarak 'özsel' bir kadına inanmayı kabul etmez ve cinsiyet kategorilerinin ötesine giden bir özne ortaya koymaya çalışır (Tong,2006:355).

Ayrıca geçmişin eşitlikçi taleplerinin büyük ölçüde gerçekleştiğini düşündüğü için, liberal feminist teoriyi sınırları aşılmış bir çerçevede değerlendirir. Liberal feministler Kristeva'yı, savunduğu cinsel farklılığın yol açtığı gerçek sorunları hala görmemekle ve gerçek kadınlık deneyimini nötralize etmekle eleştirmektedirler. Onlara göre Kristeva kadınları 'ana sevecenliğine' geri gönderme tehlikesini temsil etmektedir (Tong,2006:345-356). Çünkü Kristeva'nın düşünsel yapısı büyük ölçüde cinsel ayrımın

var olmadığı Oedipus dönemi öncesi ile ilgilenmesinden ötürü cinsel farklılık sorunsalını öznenin semiyotik dönemden simgesel düzene evrilmesi sürecinde gündeme getirir. Kristeva, göstergeselin Oedipus dönemi öncesi bir konu olduğuna, oysa simgeselin Baba Yasası'nın tahakkümü altında bulunduğuna dikkat çeker.

4.3 .Jacques Lacan

Antrapolog Levi-Strauss'un her toplumun birbirine geçmiş birtakım işaret, rol ve ritüellerle düzenlenmiş olduğu fikri üzerine kendi fikirlerini inşa ederek, bu takıma "Sembolik Düzen" adını verdi. Eğer bir çocuk toplum içinde uygun bir şekilde hareket edecekse, dil vasıtasıyla, Sembolik Düzeni içselleştirmesi gerekir ve bir çocuk ne kadar çok toplumun dilsel kurallarına başvurursa bu kurallar o kadar çok onun bilinç altına bilinçsizliğine nüfuz edecektir. Bir başka deyişle, Sembolik Düzen, bireylerin düzenlenmesi ile toplumu düzenler; bireyler Sembolik Düzenin dilinden konuştukları sürece-cinsiyet rolleri ve sınıf rollerini içselleştirerek toplum kendisini oldukça sabit bir şekilde yeniden üretir (Wright,2002:9-10).

Bilinçsizliğimizin kabul edilmesi ve Sembolik Düzenin içselleştirilmesinden dolayı, Lacan'a göre, bireyler Sembolik Düzenin toplumudur ve bu ilişkiler sistemi bizden önce vardır nereye uygun isek oraya bizleri yerleştirir. Freud'un kuramını kendi amaçlarına uydurabilmek için yeniden yorumlayan Lacan, bilinçsizliğin dil gibi yapılandığını, özellikle, Sembolik Düzenin dili gibi yapılandığını söylüyor. Lacan 'ın kuramının onu feminizm açısından önemli kılan iki vechesini ve özellikle de cinsiyet farklılığı içerisinde kadınlığa ilişkin çeşitliliğin kültürel temsillerde yavaş yavaş yok oluşunu nasıl açıkladığını vurgulamak gerekir. Cinsiyet farklılığı içerisinde kadınlığa ilişkin çeşitliliğin yavaş yavaş nasıl yok olduğunu açıklayan Lacan'ın çalışması, feminizmin koruyucu hareketinin neye karşı işlemesi gerektiğini anlamamız açısından önemli bir başlangıç noktasıdır (Wright,2002:15).

Lacan'ın çalışmasının, bu çalışmayı feminist kuram ve pratik açısından özellikle önemli kılan iki vechesini özetle belirtirsek. İlk olarak, Lacancı çözümleme kadınlığın simgesel kurulumuyla başlar; bu yaklaşım, bu kurulumları gerçek kadınlarla asla bir araya getirmez ve böylelikle cinsel farklılığa ilişkin herhangi bir ampirik açıklamaya asla dayanmaz. Peki, açık bir gerçeği iletmektense kadınlık kurulumlarını incelediğimizin farkında olarak işe başlamanın önemli olduğunu neden düşünüyorum? Sorunun yanıtı, bu kurulumlarla gerçek kadınların yaşamları arasında her zaman

bulunan uçurumda yatıyor. Feminizm bu uçurumda; diğer bir deyişle, "cinsiyet verilmiş" yaratıklar olarak gerçek yaşamlarımız ile sözü edilen kurulumlar arasında mecburen açık bırakılmış boşlukta işlev görmektedir.

Lacan'a göre cinsel farklılığımızın hakikatinden söz edilememesini garanti eden bu uçurum, politik açıdan feminizm olanağını inkar eden Lacan'a karşı kullanılabilir. Cinsel farklılığımızı salt ampirik olarak betimleme olanağının bulunmayışı, kadın olarak kim olduğumuzu söyleyen bir hakikatin de bulunmadığı anlamına gelir. Lacan'a göre, Kadın temsillerini doğuran fantaziler ve imgesel gösterenler, ne biyolojide ne de toplumsal gelenek tarafından Kadın'a biçilen rollerde, Kadın'ın dayanabileceği herhangi bir zemine ulaşmaz. Lacan simgesel düzende Kadın için sabit bir gösterilenin bulunmadığını yazarken, fantezi yapılarının ardında gerçeklik diye ulaşabileceğimiz bir zeminin bulunmadığını söylemeye çalışıyordu. Ancak, erkek simgesel alanı içinde Kadın için sabit bir gösterilenin bulunmadığını dile getiren politik anlamlandırmayı, Lacancı deyişle yeniden yorumlayabileceğimizi vurgulanmaktadır. Lacancı çözümleme ve psikanalizin feminist kuramdaki kullanımı, "kadınlar" diye bir göndergenin olduğunu inkar etmemekle birlikte, bu göndergenin nasıl "meydana geldiğini" incelememizi gerektirir. Birer parçamız haline geldikleri için onlarsız gerçekliği hayal edemediğimiz fantezileri derinlemesine araştırmamız gerekir. Irk kavramı ve onun Bilinç dışında renkle bağdaştırılan çağrışımı, kadınlığın belirli bir kültürde yazılmış olduğunu açıklamada önemli bir rol oynamıştır.

Diğer bir deyişle, benim psikanalizi kullanım tarzım bize kadınların olmadığı bir feminizm sunmaz. Aksine, psikanalizin yer aldığı bir feminizm sayesinde, kadına ve kadınlara ait anlamın bilinçdışında nasıl kodlandığını ve kodlanmış bu anlamların politik mücadeleye imkan veren paradoksla nasıl beraberinde getirdiğini zengin ve karmaşık bir çözümlemeyle inceleyebiliriz. "Yoksunluk" olarak Kadın, sözü edilen kodlayıcı paradokstan kastedilen şeye örnek oluşturmaktadır. Kadın yoksunluksa, dolayısıyla Lacan'ın anlayışına göre anlamdan yoksunsa, herhangi bir şey olabilir. Kadının anlamını mutlak bir biçimde sabitlemenin olanaksızlığı, sonsuz bir dönüşüm olanağı yaratır. Ve bu olanaksızlık sayesinde, bizi kendi farklılığımızın hakikatine güya hapseden herhangi bir kurama meydan okuyabiliriz. Ayrıca, bu kurulumlarla gerçek yaşamlarımız arasındaki uçurumda çalışabilir ve bunun sonucunda, yeni cinsel farklılık koreografilerinin sunulması için yer açabiliriz. Bu yaklaşım, kadınların durumunu bir dizi sabit olarak inceleyen yaklaşımın yavan anlayışının tersidir.

Cinsel farklılığa ilişkin bu ikinci anlayış çoğunlukla, bazı renkli ırktan kadınların yönelttiği sert eleştirilerin hedefinde yer alan bir takım yaklaşımlara yol açar. Fakat aynı zamanda, kadının ne olduğunu katı bir biçimde belirler ki bunun bizzat kendisi bir hapsedme biçimidir. Elbette, bütün hapsedmeler gibi bu da gerçek yaşamların yaşanan çeşitliliği ve farklılığına uymaz. Kültürün işleyişine yönelik incelemeler için önerdiği yaklaşımın ısrarla öne sürdüğü nokta şudur: Bizi cinsiyetlendirilmiş olarak yaratırken bir yandan da renklendiren karmaşık bir arzu yapısı içinde, kadınlar olarak yaratılmışız. Ancak kültür, bunu hep mükemmel olmayan bir biçimde gerçekleştirir, çünkü kültürel temsiller ile yaşanmış deneyimler arasında değişmez bir benzeşim bulunamaz (Sım,2006:320).

Lacan'ın kuramının eleştirel bir biçimde uyarladığım ikinci veçhesi, kültürün temeli görevi gören şeyin cinsiyet farklılığı içerisinde kadınlığa koyulan engel olduğuna ilişkin iç görüsüdür. Öte yandan Lacan, bizi hep Kadın'a geri getirir. Lacan'a göre kadın, erkeğinde yoksun olduğu bastırılmış hakikatin belirtisidir. Feminizm bağlamında bu yaklaşımın anlamı, annenin işlevinin ve cinsiyet farklılığı içerisinde kadınlığın yeniden simgelenmesine bizi geri getirmesinde yatar. Daha genel bir ifadeyle, bu anlayışı erkeklerin çocuk büyötmeye katılımını vurgulama amacından ziyade bir değişim noktası olarak kullanabiliriz. Kuşkusuz Lacan, annenin işlevinin ya da cinsiyet farklılığı içerisinde kadınlığın bu şekilde yeniden simgelenmesinin olanaklı olduğunu reddederdi. Simgesel düzende Kadın'ın oturmuş bir gösterileni bulunmadığından bu yeniden simgelenme sürecini ortadan kaldırmak amacıyla kadın'ın anlamını sabitleştirmek olanaksızdır.

Daha geniş çaplı bakıldığında. Kadın simgeleminin yokluğuna karşı çıkmak, toplumsal cinsiyet yapıların bilinçdışında kabullenişimizden fazlasıyla etkilenen uygar düzene ilişkin anlayışımızın eleştirisini ima eder. Bu nedenle. Kadınların özgürleşmesiyle hepimizi kapsayacak bir özgürleşme kavramının ifade edileceği savunulmaktadır. Dolayısıyla böyle bir feminizm sadece kadınlar hakkında olmadığı gibi bir diğer özel ilgi alanı da değildir. Bu feminizm uygarlığın dayanağını yeniden düşünme ve daha az hoşnutsuz olabileceğimiz bir yaşam biçimini yeniden imgeleme üzerine çalışır. Şimdi bir hareket olarak feminizmi sürdürmenin neden bu kadar zor olduğu ve bu zorluğun cinsiyet farklılığı içerisinde kadın simgesinin yokluğu ile nasıl ve neden bağdaştığı konusunda Lacan 'dan faydalanarak nasıl açıklama getirebileceğimizi incelersek simgesel düzende Kadın için sabit bir gösterilenin neden olamayacağını

ortaya koyan Lacan'ın çözümlemesine daha özgöl bir açıdan bakmamız gerekiyor. Lacan'ın kuramında, kendi kültürümüze ve konuşan varlıklar olarak benzersiz statümüze anne bedeninden radikal kopuşumuz temelinde gireriz. Anne/Öteki ve bunun temsil ettiği her şey pahasına gerçekleşir. Tatmin olmuş arzunun fantezi dünyası bu simgesel iktidarı gerçek kurumsal yapılarda ve ataerkil kültür yasalarında simgelenen imgesel babanın yasasıdır. Böylece Lacan'a göre nihai kültürel yasanın neden Oidipus kompleksi tarafından dayatıldığı açıklanmış olur. Her iki cinsiyet babanın adı ve bunun ataerkil kültürde temsil ettiği her şey tarafından dayatılan yasa ile engellenir ataerkil kültür ibaresiyle. babasoyluluk aracılığıyla cinsel ilişkilerimizi düzenleyen toplumsal düzen kastedilmektedir. Bu Lacancı açıklama, popüler deyişle kadınların neden olumlu bir özimgе geliştirmekte sorun yaşadığını ortaya koyar. Kadınlıkla bilinçdışından özdeşleştirilen imgeler, herhangi bir kadının yaşamını yeterince kapsayacak kadar zengin bir ifade yelpazesinden yoksun olduğu için kötüdür (Sim,2006:324).

Lacan'a göre, uygarlığın yasası şöyle ifade edilebilir: Kendimizi yeniden simgeleyeceğimiz ve kim olduğumuzu söyleyecek sözcüklerin bulunduğu bir anlamlandırma alanına kadınlar olarak giremeyiz. Dolayısıyla, kadın için kimliğin temelden söz edilemez. Paradoksal bir biçimde ifade edilecek olursa, kadınlar tam da yoksunluk olarak tanımlandığı için, kimliksiz olarak vardır. Kendi içimizde ve kendimizden men edilen bizler, nihai arzu nesneleriyiz. Gerçeklikte bıraktığımız boşluk, erkeklik fantazisi tarafından doldurulur. Kadınlar olarak, sadece dişi öteki'nin temsili biçiminde var olabiliriz; bu temsiller ise, ancak çok kısıtlı bir konuşma için sahneyi hazırlar. Diyalojik ilişki biçimine has herhangi bir iletişim kuramı, dişi Öteki'nin nasıl görüldüğü ile yüzleşmelidir. Muhatap olarak görülen kişi, karşılıklı konuşmadaki sorumlulukları etkileyecektir. Bu tür temsiller, kişinin kim olduğunu ifade etme olanağını da sınırlayacaktır. Dolayısıyla, Lacan'ın eleştirel bir biçimde uyarlanması sayesinde, cinsiyet farklılığı içerisinde kadın simgelerlerinin yokluğu ile feminist harekette çoğunlukla şahit olunan susturma deneyimi arasındaki ilişkiyi anlayabiliriz. Sadece kadınların sesine kulak vermemiz değil onu söyleyecek sözcükler bulmak için çabalarırken, simgelenme yokluğunun konuşmamıza nasıl ve neden sınır koyduğunu da anlamamız gerekiyor(Wright,2002:40)

Lacan'a göre, dişi Öteki olarak belirlenen konumumuzun tek alternatifi, erkeğin tekinsizliği evcilleştirme çabası için kullandığı mecaz kendimizi erkeklik tarafında yeniden konumlandırmak ve böylelikle avukatlık, doktorluk, profesörlük vb. meslekleri

edinmektir. Fakat o zaman, gücümüzü kadın olarak ifade edemeyiz. Dolayısıyla, erkekler kulübüne girmemize izin verilecekse, kadınlığın varlığı kaçınılmazdır. Lacan'a göre feminizm, cinsiyet farklılığı içerisinde kadınlığın gücünün simgelerlerini içerecek şekilde kendisini temsil edemez. Burada, kadının cinsel farklılığının sınırlı simgelerlerini yeniden yazan feminizm eleştirileri fenomenine ilişkin kültürel bir açıklama buluyoruz. Cinsiyeti eril simgeselinin koyduğu parametreler içinde tanımlayan cinsellik evcilleştirilmiş olarak sunulur.

Lacancı çözümleme sayesinde, feminizm karşı karşıya kaldığı engeli keşfedebilir, böylece neyle savaştığımız hakkında farklı düşünebiliriz. Ancak bu çözümleme yolu, bizi aynı zamanda her türlü kaçış yolundan da mahrum bırakır. Erkeklik simgeseli içinde hapis kalıp kafamızı duvarlara çarpma kaderine mahkum edilirik.

Lacan'daki bu kader anlayışı, aşkın bir anlambilim gerektirmektedir. Toplumsal cinsiyetin anlamını garanti altına alırken diğer olanakları engelleyen, işte bu aşkın anlambilimdir. Aşkın anlambilimde anlam, Lacan'ın durumunda erkeklik-kadınlık gösterenleri ve bunları ifade ettiği gösterilenler dahil olmak üzere, ancak gösterenlerin kaymasını engelleme bedeliyle sınırlanır.

ALTINCI BÖLÜM

6. Küreselleşme ve Türkiye’de Feminizm Hareketleri

Osmanlı toplumu örgütlenme sisteminde kadın, dinsel- kültürel etkenlerin yanı sıra otoriter ve ataerkil gelenekselliğin etkisine bırakılmıştır. Erkeğin üstünlüğü ve buna bağlı olarak kadının erkeğe eşit olmadığı düşüncesinin Müslüman-Türk toplumunun temel değerlerinden olması, Türkiye’deki kadın hareketlerinin ne kadar güç bir noktadan işe başladıklarının göstergesidir (Arat,1980:43-45). Gelenekle kültür arasında dil, din, sanat, bilim, felsefe ürünleri arasında çoksıkı bir bağ ve etkileşim vardır. Dilde, dinde, sanatta, bilim ve felsefede, günlük yaşamda değişik arayışlar yeni bir ivme kazanırken geleneğin değişmesi zor olanıdır. Ataerkil toplumların tümünde geçerli olan geleneksel ideolojinin cinsiyetçi iş bölümü kadına öncelikle ev işlerinden ve çocuk bakımından sorumlu tutar. Kadınlar toplumsal cinsiyet görüşlerini belirlediği ölçüde hareket alanı bulurlar. Geleneksel ideoloji kuşaktan kuşağa aktarıldığı için toplumsal yaşamda kadına ve erkeğe özgü olarak nitelenen işler geleneksel olarak belirlenir. İşleri toplumsal üretim açısından kategoriye gerçekleştirilen girişimler birçok küçük feminist grubun kurulmasını da teşvik etmiştir. Ayrıca bu anlayış ev kadınlığı statüsünü koruyarak kadına iş yapma önceliği tanır.

Aile içerisinde ilişkiler patriarkal (ataerkil) ağırlıklıdır. Büyüklük ve yapı bakımından aile çekirdekleşse de, aile içi ilişkilerde son sözü erkekler (ve yaşlılar) söyler yani onlar egemendir (Çakır,1996:210). Türklerin İslam dinini kabul etmeden önceki çağlarda kadının erkeğin yanında yer alması gerektiği biliniyordu. Daha sonra İslam Dini ve İslam Hukuku kadın hakları için birçok olumsuzluğu beraberinde getirdi. İslamiyet’ten önce Türk kadını eşiyle birlikte özgür ve eşit yaşam koşullarına sahipti. Kadına bu özgürlüğü doğal yaşam koşulları sunuyordu. İslamiyet’e geçişten sonra kadın, edilgenleştirilmiş ve sınırlandırılmış bir yaşama itildi. Toprağa bağlılık ve din, insanın metafizik yanının ortaya çıkmasına neden olmuş ve bundan sonra uzun yıllar kadın yalnız bir haz ve aşk objesi olarak ele alınmıştır. Cumhuriyetle birlikte Türk kadınına tanınan siyasal hakların alt yapısını oluşturan gelişmeler Osmanlının son döneminde başlayan batılılaşma hareketlerine kadar uzanır. Özellikle Tanzimat dönemi kadınların hakları konusunda ilk adımın atıldığı bir dönemdir. Türkiye’deki kadın hareketi geçmişi 19.yüzyılın sonuna kadar gitmektedir.

II. Meşrutiyet döneminde 1908’de kadınların kurdukları çok sayıda dernek ve çıkardıkları çok sayıda yayınlara ulaşan, Osmanlı toplumunda kadınların, özellikle aile içinde, zevcelik ve annelik rolleriyle sınırlandırılmalarını eleştiren ve eğitim, çalışma, toplum hayatına katılma talepleriyle ortaya çıkan güçlü bir kadın hareketi vardı. Osmanlı düzeninde aile ve evle sınırlı kalan yaşam modeline alternatif oluşturabilecek bir model sunma konularına önem verdi. Osmanlı kadın hareketinde başlamasına neden olan, Batıda feminist teorinin oluşmasından ve kadın hareketinin kitleselleşmesinden önceki dönemde, hayır örgütleri ve özel gruplar tarafından gerçekleştirilmeye çalışan kadınlar arası iletişimin bir benzerinin sağlanması için atılan adımdır (Çakır,1996:214).

II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte ortaya çıkan kadın örgütleri, kadın hareketlerinin düşünsel temelini sağlamlaştırmıştır. Bu örgütler gelişirken aynı zamanda toplumsal, ekonomik, siyasal talepleriyle kadınların kamusal yaşamla bütünleşmeleri sürecinde önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı imparatorluğunda da, kadın hareketlerinin ilk istekleri eğitim ve aile içerisindeki kadın konumlarının düzeltilmesi ile ilgili olmuştur. II. Meşrutiyet döneminde yayınlanan kadın dergileri, dönemin kadınlarının Avrupalı hem cinslerinin feminist mücadeleden haberdar olduğunu göstermektedir. Hatta bu dergilerde, Avrupa’dakilere benzer eylem çağrıları da yankılanmıştır. Osmanlı kadını için feminist hedefler, görünüşünü bir ölçüde Avrupalı kadınlara benzetmek onlar gibi gezip dolaşmak ve ev dışında var olabilmektir (Arat,1996:45). Türkiye’de II. Meşrutiyet dönemiyle başlayan gittikçe önem kazanan kadın hakları kadının eğitiminde çalışma hayatında önemli bir yere gelmesini sağlamıştır. Bu dönemde kız-erkek ayrımcılığı kısmen azalmıştır. Kadınların örgütlenmedeki başarıları yardım derneklerinin yanı sıra kadın-erkek eşitliğini savunan derneklerinde kurulmasını sağlamıştır. Cumhuriyete kadar Türk kadını siyasal alanda pek bir hak talebine girmediği, ancak kendilerini yetiştirebilecekleri alanlarda yer alarak mücadelelerini sürdürdükleri görülmüştür. Kadınların eğitim ve kültür seviyesinin yükselmesine paralel olarak sosyal alanlarda, çalışma hayatında yer almaya başlamışlardır. Cumhuriyet ve Atatürk devrimi ise Türk kadını için çok olumlu koşullar ve erkeklerle hak eşitliği getirmiştir. 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanununda yapılan değişikliklerle kadınlar milletvekili seçme ve seçilme hakkı kazandılar. Siyasi haklar bakımından kadın ile erkeği aynı konuma getiren bu kanun ile Türkiye’nin daha demokratik bir görüme kavuştu ve siyasi boyutların gelişmesi sağlandı.

Türk kadınına 3.TBMM tarafından 3 Nisan 1930'da belediye seçimlerine katılma hakkı tanınmış, bu da kadınlara seçme ve seçilme hakkının yolunu açmıştır. Türkiye'de 1926 yılına kadar geçerli olan Şeriat Yasaları, Türk kadınının yasal durumunu, haklarını ve sorumluluklarını belirlemiştir. 1926 da yurttaşlar yasasının benimsenmesiyle kadının erkeğin sahip olduğu hakların eşit olarak tanınmasını sağlamıştır. 1926 yılında TBMM tarafından yürürlüğe giren medeni kanun ile çeşitli haklara sahip olmuşlardır. Kadın güçlenmeye ve kendini ifade edebilmeye başlamıştır.

İlk hareketlerin taleplerini özümseyip medeni kanun (1926) ve oy hakkı eşitliğini sağlayan anayasa değişikliğiyle (1934) kadınların yasal statülerini on yıl gibi kısa bir sürede Osmanlı'ya göre çok daha eşit bir konuma getiren bir devlet feminizmi ortaya çıktı Cumhuriyet öncesinde Türk kadınlarına bazı hakların tanınması geniş kadın kitlesinin isteği ve baskısı sonucunda olmamış bazı aydın ve yöneticilerin çalışmalarıyla olmuştur. Aynı durum Cumhuriyet döneminde tanınan geniş haklar içinde söz konusudur.

Cumhuriyet dönemi ilk kadın dergilerinde kadın ve erkeğin eşitlik mücadelesi, ideal kadın tipi ve Cumhuriyet Kadını gibi konulara ağırlık verildi. Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan devrimlere bakıldığında bu devrimlerin genellikle Türk kadınına yönelik olduğu görülmüştür. Cumhuriyetin, kadınların eğitim ve meslek gibi kanallardan haklar elde etmeleri sağlaması ve konumlarının düzelmesiyle birlikte, feminizme sırt çevrildi. 1950'den 1970 ortalarına kadar kurulan kadın derneklerinin pek çoğu bugünde sürdürdükleri, kazanılmış hakların, özellikle laik devletin İslami bir düzene geri dönmesine karşı güvencenin savunmasına öncelik verdiler (Çakır,1996:215). II. Meşrutiyet yıllarında gelişen kadınların eğitim ve çalışma haklarının olduğunu savunan hareketler, Cumhuriyet Türkiye'sinde devlet tarafından desteklenmiştir.

Cumhuriyet ideolojisinin bir sonucu olarak kadınlar artık kamu yaşamına girmişler, eğitimde de cinsler arasındaki eşitsizlik kaldırılmıştır. Türkiye'de kentli kadın kamu yaşamına katılmıştır. 1960'lar da aydınlar kırsal kesim kökenli kadınların eğitim ve şartların gelişmesi gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Türkiye'de çok partili düzene geçildikten sonra siyasi yaşamda görülen partiler arasında sosyalist denilebilecek partilerinde katılması solun görüş ve düşüncelerinin ifade etmeye başlanması kadın hakları olgusuna yeni düşünce ve fikirler kazandırmıştır.

1968 sonrasında batı toplumunda yaşanan feminist hareketlerin etkisinde kalan öğrenciler, akademisyenler, meslek sahibi genç kadınlar sol grupları desteklediler. 1970'ler de ise kentlerde yaşayan kadınlar özellikle akademisyenler yeni talepler üzerinde durmuşlar bununla birlikte yeni politikalar geliştirmeye başlamışlardır.

1970'ler Türkiye'sinde Türkiye, CHP'nin solundaki sosyal eğilimli gençlik hareketlerinin siyasal gündeme sayısal güçlerini aşan bir biçimde belirledikleri bir dönem oldu. Türkiye'nin az gelişmişlik, dışa bağımlılık, gelir ve fırsat eşitsizliği sınıflar arasında uçurumlar gibi yapısal sorunları bu dönemde gündeme geldi. Yaratılan bu ortamda kadınlarında yasalarda var olduğu iddia edilen eşitsizliğe karşı eşit olmayan bir cins grubu oluşturdukları bilinci de doğdu. 1979'ların sonunda gelişen bu söylemde esas ezilen köylü kadını gösterirken bu kez ön plana çıkan işçi kadını oldu.

1980 yılında başlayarak Türkiye'de kadın haklarını savunan birçok dernek ve kuruluşlar oluşmuş, yayın organları kurulmuş, bu alanda yazılmış olan bir çok kitap Türkçeye çevrilmiş, özgün yazılar yazılmıştır (Arat,1996:60). 1980 'lerin sonunda ise Türkiye'de liberal kadın hareketinin yanı sıra farklı bakış açıları tartışılmaya başlamıştır. 1980 sonrası kadın hareketini oluşturan feminist kadınlar devletin kadına ilişkin kimi uygulamalarına karşıydılar. 1980 sonrası kadın hareketinin bir başka nedeni de 1960 sonrası Batıda gelişen feminist akımların etkisidir. Laik olan bu hareketi, 1980 sonrası güçlenen İslamcı gruplara karşı farklı tavır almıştır. Kadın-erkek eşitliğine karşı büyük bir tehdit olan İslamcı hareket kadın hareketinin önemli bir sorunuydu.

Türkiye'de feminizm olgusu 1980'den sonra küçük gruplar şeklinde oluşmuştur. İlk feminist bilinç yükseltme gruplarının oluşturduğu 1982 feminist hareketinin, 1980 askeri darbesine karşı buluşan muhalefetin ilk hareketi oldu.1980'lerin ilk yıllarında, seçkin ve aydın kadınlardan oluşan küçük grup tartışmaları niteliğinde başlayan hareketler, 1980'lerin ikinci yarısında vakıflaşma, kurumlaşma, ürün verme sürecine girmiştir. 1980'ler dergi ve kitap kulübü çevrelerinde, ev toplantılarında bilinç yükseltme gruplarında ideolojik ve politik bir birikim oluşturarak ve kamusal kampanyalarla geçmiştir.

1989'da I.Feminist Hafta Sonu ve I.Kadın Kurultayından sonra politik ve ideolojik sorunla gündeme geldi ve bu sorunların giderilmesi için birçok çalışmanın yer aldığı bir dönemdir. 1980'lerde daha gevşek örgütlenmeler içinde ve daha çok bilinç yükseltme grupların şeklinde yapılan çalışmalar 1990'ların kamu politikaları içine

yerleştirilmeye çalışıldı. 1980’li yıllarda feminist hareketin yaptığı kampanyalarla kamusal desteği, özellikle de feminist olsun olmasın kadınların desteğini arkasına aldı.

1990’ların kurumsallaşma dönemi oluşu, Türkiye’nin genel politik atmosferiyle ilgiliydi. 90’lar toplumsal muhalefetin gerilediği ve sokakların boşaldığı, politik dönemin muhalifler tarafından belirlendiği bir dönemdi. 90’larda feminizm büyük şehir hareketi olmaktan uzaklaştı. Diyarbakır, Antalya, Mersin, Gaziantep, Adana ve Eskişehir’de de örgütlendiler. 1990’larda bütün dünyada proje feminizmi olarak adlandırılan tarz büyük bir yaygınlık kazandı. Proje feminizmi yaygınlaştırmayı kolaylaştırırken 90’larda feminist hareketin politik içeriğinin seyrelmesine neden oldu (Arat,1980:56).

1980-1990 arası Türkiye’de kadınların toplumsal cinsiyete ilişkin varoluş problemlerinin tartışıldığı kadın olmanın ve kadınlığın anlamının belirginleştirildiği, feminizmin bir toplumsal proje olarak tartışıldığı bir dönemi oluşturur.

SONUÇ

Feminizm, vaktiyle bütün kadınları aynı feminist ülkü doğrultusunda birleştirmek gibi zorlu ve imkansız bir işle uğraşırken emekçi kadınlar, ‘cinsel, ulusal, sınıfsal sömürüye son’ sloganıyla kadınların farklılıklarını sınıfsal bir perspektifle kapsamayı bir ilke olarak benimsemişti. Bu aslında, kadınların farklılıklarının değil benzerliklerinin belirleyici olduğu anlamına geliyordu. Dolayısıyla, kadınları örgütsüzleştiren farklılık politikalarıyla ilgili sorulara verilmiş bir yanıt zaten var. Kadın sorununun çözümünü sınıfsal bir devrim fikrine bağlayan, bunun örgütsel araçlarını ve ittifaklarını bu fikir ekseninde oluşturan emekçi kadın hareketi, sömürünün farklı biçim ve içeriklerinin kapitalizm gibi evrensel bir nedenden kaynakladığını her zaman söylemişti. Dolayısıyla evrensel bir nedene karşı evrensel bir itiraz öteden beri dile getirildi. Şimdi burjuva devlet ile sivil toplumunu birbirinden ayıran bundan sonra da her sınıftan insanları sözde sorun çözmek adına bir araya getiren, böylece ezilenlerin iktidar talebini geçersizleştirmeye yönelen sivil toplumcu demokrasi kurgusu bu evrensel itirazı etkisizleştirmeye, dağıtmaya çalışıyor. Bu yüzden de devrimci bir toplumsal projeye sahip olmak feminizmle emekçi kadın hareketi arasındaki en belirgin ayırım olmaya devam ediyor. Hem akademik feminizmlerin hem de küreselleşme stratejilerine uygun sivil toplumcu demokrasinin tecavüzüne maruz kalan bu projedir. Kapitalizmin yeniden yapılandırıldığı küreselleşme koşullarında, sosyalist mücadelenin bir kazanımı sayabileceğimiz sosyal devletin çözülmesi için bundan en çok zarar görecektir olan emekçi kadın kitlesinin eylemsizliğinden medet umuluyorsa sivil toplumcu teranelerin artacağından da kuşku duymamak gerekiyor.

Demokratik katılımın evdeki ilişkilerin dönüştürülmesine, işyeri toplantılarına, semt konseylerine, öteki yerel organlardaki tartışmalara indirgendiği ve böyle yapılarak da aslında kadınların demokrasiden dışlandığı, örgütsüzleştirildiği, düşmanlaştırılıp yalnızlaştırıldığı bu sürecin vebalini de yeni akademik feminizmler üstlenecek. Çünkü böyle bir demokrasi, tanımı gereği, politikayı; karar alma süreçlerini, yürütme ve yargı erkini ulus ötesi tekellerin çıkarlarını savunan örgütlere bırakmak suretiyle tüm dünya emekçilerini ve kadınları apolitikleştirmeye yönelirken bu durumla uzlaşmak, nesnel olarak, kadın çıkarlarını savunmak adına kadın düşmanlığı yapmaktan başka bir anlama gelmeyecek. Öte yandan, evrensel ve tümel kuramların yerel ve tikel söylemler adına değersizleştirilmesi de evrensel bir girişimin ürünü. Toplumsal ilişkilerin yeniden

kurulmasına, kurgulanmasına yönelik bu evrensel girişim, ancak alternatifinin evrenselliğine karşı argümanlar üretiyor.

Dünya çapında, geçen yüzyılda aldığı yaraları yeniden onarmaya girişen kapitalizme karşı gelişebilecek evrensel bir karşı çıkışın köretilmesi bu karşı çıkışın imkansız olduğunu düşündürebilecek parçalanmalara bağlı. Bu durumda, Emekçi kadınların göz eriminden hiç uzak tutmamaları gereken şey, kadınları siyasal mücadeleden dışlayan, politik hedefleri bulanıklaştıran söylemleri etkisizleştirecek gerçek bir demokrasi mücadelesi için örgütlenmek olmalı. Sivil toplumcu demokrasinin yerelcilik anlayışından farklı olarak; yerel talepler etrafında yapılan politikanın merkezi bir emek politikasına bağlandığı demokrasi mücadelesi aynı zamanda evrensel ve kapsayıcı bir teoriyle yeniden silahlanmayı da gerektiriyor.

Feminizm kadını ön plana çıkaran bir dünya görüşü olarak, küreselleşmeyle birlikte kadın kimliğinin zarar gördüğünü savunmaktadır. Bugün kapitalist sistemde kadın cinselliğinin son raddesine kadar kullanıldığı bir duruma gelmiştir. Kadın modern toplumsal ortamın eğlence, kozmetik, medya dünyasında yer alarak erkeklerin baskın olduğu bir dünyada kendisine temsil alanı oluştururken, diğer taraftan da endüstri ortamında üretilen ürünlerin birincil alıcısı durumundadır. Böylece kadın ticari çarkın dönmesinde bir araç olmuştur. Günümüz dünyasında kadınların kadınlık tarifine uygun olarak yapmaları gereken bir takım davranışlar belirlenmiştir. Bu davranışların önemli bir kısmı ise erkekler tarafından belirlenmektedir. Kapitalist üretim anlayışı, toplumsal değer yargılarına uygun kadın-erkek imgesine göre üretim yapmaktadır. Bu bağlamda, kitle iletişim araçları, varolan feodal değerleri olduğu gibi kabul ederek, sorgulamadan yeniden üreterek, erkek egemen ideolojinin toplumsal yaşamda sürmesine katkıda bulunmaktadır. Kitle iletişim araçları ile dayatılan kadın imajı, toplumda kadına yüklenen rollerle özdeş olmuştur. Medyanın kadına yaklaşımı sistemin pratikleri içinde belirlenmektedir. O halde çözüm aranacaksa buradan, yani sistemin kendisinden hareketle arayışa başlamak gerekmektedir. Bu da var olan toplumdaki egemenlik ve bağımlılık ilişkilerinin çok farklı boyutlarıyla incelenmesi ve buradan hareketle yeniden düzenlenmesi ile mümkündür.

Bunun temelinde ise toplumdaki mülkiyet ilişkilerinin, üretim ilişkilerinin yeni bir yapılanma ve ilişkilerindeki yerinin yeniden belirlenmesi, üretim ortamındaki rolünün

gerçek anlamda etkin hale getirilmesi, onun etkinliğinin mülkiyet paylaşımına da yeterince yansıtılması ile mevcut sorunun çözüme kavuşturulması mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- ACAR**, Mustafa, '21. Yüzyılı Şekillendirecek İki Ana Kavram Olarak Küreselleşme ve Sivil Toplum,' **Sivil Toplum Dergisi**, Sayı: 4, İstanbul, 2003.
- AGACINSKI**, Sylviane, Cinsiyetler Siyaseti, Çev. İsmail Yerguz, Dost Yayınları, Ankara,
- AMİN**, Samir, Küreselleşme Çağında Kapitalizm, Çev. Vasıf Erenus, İstanbul,1999.
- ARAT**, Necla, Türkiye’de Kadın Olmak, Say Yayınları, İstanbul,1996.
- ARAT**, Necla, Kadın Sorunu, İ.Ü Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul,1980.
- BAŞKAYA**, Fikret, Sömürgecilik Emperyalizm Küreselleşme, Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara, 2003
- BAUDRİLLAD**, Jean, Tüketim Toplumu, Çev. Oğuz Adanır, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004.
- BAUMAN**, Zigmun, Postmodern Etik, Çev. Türker Alkan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,1998.
- BAUMAN**, Zigmun, Küreselleşme: Toplumsalın Sonuçları, Çev. Ahmet Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,1999.
- BEAUVOİR**, Simone De, Kadın “İkinci Cins” Evlilik Çağı, Payel Yayınevi, İstanbul, 1993.
- BENHABİB**, Seyla, **BUTLER**, Judith, **CORNELL**, Drucilla, **FRASER**, Nancy, Çatışan Feminizmler, Çev. Feride Evren Sezer, Metis Yayınları, İstanbul, 2008.
- BENHABİB**, Seyla , “Demokrasi ve Farklılık”, Çev. Zeynep Gürata, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul, 1999.
- BERKTAY**, Fatmagül, Tarihin Cinsiyeti, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.
- BERKTAY**, Fatmagül, Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, Metis Yayınları, İstanbul, 2000.

- BUTLER**, Judith, Kırılğan Hayat, Çev. Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul, 2005.
- BUTLER**, Judith, Cinsiyet Belası, Çev. Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul, 2008.
- CEVİZCİ**, Ahmet, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2000.
- CONNELL**, R. W, Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları,
- ÇABUKLU**, Yaşar, Postmodern Toplumda Kriz ve Siyaset, Kanat Yayınları, İstanbul, 2004.
- ÇAKIR**, Serpil, Osmanlıda Kadın Hareketi, Metis Yayınları, İstanbul, 1996.
- DAVIDOFF**, Leonore, Feminist Tarih Yazımında Sınıf ve Cinsiyet, Çev. Zerrin Ateş, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- DEMİR**, Zekiye, Modern ve Postmodern Feminizm, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- DONOVAN**, Josephine, Feminist Teori, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.
- FOX**, Jeremy, Chomsky ve Küreselleşme, Çev. Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul, 2002.
- FRASER**, Nancy, İhtiyaçlar Mücadelesi, Çev. Aykut Tunç Kılıç, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006.
- FRIEDMAN**, Thomas, Küreselleşmenin Geleceği, Çev. Elif Özsayar, Boyner Holding Yayınları, İstanbul, 2000.
- GIDDENS**, Anthony, Modernliğin Sonuçları, Çev. Cemal Güzel, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998.
- GIDDENS**, Anthony, Sosyoloji, Çev. Hüseyin Özel, Ayraç Yayınları, Ankara, 2000.
- GREEN**, Andre, Kastrasyon Kompleksi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.
- HOOKS**, Bell, Feminizm Herkes İçindir, Çev. Mehmet Güzel, Çitlenbik Yayınları, İstanbul, 2002.

IRIGARAY, Luce, Ben Sen Biz Farklılık Kültürüne Doğru, Çev. Nilgün Tatal- Sabri Büyükdüvenci, İmge Yayınları, Ankara, 2006.

IRIGARAY, Luce, Nietzsche'nin Deniz Aşığı, Çev. İsmail Yerguz, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000.

IRIGARAY, Luce, Doğu ve Batı Arasında: Tikellikten Topluluğa, Çev. Nilgün Tatal, Aralık Yayınları, İstanbul, 2008.

IŞIK, Emre, Beden ve Toplum Kuramı, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1998.

İNSEL, Ahmet, 'Liberal Küreselleşmede Çatlaklar', **Birikim Dergisi**, Sayı:129, 2000.

KALNİCKA, Zdenka, 'Feminist Metaforlar: Felsefeye Ne Önerbilirler', Kadın Çalışmaları Dergisi, sayı:2,2006.

KEYMAN, Fuat, 'Globalleşme, Özgürlük, Etik ve Siyaset', **Sivil Toplum Dergisi**, Sayı:5, 2004.

KEYMAN, Fuat, Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1997.

KÜÇÜK, Mehmet, Modernite Versus postmodernite, Vadi Yayınları, Ankara,2000.

KRISTEVA, Julia, Korkunun Güçleri- İğrençlik Üzerine Deneme, Çev. Nilgün Tatal, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004.

LYNNE, Segal, Gelecek Kadın mı? Çev. Suğra Öncü, Alfa Yayınları, İstanbul, 1990.

MARSHALL, Gordon, Sosyoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara,2005.

MICHEL, Andree, Feminizm, Çev. Şirin Tekeli, Yeni yüzyıl Kitaplığı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

MILLETT, Kate, Cinsel Politika, PayelYayınevi, İstanbul, 1987.

MILLETT, Kate, Fahişelik Dosyası, Kuraldışı Yayınları, İstanbul, 1999.

RAMAZANOĞLU, Caroline, Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri, Çev. Mefkure Bayatlı, Pencere Yayınları, İstanbul,1998.

ROLAND, Robertson, Küreselleşme, Çev. Ümit Yolsal, Bilim Sanat Yayınları, Ankara,1999

SAID, Edward, Oryantalizm, Çev. Nezih Uzel, İrfan Yayınları, İstanbul, 1995.

SAİM, Hikmet, Kadınların Gizli Dünyası, Arion Yayınevi, İstanbul,2004.

SIM, Stuart, Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü, Çev. Mukadder Erkan-Ali Utku, Ebabil Yayınları, Ankara,2006.

SPIVAK, Gayatri Chakravorty, Köklerim Havada, Çev. Hasan Bülent Kahraman, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2007.

TONG, Rosemarie Putnam, Feminist Düşünce, Çev. Zafer Cirhinlioğlu, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2006

TOPUZ, Hıfzı, ‘Globalleşme Çağında İletişim Sorunları’, **Cumhuriyet Gazetesi**, 4 Haziran 2006.

WALLERSTEIN, Immanuel, Bildiğimiz Dünyanın Sonu, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2000.

WRIGHT, Elizabeth, Lacan ve postfeminizm, Çev. Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul, 2002.